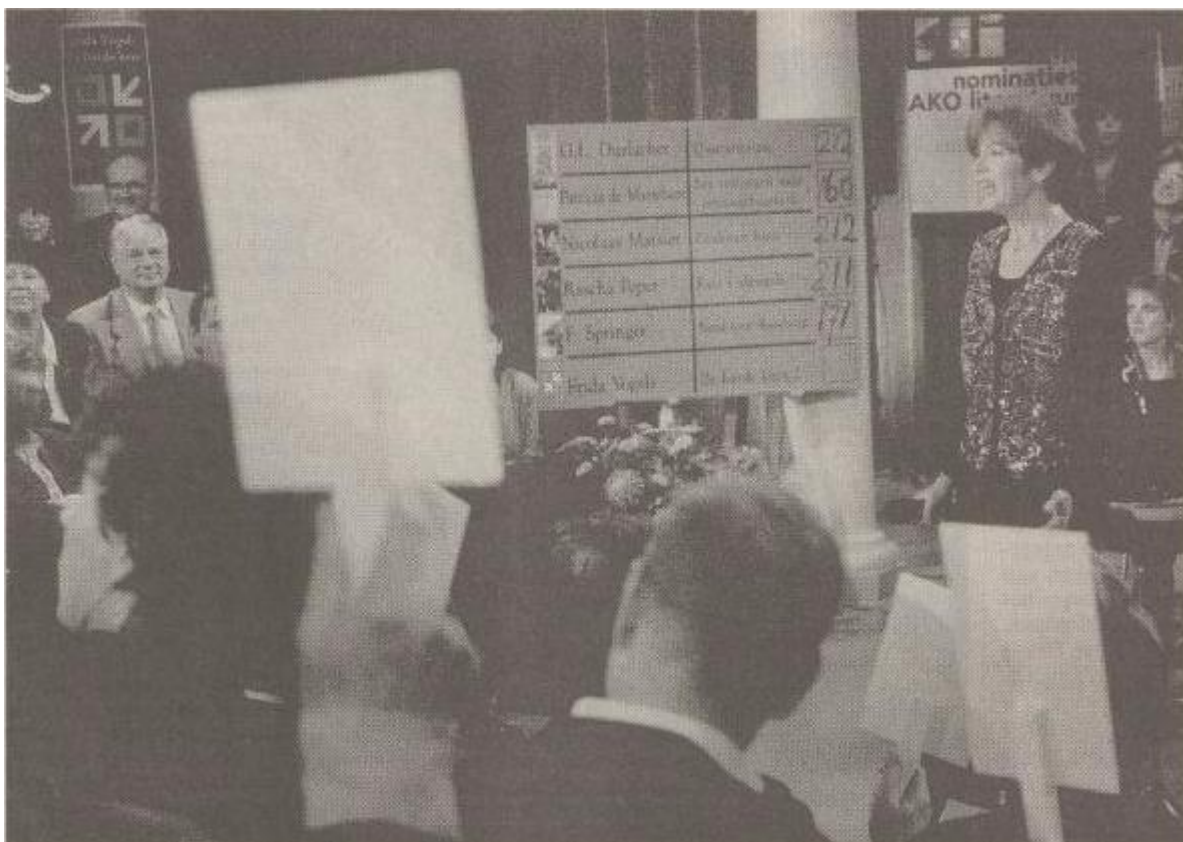

Het literaire prijzencircus

Onderzoek naar de positie van literatuurprijzen in het Nederlandse literaire veld

Student: Charlotte Pauwe
Studentnummer: 4554809
Datum: 15-03-2017
Studierichting: Master letterkunde: literair bedrijf
Begeleider: J.H.T. Joosten
Faculteit: Letteren

Inhoudsopgave

Samenvatting	4
Inleiding	5
1. Theoretisch kader	8
1.1 Bourdieu's veldtheorie	8
1.2 English' prestige-economie	10
1.2.1 Prijsstijging	10
1.2.2 Prijzenhandel	13
1.2.3 Prijschandalen	14
2. Probleemstelling	18
3. Methodologisch kader	20
3.1 Materiaal	20
3.2 Methode	21
3.2.1 Kwantitatieve analyse	21
3.2.2 Kwalitatieve analyse	23
4. Casus 1: F. Bordewijk-prijs en J. Greshoff-prijs	24
4.1 De Campert-prijzen: een inleiding	24
4.2 Kwantitatieve analyse	26
4.2.1 Resultaten juryleden F. Bordewijk-prijs en J. Greshoff-prijs	26
4.2.2 Resultaten laureaten F. Bordewijk-prijs	30
4.2.3 Resultaten laureaten J. Greshoff-prijs	32
4.3 Kwalitatieve analyse	35
4.3.1 De Haagse prijzen	35
4.3.2 Een onbekrompen schenken	37
4.3.3 Van Harry Bekkering tot Erica van Boven	39
4.3.4 Prijzenclubje	41
4.3.5 De Campert-avonden	43
5. Casus 2: AKO Literatuurprijs	46
5.1 De AKO Literatuurprijs: een inleiding	46
5.2 Kwantitatieve analyse	47
5.2.1 Resultaten juryleden	47
5.2.2 Resultaten genomineerden en laureaten	49
5.3 Kwalitatieve analyse	56
5.3.1 Akoïsering	57
5.3.2 Een onbekrompen verdienen	59
5.3.3 Een vrij respectabele jury of een zwakbegaafd troepje	61
5.3.4 Onverwacht en voorspelbaar	64
5.3.5 Van NPO tot RTL	67
6. Conclusie en discussie	72
6.1 Conclusie	72
6.2 Discussie	75

7. Bibliografie	76
8. Bijlagen	84
Bijlage I Prijzendatabase	84
Bijlage II Schriftelijk interview met Jeroen Dera	86
Bijlage III Dubbele namen in de prijzendatabase	88
Bijlage IV Deelnamereglement AKO Literatuurprijs 2013	90

Samenvatting

Prijzen vormen een belangrijk onderdeel van het literaire veld, waarbij er veel op het spel staat voor verschillende spelers. Dit geldt ook voor Nederland, getuige de ruim 500 literatuurprijzen. Auteurs, uitgeverijen, bedrijven, de overheid, boekhandels, jury- en bestuursleden nemen deel aan deze prijzen vanuit hun eigen belangen. Het gaat tenslotte om belangrijke titels, hoog prijzengeld, naamsbekendheid, hoge verkoopcijfers, een positief imago, enzovoort. Juist daarom is het de taak van de wetenschap om dit spel te onderzoeken en de ongeschreven regels, ideeën, gevoelens, aannames, discrepanties, belangen, vooroordelen, functies, normen en waarden die hieraan ten grondslag liggen te ontrafelen en te openbaren. Aangezien er geen recent onderzoek is gedaan naar Nederlandstalige literatuurprijzen heb ik getracht om met mijn onderzoek deze leemte op te vullen. Er is namelijk wél genoeg gediscussieerd over dit onderwerp, maar de informatie is zeer versplinterd: het betreft veel verschillende soorten bronnen, te vinden op veel verschillende plekken, die slechts één zin tot enkele pagina's wijden aan dit onderwerp. Met dit onderzoek is dus tevens een begin gemaakt met het verzamelen en ordenen van deze informatie.

Eerst is een theoretisch kader opgesteld van waaruit de positie van literatuurprijzen in het Nederlandse literaire veld kunnen worden onderzocht. Aan de hand van James English' *The Economy of Prestige* zijn alle essentiële aspecten van literatuurprijzen en andere culturele prijzen nader bekeken vanuit Pierre Bourdieu's veldtheorie. Deze theorie vormt samen met English' analyse het hoofddeel van mijn kader. Uit dit kader volgt een tweeledige vraagstelling: (1) hoe profileren literatuurprijzen zich in het Nederlandse literaire veld? (2) hoe worden literatuurprijzen gerecipieerd door de verschillende spelers in het Nederlandse literaire veld? Vanwege tijd- en ruimtegebrek is besloten om deze vragen toe te passen op twee casussen, namelijk op een commerciële fondsprijs voor fictie en non-fictie (AKO Literatuurprijs), en een niet-commerciële staatsprijs voor fictie (F. Bordewijk-prijs) en non-fictie (J. Greshoff-prijs) in de periode van 1986 tot 2014. Na een verantwoording van deze afbakening, en de keuze voor het materiaal en de methode, is een tweeledige analyse gemaakt. Het eerste deel betreft het aanleggen van een database met gegevens van de genomineerden, laureaten en juryleden van de drie prijzen in de onderzochte periode. Aan de hand hiervan is een kwantitatieve analyse gemaakt van de verdeling van verschillende aspecten onder de deelnemers. Het tweede deel betreft een kwalitatieve analyse van het bronnenonderzoek. Aan de hand van de informatie uit de gevonden bronnen zijn alle essentiële facetten van literatuurprijzen beschreven en geanalyseerd. Ook zijn de casussen met elkaar vergeleken om meer inzicht te krijgen in de wijze waarop zij zich tot elkaar verhouden in dat veld.

Uiteindelijk is gebleken dat de twee Campert-prijzen de positie van de kleinschalige, klassieke literatuurprijs vertegenwoordigen in het Nederlandse literaire veld. De prijzen hebben getracht de prominente positie die zij voor een lange tijd innamen te verdedigen met traditionele strategieën. Het heeft hen voldoende cultureel en symbolisch kapitaal opgeleverd om hen te verzekeren van een positie in dat veld. De AKO Literatuurprijs vertegenwoordigt juist de positie van de grootschalige, moderne literatuurprijs die de positie van gevestigde prijzen heeft getracht over te nemen met nieuwe strategieën. Het heeft de prijs zoveel journalistiek en economisch kapitaal opgeleverd dat zij daarin is geslaagd. Kleinschalige, klassieke literatuurprijzen maken dus nog wel deel uit van het Nederlandse literaire veld. Hun prominente positie is echter duidelijk veroverd door grootschalige, moderne literatuurprijzen. Ze spelen nog maar een bescheiden rol in de strijd om kapitaal die nu grotendeels wordt bepaald door de commercie en de media. Daarmee kan tevens worden gesteld dat de AKO Literatuurprijs heeft bijgedragen aan essentiële ontwikkelingen in dat veld, zoals de commercialisering en mediatisering daarvan.

Inleiding

Op 16 september 2016 wordt het literaire prijzenseizoen in Nederland in stijl geopend met de bekendmaking van de shortlist van de ECI Literatuurprijs en de vele kritiek die daar op volgt.¹ Het is dan alweer de tweede keer dat de prijs een werk bekroont onder deze naam, aangezien zij vóór 1 januari 2015 nog AKO Literatuurprijs heette. Begin december brengt online boekhandel ECI naar buiten dat zij de nieuwe sponsor is van de prijs, waarbij niet wordt uitgelegd waarom er is gekozen voor een sponsorovername.² Nog geen dag na de bekendmaking van de shortlist in 2016 stuit de jury al op kritiek. De keuze voor Arnon Grunbergs *Moedervlekken* en Connie Palmens *Jij zegt het* zou veel te voor de hand liggend zijn. De keuze voor Martin Michael Driessens *Rivieren*, Bert Natters *Goldberg* en Tonnus Oosterhoffs *Op de rok van het universum* zou weer te eigenzinnig zijn. Het zijn bovendien vrijwel allemaal werken die over het kunstenaarschap gaan, wat door sommigen wordt gezien als een weinig maatschappelijk bewuste keuze. Verder mist men een hoop andere werken die wel op de longlist van de Libris Literatuurprijs staan, zoals Frank Westermans *Een woord een woord* en Lize Spits succesdebuut *Het smelt*. Het feit dat er overigens sowieso geen Vlaamse auteurs zijn genomineerd, wordt tevens meermaals genoemd. Vreemd genoeg is Marja Pruis, recensent van *De Groene Amsterdammer* en daarmee een directe collega van jurylid Joost de Vries, dan weer wel genomineerd, wat volgens de criticasters ook niet echt bijdraagt aan het imago van de jury. Een enkeling stelt dat een jury met Daniëlle Serdijn sowieso niet serieus kan worden genomen.³ Eerder bleek namelijk dat deze ex-*Volkskrant*-recensent regelmatig niet of deels gelezen boeken recenseerde.⁴

De reden waarom deze bronnen hier worden aangehaald, is omdat ze belangrijke vragen oproepen met betrekking tot literatuurprijzen. Waarom trekt een prijs voor het beste Nederlandstalige boek van het jaar zoveel aandacht en kritiek? Heeft dat iets te maken met het feit dat de laureaat 50.000 euro en een sculptuur krijgt? Hoe kan het überhaupt dat een schrijver zoveel geld krijgt voor één boek? De winnaar van de Constantijn Huygens-prijs krijgt tenslotte “slechts” 10.000 euro voor een heel oeuvre. Komt dat immense verschil in de hoogte van het prijzengeld door het feit dat de ene prijs gesponsord wordt door een gemeente en de andere door een commercieel fonds? Is het overigens niet raar dat de beste boeken en auteurs worden gekozen door de staat? Wellicht is het nog vreemder dat die keuze wordt gemaakt door een bedrijf dat zelf boeken verkoopt. Nu wordt dat natuurlijk gedaan door een onafhankelijke jury, maar wie stelt de juryleden dan aan? Kan die jury wel onafhankelijk zijn als je allemaal mensen aanstelt die in de culturele sector werken? Dat lijkt namelijk dikwijls wel het geval te zijn, waardoor het kan gebeuren dat een genomineerde tevens een collega is van een jurylid. Maar als prijzen vaak eenzelfde soort jury hebben, hoe kan het dan dat zij tot zo verschillende shortlists komen?

Nu kun je je ook afvragen waarom deze vragen überhaupt van belang zijn. Je zou immers kunnen stellen dat er genoeg andere kwesties zijn die eerder onze aandacht verdienen dan de verkiezing van het beste boek van het jaar. Zoals uit het bovenstaande blijkt, staat er echter te veel op het spel bij literatuurprijzen om die vragen niet te stellen. Allereerst hebben auteurs baat bij dit soort prijzen vanwege de hoogte van de beloning, die waarschijnlijk een betere inkomstenbron zal zijn dan royalty's. Daarnaast genereert een nominatie of een bekroning vaak meer aandacht voor de auteur en zijn of haar oeuvre, waardoor in sommige gevallen de verkoopcijfers stijgen.⁵ Dat maakt literatuurprijzen tevens interessant voor

---

¹ Zie bijvoorbeeld: A Quattro Mani (2016) en Temme (2016).

² ANP (2014).

³ Temme (2016).

⁴ Peppelenbos (2016).

⁵ Zie bijvoorbeeld: “Dit kan niet waar zijn” best verkochte boek in 2015’ (2016).

uitgeverijen die een nominatie of bekroning maar al te graag gebruiken als marketingstrategie, bijvoorbeeld door het te vermelden op het boekomslag of in een advertentie. Hun rol in dit spel is overigens interessant, omdat sommige prijzen hun nominatielijst samenstellen op basis van inzendingen van uitgeverijen.⁶ Zij kunnen er dus voor kiezen om hun meest succesvolle boeken op te sturen om hun kans op winst te vergroten. Ze kunnen echter ook juist minder populaire werken inzenden in de hoop hun verkoopcijfers op te krikken. Het is in elk geval goed voor te stellen dat dit onder auteurs van dezelfde uitgeverij soms zorgt voor frictie of ongemakkelijke situaties. Ook voor de juryleden, die zich toch vaak in dezelfde kringen bewegen, kan het niet altijd makkelijk zijn om een onafhankelijk oordeel te vormen over de boeken. En dan zijn er nog de sponsors en hun besturen die weer heel andere belangen hebben, vooral als zij hoofdzakelijk boeken verkopen. De prijzen stellen hen tenslotte in staat om de boekenmarkt te beïnvloeden. Of dat ook daadwerkelijk gebeurt, kan echter niet worden vastgesteld zonder uitgebreid onderzoek te doen naar literatuurprijzen.

De verwachting was dat dit onderzoek inderdaad al bestond en nog steeds volop werd uitgevoerd. Naar aanleiding van een ander onderzoek naar Nederlandse literatuurprijzen bleek dit echter niet helemaal het geval te zijn.⁷ Een zoektocht naar literatuur over dit onderwerp leverde wel bronnen op, maar die waren vooral afkomstig uit Angelsaksische landen en Duitsland. De gevonden bronnen uit Nederland richtten zich voornamelijk op jeugdliteratuur of waren inmiddels al verouderd.⁸ Dat wil overigens niet zeggen dat er niets is geschreven over dit fenomeen. Sterker nog, de zoektocht leverde per zoekmachine enkele honderden tot duizenden bronnen op waarin auteurs, uitgevers, journalisten, academici, en zelfs jury- en bestuursleden zelf uitspraken doen over Nederlandse literatuurprijzen. In deze artikelen wordt hevig gediscussieerd over al dan niet terechte nominaties of bekroningen, de samenstelling van de jury, de hoogte van het prijzengeld, de invulling van de ceremonie, sponsorovernames, enzovoort. Deze uitspraken zeggen een hoop over de rol die literatuurprijzen vervullen in onze maatschappij en meer specifiek in de culturele sector. Oftewel, om in bourdieuaanse termen te spreken, over de positie die zij innemen in het literaire veld.

Dit onderzoek tracht de positie van literatuurprijzen in het Nederlandse literaire veld te reconstrueren aan de hand van een analyse van de gevonden bronnen. De twee vragen die daarbij centraal staan, zijn: (1) hoe profileren deze prijzen zich in dat veld? (2) hoe worden deze prijzen gereciperd door andere mensen en instituties in dat veld? De belangrijkste reden om dit onderzoek uit te voeren heeft te maken met het eerder genoemde feit dat er bij literatuurprijzen veel op het spel staat. Alle partijen in het literaire veld hebben baat bij deze prijzen en zullen constant proberen hun invloed hierop uit te oefenen in de hoop er iets mee te winnen. Het gaat tenslotte om belangrijke titels, veel geld, naamsbekendheid, hoge verkoopcijfers, een positief imago, enzovoort. Het is de taak van de wetenschap om dit spel bloot te leggen, zodat duidelijk wordt welke ongeschreven regels, ideeën, gevoelens, aannames, discrepanties, belangen, vooroordelen, functies, normen, waarden en dergelijke hieraan ten grondslag liggen. Hieruit blijkt meteen de tweede motivatie voor dit onderzoek. Aangezien er namelijk geen recente studies naar de positie van literatuurprijzen in het Nederlandse literaire veld bestaan, is dit onderzoek een poging om die leemte op te vullen. Zoals gezegd, is er genoeg geschreven en gediscussieerd over dit onderwerp. De informatie is echter zeer versplinterd: het betreft veel verschillende soorten bronnen, te vinden op veel verschillende plekken, die slechts één zin tot enkele pagina's wijden aan dit onderwerp. Met

---

⁶ Zie bijvoorbeeld: <http://www.eciliteratuurprijs.nl/informatie-voor-uitgevers/>

⁷ Het betrof een onderzoeksopdracht voor de cursus 'Theorie en praktijk van de literaire kritiek' waarin de waardeoordelen in de juryrapporten van de Libris Literatuur Prijs werden geanalyseerd. Ter verkenning is eerst gezocht naar bestaande en recente studies naar Nederlandse literatuurprijzen, waarna al snel bleek dat dat er nauwelijks was.

⁸ Van Bork et al. (2012).

dit onderzoek wordt een begin gemaakt met het verzamelen en ordenen van deze relevante informatie. De analyse hiervan leidt dus hopelijk niet alleen tot een gedetailleerder beeld van de positie van literatuurprijzen in het Nederlandse literaire veld, maar ook tot een soort centrale vindplaats van informatie hierover van waaruit meer onderzoek kan worden gedaan. Dat is overigens meteen de derde en meest algemene functie van dit onderzoek, namelijk dat het nieuwe vragen oproept en valkuilen aan het licht brengt.

Voordat er überhaupt vragen kunnen worden gesteld, zal echter eerst duidelijk moeten worden hoe literatuurprijzen en culturele prijzen in het algemeen precies werken. Het onderzoek zal daarom beginnen met een theoretisch kader over alle essentiële aspecten van culturele prijzen. Een goed voorbeeld hiervan betreft James English' *The Economy of Prestige* waarin dit fenomeen nader wordt onderzocht vanuit Pierre Bourdieu's veldtheorie. Er zal daarom in dit hoofdstuk tevens een bondige beschrijving worden gegeven van zijn ideeën. Vanuit dit theoretische kader zal een concrete vraagstelling worden geformuleerd, waarna het onderzoek verder zal worden afgebakend. Deze afbakening, en de keuze voor het materiaal en de methode zal in het derde hoofdstuk worden verantwoord. Hierop volgt een gedetailleerde beschrijving van de analyse van de gevonden bronnen. In de conclusie zullen de resultaten worden besproken en geplaatst in het theoretische kader. Van daaruit zal worden getracht een concreet antwoord te formuleren op de eerder geformuleerde vraagstelling. Ten slotte zullen nog enkele kanttekeningen worden geplaatst bij het onderzoek en zal er een voorstel worden gedaan voor vervolgonderzoek.

1. Theoretisch kader

*Cultural value cannot emerge in the absence of social debts and obligations, of the (very unequally distributed) credit or respect that certain individuals are granted by others; its production is always a social process.*⁹

Om een degelijke analyse van literatuurprijzen te kunnen maken, zal eerst duidelijk moeten worden hoe culturele prijzen in het algemeen precies functioneren: hoe zijn ze georganiseerd? Hoe verhouden ze zich tot andere culturele instituties? Welke deelnemers zijn er en wat voor invloed oefenen zij uit in relatie tot andere deelnemers? Wat is de inzet? Welke regels zijn er? Hoe is dit alles ingebed in de maatschappij? Dit soort vragen betreft kwesties over relaties tussen mensen en instituties, sociale krachten en verschillende vormen van kapitaal. Het is, zoals blijkt uit het bovenstaande citaat, een sociaal proces. Onderzoek naar literatuurprijzen vergt daarom een sociologisch uitgangspunt waarin alle sociale elementen van dit spel worden betrokken. In *The Economy of Prestige* worden culturele prijzen vanuit dit perspectief bestudeerd door James English, waardoor het een bruikbaar kader is voor mijn onderzoek. Omdat English' studie gebruik maakt van Pierre Bourdieu's ideeën over het culturele veld zal eerst een beknopt overzicht worden gegeven van zijn veldtheorie. Daarna zal worden ingegaan op de essentiële ontwikkelingen van culturele prijzen, zoals English die beschrijft.¹⁰

1.1 Bourdieu's veldtheorie

Het uitgangspunt van Bourdieu's veldtheorie is de aanname dat de kunsthandel niet functioneert als een 'normale' economie. Zij is enkel effectief doordat zij haar ware doel ontkent, namelijk het streven naar winst vanuit commerciële belangen. Daarnaast onderscheidt zij zich van andere economieën in haar streven naar *symbolisch kapitaal*:

(...) een kapitaal waarvan het economische of politieke karakter ontkend en miskend wordt, en dat juist daardoor erkenning en 'legitimiteit' verkrijgt en een 'krediet' oplevert dat onder bepaalde omstandigheden en altijd op termijn, in staat is om 'economische' winst op te leveren.¹¹

Met symbolisch kapitaal wordt 'prestige' of 'gezag' bedoeld. Dit kapitaal kan enkel worden verkregen via naamsbekendheid. Als kunstenaar moet je naam bekend en erkend zijn, zodat je werk *geconsacreeerd* kan worden. Dat houdt in dat de kunstenaar, en daarmee zijn werk, een symbolische waarde krijgt die kan worden omgezet in *economisch kapitaal*, oftewel: geld.

Het al dan niet verkrijgen van naamsbekendheid of een bepaalde reputatie is afhankelijk van het gehele culturele productieveld. Met de term *veld* verwijst Bourdieu naar 'het systeem van objectieve relaties tussen al deze personen en instellingen en de arena waarin gestreden wordt om het monopolie op het vermogen tot consecratie'.¹² Deze relaties worden gecreëerd en onderhouden door middel van verschillende vormen van kapitaal: economisch (geld), cultureel (kennis), sociaal (netwerk) en symbolisch (prestige). De relaties en onderhandelingen zijn enkel effectief juist doordat zij worden uitgevoerd in het veld:

---

⁹ English (2005): 27.

¹⁰ Het vierde deel over de globalisering van culturele prijzen zal daarbij buiten beschouwing worden gelaten. Aangezien dit onderzoek zich enkel richt op literatuurprijzen in het Nederlandse literaire veld is dit niet relevant.

¹¹ Bourdieu (1992): 247.

¹² Idem: 252.

(...) een verzamelplaats van sociale energie die de actoren en instellingen reproduceren via hun onderlinge strijd om het bezit ervan, die wordt gevoerd met de inzet van alles wat zij in eerdere strijd hebben verworven.¹³

Deze plaats kan dus worden opgevat als een soort speelveld, waarop deelnemers met elkaar strijden voor consecratie. De waarde die wordt toegekend aan de kunstenaar en zijn werk, en het geloof in die waarde, ontstaan in die competitie om geconsacreerd te worden. Dat geloof is zeer essentieel, omdat het culturele veld enkel functioneert bij de gratie van het geloof daarin. Bourdieu toont aan dat artistieke pogingen om dit geloof onderuit te halen juist deel uitmaken van het systeem:

Omdat zij de artistieke creatieve daad voorzagen van een ironische intentie (...), werden zij onmiddellijk tot artistieke ‘acts’ getransformeerd en door de celebrerende instanties als zodanig geregistreerd en geconsacreerd.¹⁴

Zolang de deelnemers het spel niet ontkennen of bekritisieren, maar op een geoorloofde (lees: artistieke) manier de wijze waarop het spel wordt gespeeld ter discussie stellen, wordt het systeem en de logica volgens welke het veld opereert, in stand gehouden.

Maar waarop is dit collectieve geloof in de “magie” van een kunstenaar en zijn werk gebaseerd? Bourdieu stelt dat iemands creatieve vermogen niet moet worden gezocht in bepaalde aspecten van de kunstenaar of het werk, maar enkel in het veld zelf. In de relaties tussen de spelers, in hun strijd en in het kapitaal dat daar wordt verzameld, ligt de oorsprong van het ‘ondefinieerbare *mana* of *charisma* dat door de traditie gecelebreerd wordt’.¹⁵

Tot slot is het belangrijk om stil te staan bij de tegenstellingen die deze strijd om consecratie met zich meebrengt. In die strijd wordt namelijk de houding die de spelers innemen ten opzichte van het veld bevochten in de alomtegenwoordige discussie over wat kunst is en wat niet. Dit leidt tot een splitsing:

(...) tussen enerzijds een productie die gebaseerd is op de ontkenning van de ‘economie’ en geldelijke winst (...), en daarom de verwachtingen van het publiek negeert of er tegenin gaat, zodat zij aan geen andere vraag kan voldoen dan aan de vraag die zij zelf – maar op termijn – produceert, en anderzijds een productie die zich aan een reeds bestaande behoefte aanpast en zich daarmee verzekert van succes en het profijt dat daaruit voortvloeit.¹⁶

In de praktijk komt dit vaak neer op het verschil tussen kleinschalige en grootschalige productie, klassiekers en bestsellers, traditionele en avant-garde kunst. De eerste groep heeft vrijwel altijd een overheersende plaats in het veld, omdat zij over een langere periode kapitaal heeft verzameld door het spel volgens de regels te spelen. Hun tegenstanders zijn nieuwe spelers die eropuit zijn hun plaats in het veld te veroveren. De posities die beide groepen innemen, bepalen tevens hun strategieën. Die zijn er namelijk op gericht om hun positie in dit culturele veld, dat ingebed is in een maatschappij, te handhaven en te verbeteren. De gevestigde groep zal eerder kiezen voor een defensieve strategie om hun positie, en de principes waarop zij is gebaseerd, te behouden. De nieuwe spelers zullen juist offensieve strategieën hanteren om de anderen van de troon te stoten. Aangezien zij nog geen kapitaal hebben, moeten zij gebruikmaken van vernieuwende en originele strategieën, terwijl de gevestigde spelers meer traditionele strategieën zullen bezigen.

---

¹³ Bourdieu (1992): 253.

¹⁴ Idem: 255.

¹⁵ Idem: 257.

¹⁶ Idem: 258-259.

1.2 English' prestige-economie

James English hanteert Bourdieu's veldtheorie en de bijbehorende terminologie in *The Economy of Prestige* om culturele prijzen te onderzoeken. De titel verwijst naar het centrale thema in zijn studie, namelijk: de handel in de verschillende soorten kapitaal door middel van dit soort prijzen. English' uitgangspunt is dat elke vorm van kapitaal bestaat in relatie tot alle andere velden en vormen van kapitaal. Prijzen zijn, zo stelt hij, het beste instrument in deze handel en dus 'our most effective institutional agents of *capital intraconversion*'.¹⁷ Hiermee verwijst hij naar het proces waarin prijzen een bepaald kapitaal om kunnen zetten in ander kapitaal. Juist hierdoor is niet alleen de prijs zelf een institutioneel middel om dit te doen, maar tevens alle deelnemers en daarmee hun kapitaal, interesses, smaken, enzovoort. English benadrukt dat het hier niet enkel gaat om de producenten en consumenten van cultuur, waar de meeste sociologische literatuur zich op richt, maar ook om de tussenpersonen: ambtenaren, sponsors en andere culturele bestuurders.

(...) this book aims, therefore, to suggest a general reorientation of cultural study toward (...) [the] middle space between acts of inspired artistic creation on the one hand and acts of brilliantly discerning consumption on the other – acts that lend themselves much more readily to the kind of quasi-religious orientation that even today dominates the field of literary and art criticism.¹⁸

Daarmee vormt English' boek een essentiële toevoeging aan het bestaande sociologische onderzoek naar culturele gebruiken. Het biedt inzicht in de wijze waarop culturele prijzen functioneren door enkele fundamentele ideeën van Bourdieu toe te passen op het volledige culturele veld met alle spelers, strategieën en discoursen die daarbij horen.

1.2.1 Prijsstijging

Het uitgangspunt van het eerste deel is de enorme toename van culturele prijzen. English spreekt van een soort culturele waanzin, waarin prijzen andere prijzen voortbrengen. Dit heeft enerzijds geleid tot uitingen van kritiek of spot, waarbij het soms lijkt alsof prijzen niet meer serieus kunnen worden genomen. Tegelijkertijd blijven ze onze aandacht trekken en houden de media nauwgezet bij wie welke prijzen heeft gewonnen. Ondanks alle hoon, hebben ze hun positie als winstgevend instrument in de culturele economie kunnen behouden, dankzij het aanhoudende geloof in hun symbolische waarde. Maar hoe is dit dan precies ontstaan?

Om meer inzicht te krijgen in dit proces begint English' analyse met een historisch overzicht van de opkomst van culturele prijzen. Hierin komen enkele belangrijke tendensen naar voren die nog steeds aanwezig zijn in de huidige culturele prijzen:

The fundamental ambivalence here – whereby artists are at once *consecrated*, elevated to almost godlike status (...), and *desecrated*, brought rudely down to earth by entanglement in a system of hard-nosed financial calculation, national or municipal self-promotion, and partisan, often petty politics ...¹⁹

Door mee te dingen voor een prijs maakt de artiest kans om geconsacreerd te worden, maar hij loopt tevens het risico gedesacreerd te worden door een jury in het bijzijn van een enorm publiek. Dit was al het geval bij de festivals in het oude Griekenland waar artiesten, in de strijd om consecratie, bloot werden gesteld aan het openbare oordeel van een jury die vaak

---

¹⁷ English (2005): 10.

¹⁸ Idem: 13.

¹⁹ Idem: 31.

omgekocht of incapabel was om dat oordeel te vellen. Nu is de kans op zo'n publieke consecratie of desecratie nog steeds zichtbaar, bijvoorbeeld bij prijsuitreikingen die worden uitgezonden op televisie. Deze ambivalentie hangt samen met een andere tegenstrijdigheid:

I would like to stress another ambivalence in the classical prizes which persists into the present day: that between a festal and a bureaucratic orientation toward culture, between the *celebration* and the *administration* of cultural work.²⁰

Prijzen moeten bekostigd worden en moeten daarom in staat zijn een groot publiek aan te trekken. De viering van cultuur vereist een bestuur dat zich ontfenmt over de financiële en promotionele aspecten van prijzen. Dit was duidelijk aanwezig in de sponsoring van de Griekse festivals door de Atheense raad, maar ook bij huidige prijzen die meestal de naam van de sponsor dragen. Sinds de opkomst van de televisie is deze toenadering van het symbolische met het materiële toegenomen. Prijzen moet namelijk een hoog entertainmentgehalte hebben om zoveel mogelijk kijkers te trekken. Het selecteren van sponsors, jury's en presentatoren wordt een steeds belangrijker onderdeel. Daarmee neemt tevens het institutionele karakter van prijzen toe:

(...) their [prizes'] conscious deployment as instruments of institutional monopolization, which had been evident though relatively obscured in the classical age, tended from the seventeenth through the nineteenth centuries to eclipse their festal, popular, orgiastic dimensions.²¹

Vanaf het moment dat de nationale academies voor kunst en literatuur in de Verlichting zich ontfenmden over culturele prijzen kun je spreken van institutionele monopolisering van prestige. Het kapitaal van het bestuur, verkregen door hun academische achtergrond, verleende de prijzen autoriteit, en vice versa. Deze ontwikkeling zet zich voort in de keuze van bestuurders, voorzitters en juryleden van huidige prijzen, die vaak erkend zijn in de kunst- en literatuurwereld of gelieerd zijn aan een universiteit. Dit roept echter tevens kritiek op, zoals vrijwel alle situaties waar sprake is van oordeel commentaar opwekken:

The whole transaction of judgment, presentation, and acceptance has been an important occasion for contention and dispute over cultural value (...) With the rise of the prize bureaucracy comes also the rise of the anti-institutionalist (or "independent") position and the prize-bashing rhetoric that attends it.²²

Sinds de negentiende eeuw is er sprake van kritiek op het feit dat juist diegene met prestige wordt geconsacreerd. Volgens English komt dat doordat jury- en bestuursleden liever niet riskeren dat de naam van de prijs (en die van henzelf) wordt bezoedeld door een onbekende of "middelmatige" kunstenaar te consacreran. Deze strijd zal dus blijven bestaan, omdat het een bijwerking is van de logica van het veld. De strijd om consecratie via prijzen heeft namelijk te maken met de strijd om wat wel of geen kunst is, en dus wie wel of niet de bijbehorende prestige mag krijgen. Prestige kan overigens niet alleen worden verkregen door de genomineerden:

(...) from the standpoint of the sponsor or patron, they [prizes] held out the possibility of a magical intraconversion of capital, whereby temporal attainments such as economic wealth and political power might be transformed into a place of permanent honor in the heterocosm of art.²³

---

²⁰ English (2005): 31.

²¹ Idem: 41.

²² Idem: 41.

²³ Idem: 48-49.

Ondanks de kritiek neemt het geloof in kunst en kunstprijzen vanaf de negentiende eeuw flink toe. Men gelooft dat het deelnemen of steunen van prijzen je eeuwige roem kan bezorgen. Prijzen worden dus verbonden aan het idee van gedenken, tijdloosheid en onsterfelijkheid. De vele prijzen die nu in het leven worden geroepen ter nagedachtenis van een overleden familielid of vriend tonen aan dat ook deze tendens nog steeds zeer duidelijk aanwezig is.

English vervolgt zijn overzicht in het derde hoofdstuk met het begin van de moderne opmars van culturele prijzen, namelijk: de Nobelprijs voor de Literatuur. Hij onderscheidt drie essentiële functies van prijzen die onder andere naar voren komen in deze casus:

Socially (...) the prize serves the function of what economists call “communication”: it brings disparate players into informed contact with one another so that mutually beneficial transactions may (in theory) take place among them.²⁴

Prijzen functioneren als één van de vormen van de strijd om geconsacreerd te worden in het culturele veld. Als middel waaromheen evenementen worden gecreëerd, genereren ze aandacht voor kunstenaars, hun werk en andere deelnemers. Het is daardoor tevens een instrument om je te identificeren met een bepaald individu of een bepaalde groep om zo je status te verhogen. Het is bovendien een positie in het veld waar verschillende soorten culturele spelers zich kunnen verzamelen om kapitaal te produceren en te verhandelen.

Institutionally, the prize functions as a claim to authority and an assertion of that authority – the authority, at bottom, to produce cultural value.²⁵

Prijzen kennen symbolische waarde toe aan artiesten en hun werken, en vormen daarmee de institutionele basis om controle uit te oefenen over de verdeling van die waarde in het culturele veld. Zo krijgen de organisatoren een bepaalde macht over de nominaties, jurering, sponsoring en regels. Dit leidt niet alleen tot kritiek, maar ook tot alternatieve prijzen die pretenderen dat hun aanpak beter is dan die van bestaande prijzen. In de praktijk komt het er echter vaak op neer dat zij dezelfde regels hanteren als de prijzen die zij bekritisieren.

Ideologically, the prize offers particularly rich opportunities to test and affirm the notion of art as a separate and superior domain, a domain of disinterested activity which gives rise to a special, nontemporal, noneconomic, but scarce and thus highly desirable form of value.²⁶

Prijzen zijn een middel om de waarde van een artiest of werk te toetsen. Het zijn evenementen die de culturele miskennis of erkenning van kunst en het geloof daarin voortzetten. Zelfs, en vooral kritiek hierop versterkt dit proces, omdat het precies datgene benadrukt wat centraal staat in de economie van prestige: wat is wel kunst en wat niet?

Deze functies maken prijzen een nuttig en zelfs noodzakelijk onderdeel van het culturele veld. Dankzij het competitieve karakter houden prijzen zichzelf bovendien in stand, doordat ze steeds nieuwe prijzen voortbrengen. De prijzen die het veld domineren, strijden met de nieuwkomers om hun positie te behouden. Zodra zij keuzes maken die in strijd zijn met hun eigen regels proberen nieuwe prijzen hun slag te slaan door zich te profileren als integer en onafhankelijk. Dit heeft, samen met de huidige expansie van het productieveld door ontwikkelingen als globalisatie en entertainment, ervoor gezorgd dat prijzen niet alleen hun positie als economisch instrument in het culturele veld hebben behouden. Het heeft tevens een immense toename van prijzen veroorzaakt die vandaag de dag nog steeds aanhoudt.

---

²⁴ English (2005): 50-51.

²⁵ Idem: 51.

²⁶ Idem: 52.

1.2.2 Prijzenhandel

Het tweede deel richt zich op prijzen als een handelsinstrument in het culturele veld. Ondanks de enorme werkdruk die het organiseren, besturen, jureren, sponsoren en presenteren van prijzen met zich meebrengt, blijft men ze creëren, met alle gevolgen van dien:

(...) we find the awards industry staffed to an extraordinary degree with voluntary or very low-paid workers, and highly dependent on networks of professional association and obligation, on friendship and the exchange of favors: on “social capital” in lieu of money.²⁷

Vooraf de jury krijgt vaak nauwelijks of zelfs niet betaald, terwijl het werk dat zij moet verrichten veel tijd en energie kost. Dit leidt ertoe dat het werk wordt uitbesteed aan vrijwilligers die al dan niet bekend zijn met de te beoordelen kunstvorm en het bijbehorende veld. Het is hierdoor bovendien niet altijd duidelijk wie autoriteit heeft over de selectie en evaluatie van de werken. Het zesde hoofdstuk onderzoekt de conflicten die deze werkverdeling veroorzaakt. In die conflicten zijn prijzen een handelsinstrument om macht te verkrijgen over de productie en verdeling van culturele en symbolische waarde.

Dat begint al bij het selecteren van de jury. Juryleden met een vooraanstaande positie geven een prijs symbolische waarde, en vice versa. Ze geven elkaar macht om waarde te produceren en te verdelen, maar zijn tegelijkertijd afhankelijk van elkaar om die macht te krijgen. Deze wederzijdse afhankelijkheid komt duidelijk naar voren in schandalen waarbij beroemde of juist onbekende mensen de winnaar van een prijs moeten aanwijzen zonder enige kennis. Het is dus van belang dat de jury niet alleen symbolisch en cultureel kapitaal heeft (prestige en kennis), maar ook daadwerkelijk gelooft in de waarde van die prijs.

Het jureren zelf brengt een ander conflict met zich mee. De juryleden moeten namelijk een oordeel vellen over enkele werken, terwijl zij geen zeggenschap hebben gehad over de selectie daarvan. Vaak heeft het bestuur namelijk al in eerdere stadia bepaalde regels opgesteld over welke werken überhaupt mogen deelnemen. De juryleden hebben geen enkele autoriteit over die eerste selectie. Het is dus mogelijk dat zij werken beoordelen die zijzelf nooit hadden laten meedingen of dat er werken missen die zij juist wel hadden uitgekozen.

Daarnaast kan er sprake zijn van prejurering. Dat houdt in dat andere mensen worden ingeschakeld om een inleidend oordeel te vellen voor de echte juryleden door evaluatieve rapporten, samenvattingen van recensies, achtergrondinformatie of een eerste rangschikking op te stellen. Dit versnelt het nominatieproces, maar kan tevens een negatief effect hebben:

With other prizes, the preliminary judging involves actually eliminating some – perhaps the vast majority – of submissions, and thereby shrinking the range of possible winners and the differences among them to the point where the judges’ deliberations, for all their symbolic importance, exert a trivial effect on the outcome.²⁸

Het gevolg is, zo stelt English, dat de meeste inzendingen verwijderd worden via een interne screening die wordt gedaan door het bestuur, hun assistenten of zelfs vrienden die geen enkele kennis van zaken hebben. De keuze die wél wordt gemaakt door mensen met de juiste culturele bagage betreft vaak enkel het laatste selectieproces, namelijk het kiezen van de laatste nominaties en de winnaar. Dit veroorzaakt regelmatig conflicten tussen de jury en het bestuur, waarbij de inzet steeds de macht is om culturele waarde te produceren en te verdelen. Daarmee zijn prijzen per definitie een handelsmiddel om macht en kapitaal te verzamelen.

---

²⁷ English (2005): 119

²⁸ Idem: 135

Hoofdstuk zeven bespreekt een heel andere manier waarop prijzen kunnen worden ingezet als handelsmiddel, namelijk via de trofee zelf. Deze objecten vertegenwoordigen de materiële én symbolische waarde van de prijs. Ze zijn vaak gemaakt van materiaal met een bepaalde fluctuerende waarde (bijvoorbeeld goud), waardoor er letterlijk een prijskaartje aan de trofee hangt. Er zit echter ook nog een andere waarde aan vast. Trofeeën worden speciaal ontworpen voor een bepaalde culturele institutie die de winnende artiest een echt kunstobject als prijs willen geven. De brochure die bij de trofee zit, benadrukt dit:

Much stress is placed on the beauty of the objects, their classical motifs, elegant lines, inspirational form, profound spirituality, and other assumedly artistic qualities. The person who designed or crafted the piece is often named, and a biographical blurb provided to establish both the adequacy of the person's artistic credentials and the suitability of his or her specific (...) background to the prize at hand ...²⁹

Wat van belang is, is niet de daadwerkelijke legitimiteit van de trofee als kunstobject. Het gaat om het feit dat de prijs via de handtekening van een erkende kunstenaar en zijn symbolische kapitaal een bepaalde waarde krijgt. Het betreft bovendien een origineel kunstwerk dat zeer schaars is en daardoor stijgt in waarde.

De materiële en symbolische waarde van een trofee hebben als gevolg dat het object kan worden verkocht op de markt. De kans dat het een waardevolle investering is, wordt namelijk verhoogd door het materiaal waar het van is gemaakt en de kunstenaar die het heeft ontworpen. De verkoopbaarheid van de trofee is tevens afhankelijk van het veld van verzamelaars die dit soort objecten verzamelen op basis van hun zeldzaamheid en betekenis: 'their own basis for pride of possession and borrowed glory.'³⁰ Via de trofee functioneren prijzen dus niet alleen letterlijk als handelsinstrument op de markt. Ze voorzien ook de nieuwe eigenaar van de trofee van symbolische waarde, en zetten zo hun eigen waarde voort. Daarmee is het een middel om symbolisch kapitaal uit te wisselen en fungeert het precies volgens de logica van de economie van prestige.

1.2.3 Prijschandalen

In het derde deel staan schandalen rondom culturele prijzen centraal. Het discours van prijzen is voornamelijk negatief van aard en bevat veel kritiek die vaak juist wordt geuit door de deelnemers zelf. Deze tendens lijkt bovendien sterker te worden als het gaat om de zogenaamde "high culture", zoals poëzie en toneel. English richt zich dan ook op dit soort prijzen om zo tot de kern van het spelelement door te dringen:

(...) the unspoken rules and unconscious strategies that structure everything (...) they point to a central difficulty in the critical analysis of prizes – namely, the fact that critique, at least in its usual forms, is itself a fundamental and even in many circumstances an obligatory part of the game, a recognizable mode of complicitous participation.³¹

Het competitieve karakter van prijzen maakt kritiek, en dus schandalen naar aanleiding van negatieve reacties, een bijna noodzakelijk onderdeel. Zodra er namelijk sprake is van een oordeel is de kans groot dat er kritiek wordt geuit op dat oordeel en de oordeler zelf. Dit komt goed naar voren in het commentaar op de gebrekkige kennis en vaardigheden van de jury, maar ook in beschuldigingen over omgekochte juryleden of een onbetrouwbaar bestuur.

---

²⁹ English (2005): 166.

³⁰ Idem: 174.

³¹ Idem: 188-189

Daarnaast zijn er juryleden die een boekje opendoen over schandalen rondom prijzen waaraan zij hebben deelgenomen, wat op zichzelf al een schandaal is. Het derde deel analyseert dit spel en richt zich op de spelers en de strategieën die zij daarbij gebruiken. English heeft met betrekking tot dit spelelement een nieuwe vorm van kapitaal in het leven geroepen, namelijk journalistiek kapitaal. Kritiek op of schandalen rondom een culturele prijs lijken haar in eerste instantie vooral in een kwaad daglicht te zetten. Echter, het tegengestelde is waar:

It is the charge of fundamental, irremediable illegitimacy that keeps the prize a focus of attention, increasing its journalistic capital *and* speeds its accumulation of symbolic capital, or cultural prestige. Far from posing a threat to the prize's efficacy as an instrument of the cultural economy, scandal is its lifeblood; far from constituting a critique, indignant commentary about the prize is an index of its normal and proper functioning.³²

Kritiek en schandalen genereren dus juist journalistiek kapitaal (i.e. aandacht, zichtbaarheid, roem) voor de prijs. Daarmee functioneert dit soort kapitaal als een middel om economisch kapitaal om te zetten in symbolisch kapitaal en bevestigt het de eerdere stelling dat kritiek en schandalen noodzakelijke onderdelen zijn van het spel in het culturele veld.

Aan de hand van enkele belangrijke gebeurtenissen rondom de Booker Prize toont English hoe dit concreet in zijn werk gaat. Het verhaal begint in 1971 met het dankwoord van auteur John Berger, waarin hij de Booker corporatie een kolonialistische onderneming noemt, 'built on the backs of black plantation workers in Guyana'.³³ Waar het English hier vooral om gaat, is de wijze waarop de media deze kritiek oppikken en omzetten in een schandaal. Samen met een eerder "Booker-schandaal" in het voorgaande jaar – journalist én Booker-jurylid Malcolm Mudderidge nam ontslag vanwege het pornografische gehalte van één van de genomineerde werken – zorgde dit voor 'an enormous boost to the Booker's public profile'.³⁴ Juist doordat Berger en Mudderidge al bekend waren als tv-sterren was hun kritiek van belang voor de media en resoneerde het tot ver buiten het literaire veld. Het gevolg was dat de Booker Prize een decennium later zich had ontwikkeld tot de meest bekende Britse literatuurprijs.

Dit soort incidenten garandeert steeds weer nieuwe schandalen, waardoor het een vast onderdeel blijft van culturele prijzen. De komst van de televisie heeft deze tendens versterkt doordat schandalen breed uitgemeten worden door de paparazzi bij ceremonies. Genomineerden, winnaars, juryleden en organisatoren spelen een fundamentele rol in dit spel, aangezien zij juist vaak degene zijn die zorgen voor kritiek of schandalen. Bezien vanuit Bourdieu's veldtheorie is dit niet vreemd, aangezien symbolisch kapitaal de inzet is in deze competitie. Door de prijs of de deelnemers te bekritisieren in de naam van autonome, pure kunst vergroten zij de kans om symbolisch kapitaal te verzamelen.

Het tiende hoofdstuk bouwt hierop voort door in te zoomen op de specifieke strategieën die de deelnemers hanteren in de competitie om prestige. Zo kan de winnaar ervoor kiezen om de prijs te weigeren. Dit kan echter enkel onder bepaalde voorwaarden:

(...) one had to have already accumulated a wealth of symbolic capital (...) which accrues (...) only to those who are resolute social oppositionists or heretics, "old-style intellectuals." These are artists who have deployed their prestige, or symbolic capital, in their particular and more or less discrete field of art to carry out (...) a political mission in which the existing social order is consistently denounced, and the rewards it places within reach are consistently rejected, in the name of autonomy.³⁵

---

³² English (2005): 208.

³³ Idem: 203.

³⁴ Idem: 203-204.

³⁵ Idem: 218-219.

Het weigeren van een prijs door een vooraanstaande artiest was in de jaren '60 nog acceptabel, omdat het veld gestructureerd was in de hoge en lage cultuur. Intellectuelen die werden geassocieerd met de hoge cultuur werden bijgestaan door hun gelijken in hun strijd voor autonomie in een cultureel veld dat in toenemende mate werd bepaald door commercie. Inmiddels is deze houding echter gedateerd en wordt de weigering van een prijs gezien als een teken van arrogantie. Daarmee gaat het functioneren als middel voor naamsbekendheid en succes. Een artiest die een prijs afwijst, weigert niet om het spel mee te spelen. Integendeel, het is een tactiek die hij uitbuit om geconsacreerd te worden.

Daarmee is het discours van autonomie dat wordt gehanteerd in de kritiek op prijzen, volgens English, een soort tactische fictie geworden. Het is een instrument dat wordt ingezet door de gevestigde culturele spelers om hun vooraanstaande positie in het veld te behouden:

In these journalistic games of scandal, the defense of “art for art’s sake” is mounted not by a determined avant-garde willing to make long-term investments (that is, willing to labor in obscurity and poverty for decades towards the goal of ultimately prevailing against the dominant tastes), but by the most comfortably established artists or professors and the most risk-averse journalist-critics ...³⁶

Waar de gevestigde artiesten dus gretig gebruik kunnen maken van het argument van autonomie om hun legitimiteit als kunstenaar te behouden, worden de nieuwkomers gedwongen om die autonomie na te streven met hun eigen strategieën.

Ten slotte bespreekt English nog een andere belangrijke tactiek die wordt gebruikt in het spel van culturele prijzen, waarbij collega's van kunstenaars, journalisten of andere spelers pleiten voor de nominatie van een artiest. De kritiek die door hen wordt geuit als diegene niet wordt genomineerd, heeft vaak een politiek karakter, bijvoorbeeld door de jury of het bestuur te betichten van racisme als het een buitenlandse artiest betreft. Hun argument luidt dan dat deze prijzen de canon beïnvloeden door overwegend blanke artiesten te selecteren. Juist het gebruik van dit soort tactieken bevestigt de logica volgens welke het culturele veld opereert. Er wordt namelijk een diep geloof geuit in prijzen als middel om werken te canoniseren, en dus om symbolische waarde te produceren en te verdelen. Daarmee wordt het geloof in de economie van prestige voortgezet: ‘As long as these strategic encounters between the contemporary artist and the cultural prize can still, with a wink and a nudge, be absorbed into the discourse of scandal, prizes will continue their dominance of the cultural scene.’³⁷

---

³⁶ English (2005): 236.

³⁷ Idem: 245.

2. Probleemstelling

Het vorige hoofdstuk begon met de aanname dat de productie van culturele waarde altijd een sociaal proces is. Aan de hand van Bourdieu's veldtheorie en English' onderzoek naar culturele prijzen heb ik getracht deze stelling helder uiteen te zetten. Zo is gebleken dat prijzen een essentieel middel vormen om waarde te creëren in het culturele veld. Of het nu de economische waarde van de trofee betreft of de symbolische waarde van schandalen rondom de uitreiking: het draait uiteindelijk om de handel in het sociale krediet van alle spelers in het veld. English' analyse van culturele prijzen, vanaf de institutionalisering tot de globalisering ervan, benadrukt dit en toont precies aan welke spelers welke belangen hebben bij de economie van prestige.

Daarmee vormt het boek een bruikbaar theoretisch kader voor mijn onderzoek naar literatuurprijzen in Nederland. Het is echter wel belangrijk om te vermelden dat English' analyse zich richt op alle culturele prijzen en dan voornamelijk die van de Angelsaksische wereld. Aangezien mijn onderzoek zich specifiek richt op literatuurprijzen in het Nederlandse literaire veld is het mogelijk dat sommige tendensen niet, of in mindere of meerdere mate voorkomen. Zo is het entertainmentgehalte van culturele prijzen wellicht op andere wijze aanwezig bij Nederlandse literatuurprijzen. English heeft het hier namelijk vooral over Engelse en Amerikaanse film- en muziekprijzen. Deze genres zijn vaak gericht op amusement voor een breder publiek en bevatten bovendien audiovisuele aspecten, waardoor de uitreiking geschikter is voor de televisie. Daarnaast is het Angelsaksische culturele veld vele malen groter dan het Nederlandse veld. Het is dus mogelijk dat de tendensen die English uiteenzet met betrekking tot de viering van culturele waarde zich op een andere manier manifesteert bij Nederlandse literatuurprijzen.

Deze studie naar Nederlandse literatuurprijzen zal dus nagaan of zij overeenkomen of afwijken van het beeld dat English schetst en op welke wijze. Het is daarbij belangrijk om eerst duidelijk onderscheid te maken tussen verschillende soorten literatuurprijzen. Het *Algemeen letterkundig lexicon* spreekt over prijzen die geïnitieerd zijn door de overheid of door particuliere fondsen:

(...) prijzen die door de overheid worden uitgelooft en betaald, zoals de staatsprijzen, de provinciale prijzen en de gemeentelijke prijzen, en prijzen die door particuliere fondsen worden uitgelooft en betaald. Voor beide typen wordt steeds een jury samengesteld, die in het kader van de voorwaarden waaronder een prijs ter beschikking wordt gesteld, één of meer kandidaten voordraagt.³⁸

Het gaat hier dus om het verschil tussen overheidsprijzen en fondsprijzen. Hoewel dit onderscheid zeer bruikbaar is, wordt hier voorbijgegaan aan een cruciaal punt, namelijk dat fondsprijzen niet allemaal door hetzelfde soort fonds worden geïnitieerd. Zo werd de AKO Literatuurprijs eerst gesponsord door een boekwinkelketen en nu door een boekenclub, terwijl de BNG Literatuurprijs gesponsord worden door banken. Daarnaast heb je nog particulieren die prijzen initiëren, zoals Herman Visser die een deel van zijn vermogen heeft gestopt in de ANV-Visser Neerlandia-prijs. Alle voorbeelden vallen onder de categorie fondsprijzen. Echter, in het eerste geval zou je eerder spreken van een commerciële fondsprijs, omdat een boekwinkelketen of een boekenclub bedrijven zijn die commerciële belangen hebben bij de sponsoring van een literatuurprijs: zij verkopen namelijk zelf boeken. Een bank of een particulier heeft dat niet. Zij kunnen wel symbolisch kapitaal verzamelen door een prijs te sponsoren, maar er is geen sprake van directe commerciële winst. Daarom is er uiteindelijk voor gekozen om het onderscheid tussen overheidsprijzen en fondsprijzen te hanteren, en daar

---

³⁸ Van Bork et al. (2012).

een tweede onderscheid aan toe te voegen, namelijk tussen commerciële en niet-commerciële fondsprijzen. Het gaat hier dus om het verschil tussen fondsen die prijzen wel of juist niet initiëren vanuit commerciële motieven (i.e. het maken van winst).

Deze categorisering roept enkele interessante vragen op met betrekking tot de sociologische aspecten van literatuurprijzen. Bestaan er verschillen in de economische waarde? Levert de ene prijs meer prestige op dan de andere? Heeft dit te maken met verschillen tussen de geselecteerde juryleden of eerdere laureaten? Of hangt het samen met het genre waar de prijs zich op richt? Is er een verschil in de kritiek die de prijzen te verduren krijgen? Dit zijn belangrijke kwesties om te onderzoeken, omdat ze aantonen hoe kapitaal wordt gecreëerd en verhandeld tussen de spelers in het literaire veld via verschillende soorten prijzen. Daarmee leggen deze vragen het sociale proces van culturele waarde bloot.

Een ander belangrijk onderscheid betreft die tussen juryprijzen en publieksprijzen. Bij de eerste categorie is er sprake van een vakkundige jury die de genomineerden en de laureaat voordraagt. De toekenning van publieksprijzen wordt daarentegen bepaald door een lezerspubliek. Ook deze categorisering levert zeer interessante vraagstukken op, bijvoorbeeld met betrekking tot verschillen in prestige die beide prijzen opleveren. Er is echter voor gekozen om publieksprijzen niet te betrekken in dit onderzoek vanwege twee redenen. Buiten het tijd- en ruimtegebrek, komen publieksprijzen ook bij English niet aan bod. Aangezien dit soort prijzen heel anders functioneert dan juryprijzen wordt het lastig om ze te analyseren vanuit het gekozen theoretische kader. Deze studie zal zich dus enkel richten op overheids- en fondsprijzen, en commerciële en niet-commerciële prijzen met een ingestelde jury.

Het theoretisch kader en de zojuist genoemde categorisering tonen duidelijk aan dat onderzoek naar de sociologische aspecten van literatuurprijzen ons meer kan vertellen over de rol die zij vervullen in de maatschappij en meer specifiek in de culturele (en literaire) sector, oftewel: over de positie die zij innemen in het literaire veld. Dat is dan ook de vraag die centraal staat in dit onderzoek. Om die positie te reconstrueren, wordt een essentieel onderscheid gemaakt tussen de wijze waarop een literatuurprijs zich profileert en de wijze waarop dat vervolgens wordt gereciperd door anderen. De positie die een prijs inneemt, komt namelijk tot stand via een wisselwerking tussen de prijs en andere spelers in het literaire veld. Dit komt onder meer naar voren bij enkele voorbeelden die English noemt. Zo kan het ontslag van een Booker-jurylid vanwege de nominatie van een pornografisch boek een manier zijn geweest om de prijs te profileren als een soort “zedelijke” prijs. Uiteindelijk leidde het echter tot een mediaschandaal en meer naamsbekendheid. De beoogde positie van een prijs kan dus verschillen van de gereciperde positie. Aan de hand van de volgende twee onderzoeksvragen zullen beide posities van prijzen in het literaire veld worden geanalyseerd en de wijze waarop die zich tot elkaar verhouden in dat veld:

Hoe profileren literatuurprijzen zich in het Nederlandse literaire veld?

Hoe worden literatuurprijzen gereciperd door de verschillende spelers in het Nederlandse literaire veld?

3. Methodologisch kader

3.1 Materiaal

Om deze twee vragen te kunnen beantwoorden, moet eerst kennis op worden gedaan van de verschillende facetten van literatuurprijzen: nominaties, laureaten, juryleden, prijzengeld, trofeeën, uitreikingen, schandalen, enzovoort. Dit vereist een uitgebreid literatuuronderzoek waarbij alle informatie wordt verzameld en geordend. Hiervoor is gebruikgemaakt van de volgende academische, letterkundige en journalistieke bronnen en zoekmachines:

- Bibliografie van de Literaire Tijdschriften in Vlaanderen en Nederland (BLTVN)
- Bibliografie van de Nederlandse Taal- en Literatuurwetenschap (BNTL)
- Delpher
- Digitale Bibliotheek voor de Nederlandse Letteren (DBNL)
- Google Scholar
- LexisNexis
- Picarta
- RUQuest
- Radboud Repository
- WorldCat

De belangrijkste informatiebronnen betreffen verder de officiële websites van de prijzen zelf en de database van Nederlandstalige literatuurprijzen van het Letterkundig Museum.

Aan de hand van dit verkennende onderzoek is al snel gebleken dat het onmogelijk is om alle Nederlandse literatuurprijzen of zelfs een significant deel daarvan te betrekken in zo'n uitgebreide studie. De zojuist genoemde database bevat enkele honderden prijzen, waarvan het merendeel juryprijzen betreft. Daarnaast is gebleken dat de literatuur hierover zeer versplinterd is, waardoor het veel tijd kost om alle informatie te verzamelen, te ordenen en te analyseren. Dit heeft geleid tot de conclusie dat, binnen de gegeven tijd en ruimte, het enkel mogelijk is om voor elk soort prijs één casus te nemen.

Er is gekozen voor de volgende drie casussen: de AKO Literatuurprijs, de F. Bordewijk-prijs en de J. Greshoff-prijs. Het eerste voordeel van deze selectie is dat het allemaal grote, bekende prijzen zijn waar voldoende materiaal over te vinden is. Daarnaast betreft het een commerciële fondsprijs en twee niet-commerciële overheidsprijzen, waardoor een vergelijking van de positie van verschillende soorten prijzen kan worden gemaakt. Om zo'n vergelijkende analyse zo evenredig mogelijk te maken, is tevens rekening gehouden met het type werk dat wordt bekroond. Alle drie de prijzen bekronen namelijk altijd één werk. De AKO Literatuurprijs is een prijs voor fictie en non-fictie, terwijl de F. Bordewijk- en J. Greshoff-prijs verhalend proza respectievelijk essays bekroont. Door middel van deze casussen kan dus een vergelijking worden gemaakt tussen prijzen voor fictie/proza en non-fictie/essayistiek.³⁹

---

³⁹ De P.C. Hooftprijs zou ook een logische keuze zijn geweest, aangezien de AKO Literatuurprijs werd opgericht in 1986, het derde jaar dat deze staatsprijs niet werd uitgereikt sinds het schandaal in 1984 rondom de bekroning van Hugo Brandt Corstius. Het kabinet weigerde de prijs uit te reiken, omdat 'niet weinig van zijn bijdragen kwetsend zijn voor personen en bevolkingsgroepen' ('Kabinet weigert Brandt Corstius P.C. Hooftprijs', 1985). Het is opmerkelijk dat AKO juist op dat moment een grote, commerciële prijs instelt waarvan het prijzengeld voor één werk vijf keer zo hoog is als dat van de oevreprijs. Hierin schuilt echter tevens de reden waarom de P.C. Hooftprijs niet is gekozen als casus: het betreft namelijk een prijs voor een oeuvre, terwijl de AKO Literatuurprijs en de twee Campert-prijzen één werk bekronen. Dit maakt een vergelijkende analyse vrijwel onmogelijk.

Er zal niet worden gekeken naar de complete carrière van deze drie prijzen, maar enkel vanaf 1986 tot 2014. Het beginjaar 1986 is gekozen, omdat toen de AKO Literatuurprijs is opgericht. De twee Campert-prijzen bestaan dan al acht jaar. Echter, om de prijzen zo eerlijk mogelijk te kunnen vergelijken, is ervoor gekozen om de gegevens van 1978 tot 1986 buiten beschouwing te laten. Het eindjaar is geselecteerd vanuit dezelfde overwegingen. De J. Greshoff-prijs wordt namelijk tweejaarlijks uitgereikt. De laatste bekroning die kan worden meegenomen in dit onderzoek is in 2014. Ook de keuze voor 2014 als eindjaar zorgt er dus voor dat de gegevens voor de vergelijkende analyse zo evenredig mogelijk is. Deze afbakening maakt het bovendien mogelijk om iets te zeggen over de keuze van de juryleden, genomineerden en sponsors, aangezien het bij alle drie de prijzen over dezelfde periode gaat: de deelnemers zijn dus elk jaar afkomstig uit dezelfde kweekvijver.

3.2 Methode

Om zoveel mogelijk informatie en literatuur te verzamelen over de drie prijzen zullen eerst de zojuist genoemde zoekmachines en bronnen worden doorzocht met de volgende zoektermen:

- “Bordewijk prijs”, “Bordewijkprijs”, “Bordewijk literatuurprijs”
- “Greshoff prijs”, “Greshoffprijs”, “Greshoff literatuurprijs”
- “AKO prijs”, “AKO literatuurprijs”, “generale bank prijs”, “generale bankprijs”, “generale bank literatuurprijs”

De gevonden informatie zal eerst worden gebruikt voor twee inleidende hoofdstukjes met een beknopte beschrijving van de prijzen. Hiermee wordt getracht een algemene karakterisering te geven van de F. Bordewijk-prijs, de J. Greshoff-prijs en de AKO Literatuurprijs.

3.2.1 Kwantitatieve analyse

Vervolgens zal een database worden aangelegd met relevante gegevens van alle genomineerden, laureaten en juryleden van de drie prijzen vanaf 1986 tot 2014:

1. Prijsjaar. Jaartal van de prijs
2. Naam. Voor- en achternaam
3. Sekse. Man of vrouw; aan de hand hiervan wordt de man-vrouwverhouding berekend.
4. Geboortedatum. Geboortjaar; door dit jaartal van het prijsjaar af te trekken, wordt de (gemiddelde) leeftijd berekend.
5. Nationaliteit. Officiële nationaliteit; aan de hand hiervan wordt de verhouding van verschillende nationaliteiten berekend.
6. Functie(s). Beroep(en); aan de hand hiervan wordt de verhouding van verschillende beroepen of achtergronden berekend.⁴⁰ In sommige gevallen zijn functies ondergebracht in een groep om te voorkomen dat er te veel categorieën met slechts één of enkele juryleden ontstaan. Dit geldt voor de volgende functies:
  - Schrijver: auteur, letterkundige, romancier, dichter, essayist, enzovoort.
  - Academicus: wetenschapper, hoogleraar, neerlandicus, historicus, jurist, enzovoort.
  - Journalist: redacteur, criticus, columnist, radio-/tv-producent, enzovoort.
  - Politicus: Kamerlid, partijlid, burgemeester, gemeenteraadslid, enzovoort.
  - Bestuurder: zakelijk/financieel/cultureel bestuurder, voorzitter, directeur, enzovoort.

---

⁴⁰ Het is mogelijk dat juryleden meerdere functies hebben (bijvoorbeeld Hans van Mierlo, jurylid in 1987: politicus en journalist). In dat geval worden er categorieën aan de database toegevoegd (*Functie 2*, *Functie 3*, et cetera).

Daarna zal een aantal gegevens worden genoteerd voor de genomineerden en laureaten van de drie prijzen. Bij de AKO Literatuurprijs zal dit worden gedaan voor alle zes genomineerden op de shortlist, waarvan er uiteindelijk één de laureaat is. De longlist bevat elk jaar vijftieng werken, en zal vanwege tijd- en ruimtegebrek geen deel uitmaken van de database. Bij de F. Bordewijk-prijs en de J. Greshoff-prijs wordt enkel de laureaat bekendgemaakt. Zodoende zullen enkel de laureaten van deze prijs worden opgenomen in de database. Het betreft voor alle prijzen steeds de volgende gegevens:

1. Prijsjaar. Jaartal van de prijs
2. Gewonnen. Ja of nee; aan de hand hiervan worden de gegevens van de genomineerden en de laureaten gescheiden. Dit wordt alleen voor de AKO Literatuurprijs ingevuld.
3. Naam. Voor- en achternaam; aan de hand hiervan wordt berekend hoe vaak een auteur voorkomt in de database. Dit geldt alleen voor de AKO Literatuurprijs, aangezien een auteur slechts één keer kan worden bekroond bij de Campert-prijzen.
4. Titel. Titel van het werk
5. Sekse. Man of vrouw; aan de hand hiervan wordt de man-vrouwverhouding berekend.
6. Geboortedatum. Geboortjaar; door dit jaartal van het prijsjaar af te trekken, wordt de (gemiddelde) leeftijd berekend.
7. Nationaliteit. Officiële nationaliteit; aan de hand hiervan wordt de verhouding van verschillende nationaliteiten berekend.
8. Uitgeverij. Naam; aan de hand hiervan wordt de verhouding van verschillende uitgeverijen berekend.⁴¹
9. Genre.⁴² Fictie of non-fictie; aan de hand hiervan wordt de verhouding van fictie/non-fictie berekend. Dit geldt enkel voor de AKO Literatuurprijs, aangezien deze prijs beide genres nomineert, terwijl de F. Bordewijk-prijs en de J. Greshoff-prijs zich op essays respectievelijk romans richten. De indeling in fictie en non-fictie wordt gedaan aan de hand van een schema uit een masterscriptie waarin onderzoek is gedaan naar literaire non-fictie.⁴³ Na een uitgebreid brononderzoek worden de volgende genres onder non-fictie geschaard: literaire journalistiek (interview, reportage, reisverhaal, literair essay), biografieën en egodocumenten (autobiografie, memoires, dagboek, brief).
10. Omvang. Aantal pagina's; aan de hand hiervan wordt de (gemiddelde) omvang van een werk berekend.⁴⁴
11. Debuutjaar. Jaar van debuut; door dit jaartal van het prijsjaar af te trekken, wordt het (gemiddeld) aantal jaren tussen een debuut en een nominatie of bekroning berekend.

Deze gegevens zullen worden verwerkt in een database in Microsoft Office Excel 2007, zodat de resultaten kunnen worden geïmplementeerd in grafieken. Het doel hiervan is om een duidelijk beeld te krijgen van de verdeling van de genoemde aspecten onder de deelnemers van de drie prijzen in de periode van 1986 tot 2014. Zo kan bijvoorbeeld achterhaald worden of een prijs vooral auteurs bekroond die bij een grote uitgeverij zitten. De grafieken laten

---

⁴¹ Ervanuitgaande dat literatuurprijzen altijd de eerste druk van een boek waarderen, betreft het hier steeds de uitgeverij van de eerste druk.

⁴² In eerste instantie was voor dit onderdeel gebruik gemaakt van de NUGI-/NUR-code van de boeken. Tijdens het onderzoek is echter gebleken dat dit geen adequaat systeem was vanwege meerdere redenen: (1) niet alle boeken lijken te zijn voorzien van een code; (2) sommige boeken met meerdere drukken hebben conflicterende codes; (3) andere boeken hebben, mijns inziens, een verkeerde code gekregen (bijv. Piet Meeuse's essaybundel *Doorkijkjes: Over de werkelijkheid van beelden* heeft NUR-code 301 voor literaire roman - novelle gekregen).

⁴³ Van Dee (2009).

⁴⁴ Ervanuitgaande dat literatuurprijzen altijd de eerste druk van een boek waarderen, betreft het hier steeds het aantal bladzijden van de eerste druk.

bovendien zien hoe de verdelingen van dit soort aspecten zich over de jaren ontwikkelen en of bepaalde trends zich voordoen. Zo zou het kunnen zijn dat er over de jaren juist minder mannelijke auteurs worden genomineerd. Dit soort resultaten kunnen bij de kwalitatieve analyse in verband worden gebracht met de hoeveelheid en het soort kapitaal dat een prijs oplevert. Dat zijn essentiële kwesties, omdat ze samenhangen met de positie van de prijs in het literaire veld en de wijze waarop die zich verhoudt tot de andere prijs in dat veld. Samen met de inleidende hoofdstukjes fungeert de kwantitatieve analyse dus als de feitelijke basis voor de kwalitatieve analyse en de conclusies die daaruit voortkomen.

3.2.2 Kwalitatieve analyse

Dit deel betreft een beschrijvende analyse van het bronnenonderzoek. De informatie uit de gevonden literatuur zal hier thematisch worden beschreven en geanalyseerd, waarbij alle essentiële facetten van literatuurprijzen op logische wijze aan bod zullen komen: oprichting, statuten, financiering, deelnemers (juryleden, genomineerden, laureaten) en de ceremonie.

Het is overigens belangrijk en interessant om alvast te melden dat het aantal zoekresultaten bij de AKO Literatuurprijs veel groter is dan bij de twee Campert-prijzen:

Bron:	F. Bordewijk-prijs	J. Greshoff-prijs	AKO Literatuurprijs
BLTVN	1	0	4
BNTL	86	33	77
Delpher	203	51	544
DBNL	339	406	463
Google Scholar	61	38	277
LexisNexis	1187	286	2431
Picarta	43	23	93
RUQuest ⁴⁵	4	0	0
Radboud Repository ⁴⁶	1	0	4
WorldCat	27	14	121
Totaal	1.952	851	4.014

Het feit dat de AKO Literatuurprijs vaker wordt genoemd in academische, letterkundige en journalistieke bronnen dan de twee Campert-prijzen toont aan dat, in elk geval bij deze casussen, commerciële prijzen meer aandacht genereren dan niet-commerciële prijzen.

Door middel van deze tweeledige analyse (kwantitatief en kwalitatief) wordt getracht de uitgedragen en gerecipieerde positie van de drie prijzen in het Nederlandse literaire veld te reconstrueren. Bovendien zullen de casussen met elkaar worden vergeleken om meer duidelijkheid scheppen over de wijze waarop zij zich tot elkaar verhouden in dat veld.⁴⁷

⁴⁵ Eerder gaf de zoekmachine meer bronnen bij de genoemde zoektermen. Vanwege een modernisering van het bibliotheeksysteem van de Radboud UB zijn de meeste bronnen echter niet meer beschikbaar en worden ze dus niet meer getoond (zie: <http://www.ru.nl/ubn/actueel/nieuws/belangrijke-veranderingen-bibliotheeksystemen/?/>).

⁴⁶ Idem.

⁴⁷ Bij deze analyse zullen niet alle bronnen aan bod komen. Dat heeft allereerst te maken met het feit dat bepaalde bronnen niet (meer) beschikbaar waren. Verder bevatten de 6.817 bronnen te veel informatie om allemaal te analyseren en bespreken binnen de tijd- en ruimtebeperking van dit onderzoek. Er is daarom een selectie gemaakt aan de hand van de belangrijkste gebeurtenissen van de drie prijzen in de onderzochte periode.

4. Casus 1: F. Bordewijk-prijs en J. Greshoff-prijs

Voordat de prijzen worden geanalyseerd, zal eerst een beschrijving worden gegeven van de twee Campert-prijzen. Het betreft hier enkel een algemene, inleidende karakterisering. In de kwantitatieve en kwalitatieve analyse zullen alle essentiële aspecten van de prijzen uitvoeriger aan bod komen.

4.1 De Campert-prijzen: een inleiding

De F. Bordewijk-prijs en de J. Greshoff-prijs zijn twee van de zeven Campert-prijzen die zijn voortgekomen uit de Jan Campert-stichting. De man in wiens nagedachtenis deze stichting is opgericht, was een Haagse dichter. Hij stond bekend om zijn verzetsgedichten én -daden. Tijdens de Tweede Wereldoorlog hielp hij joodse vluchtelingen te ontsnappen door ze over de Belgische grens te smokkelen. Dit leidde uiteindelijk tot een arrestatie, waarna Campert terecht kwam in een concentratiekamp te Neuengamme. De dichter stierf in 1943 aan de gevolgen van een longontsteking, een half jaar nadat hij werd opgepakt.⁴⁸

Als de oorlog drie jaar later voorbij is, begint Nederland met de wederopbouw. Dit leidt ertoe dat de Haagse noodgemeenteraad besluit geld te stoppen in de bevordering van de kunsten, waarvan 5.000 gulden bedoeld is voor bijzondere prestaties op letterkundig gebied. Op aanraden van raadslid K. van Boeschoten wordt dit geld gereserveerd voor een fonds ter nagedachtenis van dichter en verzetsheld Jan Campert. In datzelfde jaar wordt er een vergadering gehouden om de statuten op te stellen en nog geen jaar later, op 18 augustus 1947, is de Jan Campert-stichting een feit.⁴⁹

De statuten bevatten een aantal artikelen dat zeer essentieel is voor de oprichting en ontwikkeling van de prijzen. Artikel 1 luidt: ‘De stichting draagt de naam Jan Campert-Stichting, ter blijvende herdenking van de strijd der Nederlandse letterkundigen in de jaren 1940-1945 tegen de Duitse bezetter, en is gevestigd te ’s-Gravenhage.’⁵⁰ De regel dat de laureaat een goed dichter én verzetsheld moest zijn, is in de eerste decennia van de stichting belangrijk. Vanaf de jaren negentig neemt het belang van artikel 1 echter af en sinds de laatste statutenwijziging staat er nog enkel het volgende: ‘De stichting draagt de naam Jan Campert-stichting. Zij is gevestigd te ’s-Gravenhage.’⁵¹

In tegenstelling tot dit deel van de statuten is artikel 2 wel altijd belangrijk gebleven: ‘Het doel van de stichting is de bevordering van de Nederlandse letterkunde.’⁵² Er worden vervolgens vier punten genoemd om dit doel te verwezenlijken, waaronder het toekennen van letterkundige prijzen. Hieruit zijn de volgende prijzen ontstaan:

C. Huygens-prijs. Dit was de eerste prijs die is voortgekomen uit de eerste vergadering van de stichting in 1948. De jaarlijks uitgereikte oeuverprijs werd vernoemd naar de bekende schrijver uit Den Haag en betrof de bekroning van ‘een zeer vooraanstaand auteur’ die daar 2.000 gulden voor kreeg.⁵³ In de loop der jaren is het prijzengeld flink gestegen van 2.000 gulden naar 10.000 euro.

Vijverberg-prijs / F. Bordewijk-prijs. Men wilde naast een oeuverprijs ook een romanprijs, dus werd tijdens de vergadering tevens een jaarlijkse prijs voor één werk opgericht. Het was

---

⁴⁸ Luis (1997): 23-25.

⁴⁹ Idem: 27-28.

⁵⁰ Idem: 17.

⁵¹ <http://www.jancampertstichting.nl/Cms/Jan-Campert-stichting/oprichting1/>

⁵² Luis (1997): 19.

⁵³ Idem: 31.

de eerste prijs die niet vernoemd was naar een Haagse auteur. In eerste instantie kregen laureaten 1.500 gulden voor ongepubliceerd prozawerk en later tevens toneelwerk, zodat het een soort prijsvraag zou zijn. Deze regel werd al snel verworpen, waarna men enkel publicaties uit het voorafgaande jaar accepteerde. In 1978 werd de prijs opgedragen aan Ferdinand Bordewijk, zodat alle prijzen weer de naam van Haagse auteurs droegen.⁵⁴

Jan Campert-prijs. Ook deze prijs werd tijdens de vergadering ingesteld voor 'een Nederlandse schrijver die niet ouder is dan dertig jaar en wel voor een gedicht of gedichtenbundel of een essay of een bundel essays op letterkundig gebied.'⁵⁵ De prijs werd echter vooral aan dichtbundels toegekend waarvan de maker vaak ouder dan dertig jaar was. Deze prijs was tevens bedoeld voor ongepubliceerd werk, maar al snel werden enkel poëziebundels uit het voorgaande jaar bekroond. In het begin bedroeg het prijzengeld slechts 500 gulden. In de daaropvolgende jaren werd het bedrag meerdere malen verhoogd.⁵⁶

Bijzondere prijs. Deze prijs werd vanaf zijn instelling in 1951 toegekend aan essayistisch werk of een bijzondere verdienste voor de Nederlandse letterkunde. Tot 1955 bedroeg het prijzengeld 500 gulden, waarna het bedrag een aantal keer werd verhoogd. In 1978 werd besloten om de prijs op te splitsen in de J. Greshoff-prijs en G.H. 's-Gravesande-prijs.⁵⁷

J. Greshoff-prijs. Deze prijs werd sinds 1978 tweejaarlijks uitgereikt voor een essayistisch werk. In het begin ontving de laureaat 4.000 gulden, wat 500 gulden meer was dan het prijzengeld van de Bijzondere prijs.⁵⁸

G.H. 's-Gravesande-prijs. Deze prijs werd meestal driejaarlijks toegekend voor een bijzondere verdienste voor de Nederlandse letterkunde. Het interessante aan deze prijs is dat het prijzengeld niet altijd even hoog is. Zo ontving H.C. ten Berge 3.000 gulden voor zijn redacteurschap van literair tijdschrift *Raster*, terwijl Tine van Buul 2.000 gulden meer kreeg voor haar verdienste voor de Nederlandse (jeugd)literatuur.⁵⁹

Extra prijs. Deze prijs werd ingesteld in 1951 voor de bekroning van bijzondere gebeurtenissen op het gebied van de letterkunde. De prijs werd voor het laatst uitgereikt in 1982 aan Breyten Breytenbach ter gelegenheid van zijn vrijlating na enkele jaren vast te hebben gezeten in Zuid-Afrika. Ook bij deze prijs fluctueert de grootte van het prijzengeld nogal. Zo kreeg J.B. Charles 1.000 gulden voor *Volg het spoor terug*, terwijl de andere laureaten van 1952 en 1953 slechts de helft kregen. De laatste keer dat de prijs werd uitgereikt, betrof het prijzengeld zo'n 9.000 gulden.⁶⁰

N. van Hichtum-prijs. Tot slot werd in 1964 een prijs ingesteld voor de bekroning van jeugdliteratuur die eerst onregelmatig en later tweejaarlijks werd uitgereikt. Tot 1983 bestond de jury uit het stichtingsbestuur en extra juryleden. Daarna werden de boeken enkel door het bestuur beoordeeld. De prijs bedroeg 1.000 gulden, maar werd later een aantal keer verhoogd.⁶¹

---

⁵⁴ Luis (1997): 35-38.

⁵⁵ Idem: 38.

⁵⁶ Idem: 38-39.

⁵⁷ Idem: 39-40.

⁵⁸ Idem: 40.

⁵⁹ Idem: 40-41.

⁶⁰ Idem: 41-42.

⁶¹ Idem: 42-43.

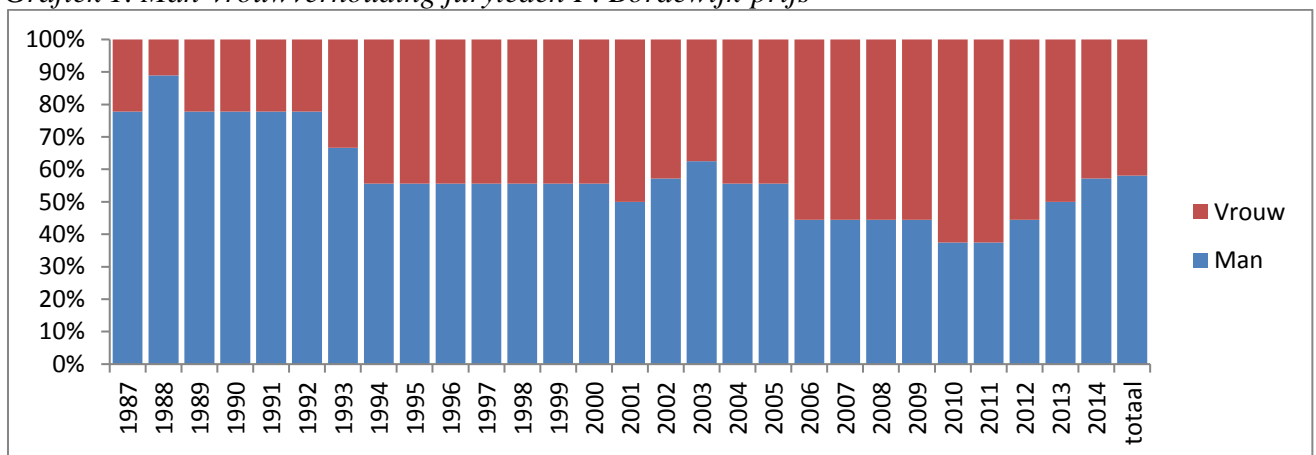
4.2 Kwantitatieve analyse⁶²

4.2.1 Resultaten juryleden F. Bordewijk-prijs en J. Greshoff-prijs

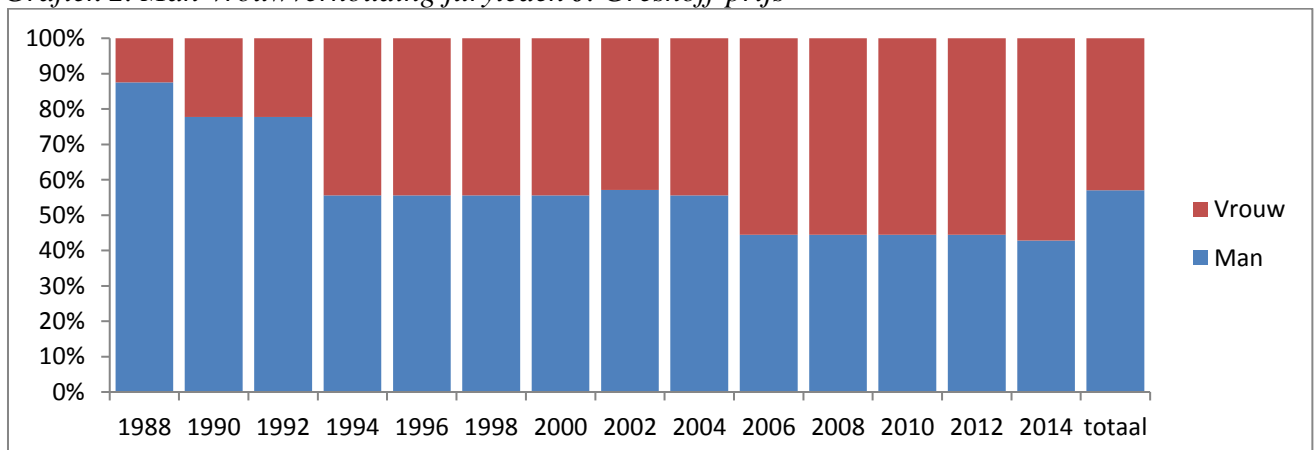
Zoals al naar voren kwam in het vorige hoofdstuk, bestaat de jury van de Campert-prijzen uit het bestuur van de Jan Campert-stichting. De resultaten van de kwantitatieve analyse van de juryleden van de F. Bordewijk-prijs en de J. Greshoff-prijs zullen daardoor zeer sterk overeenkomen. Enkele verschillen die er zijn, worden voornamelijk veroorzaakt door het feit dat de eerstgenoemde prijs jaarlijks wordt uitgereikt en de tweede tweejaarlijks. Er is daarom voor gekozen om de resultaten van de juryleden van deze prijzen gezamenlijk te bespreken.

Mannen zijn in de meerderheid in de jury van de F. Bordewijk-prijs, hoewel het verschil niet heel groot is: gemiddeld zijn er 8% meer mannelijke juryleden. Bij de J. Greshoff-prijs is dit verschil slechts 7%. Als we naar de ontwikkeling van de man-vrouwverhouding kijken, blijkt dan ook dat die steeds gelijkmatiger wordt naarmate de tijd vordert. Bij de F. Bordewijk-prijs begint het aantal mannelijke juryleden met 77,8%. Dat daalt vervolgens naar 55,6% en blijft daarna ruim tien jaar rond dit percentage zitten. Ten slotte daalt het tot 37,5-44,5%, waarna het nog iets stijgt naar 57,1%. De ontwikkeling bij de J. Greshoff-prijs verloopt vrijwel hetzelfde: van 87,5% naar 55,6% en vervolgens naar 44,4%. Uiteindelijk neemt het zelfs nog iets meer af tot 42,9%, waarna het aantal echter niet meer toeneemt.

Grafiek 1. Man-vrouwverhouding juryleden F. Bordewijk-prijs

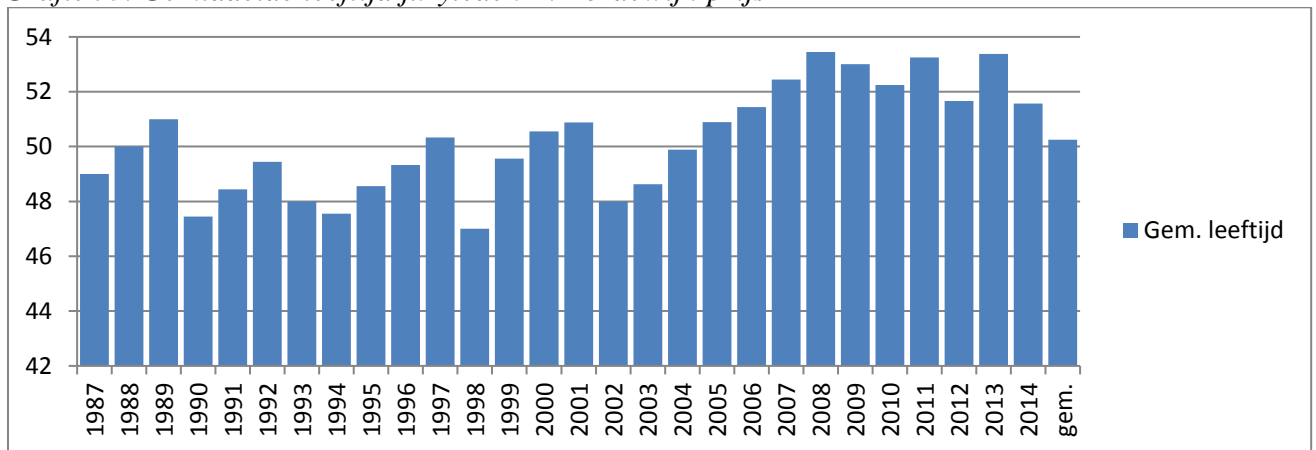
Grafiek 2. Man-vrouwverhouding juryleden J. Greshoff-prijs

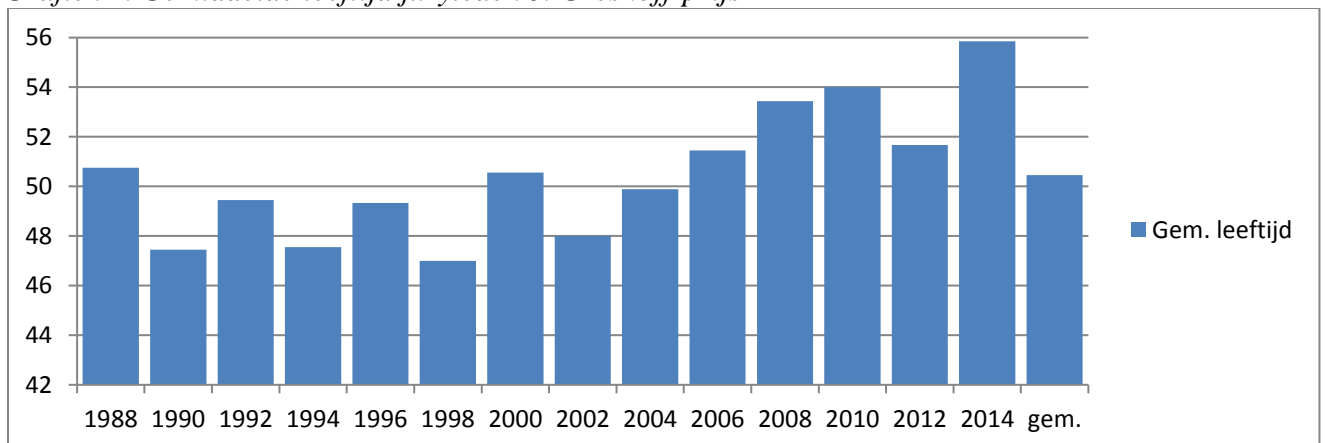
⁶² Prijzendatabase (zie: Bijlage I).

De gemiddelde leeftijd van een F. Bordewijk- en J. Greshoff-prijsjurylid is 50 jaar. In de eerste helft van de onderzochte periode bij de F. Bordewijk-prijs schommelt de gemiddelde leeftijd vrij veel, maar niet in extreme mate: tussen 47 en 51 jaar. In de tweede helft daalt dit gemiddelde eerst naar 48 jaar, waarna het toeneemt tot 53 jaar en uiteindelijk blijft schommelen tussen 52 en 53 jaar. Bij de J. Greshoff-prijs zien we een soortgelijke ontwikkeling. Tot 2006 schommelt de leeftijd tussen 47 en 51 jaar, waarna het gestaag toeneemt tot 56 jaar.

Grafiek 3. Gemiddelde leeftijd juryleden F. Bordewijk-prijs

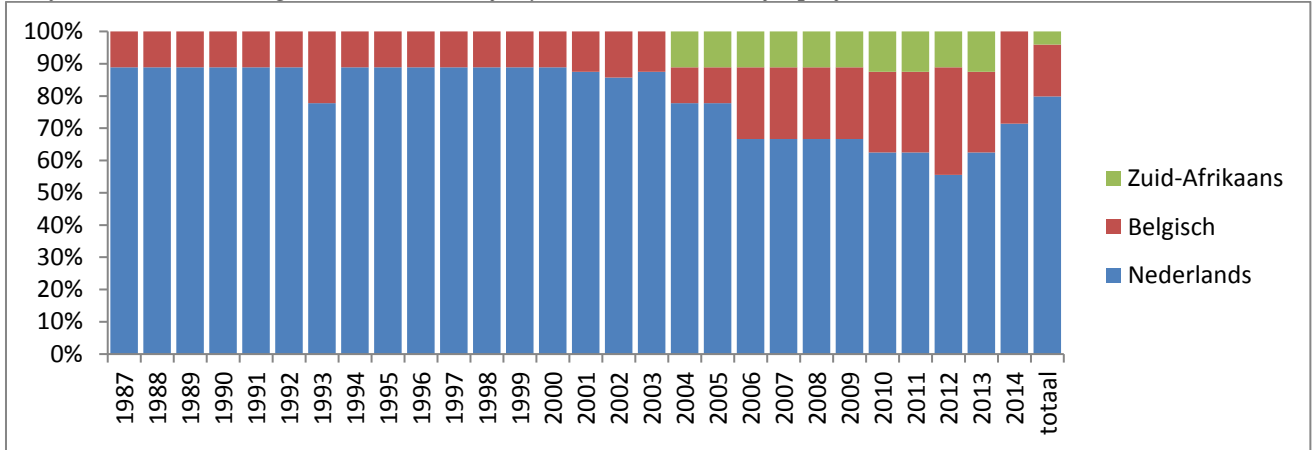
Grafiek 4. Gemiddelde leeftijd juryleden J. Greshoff-prijs

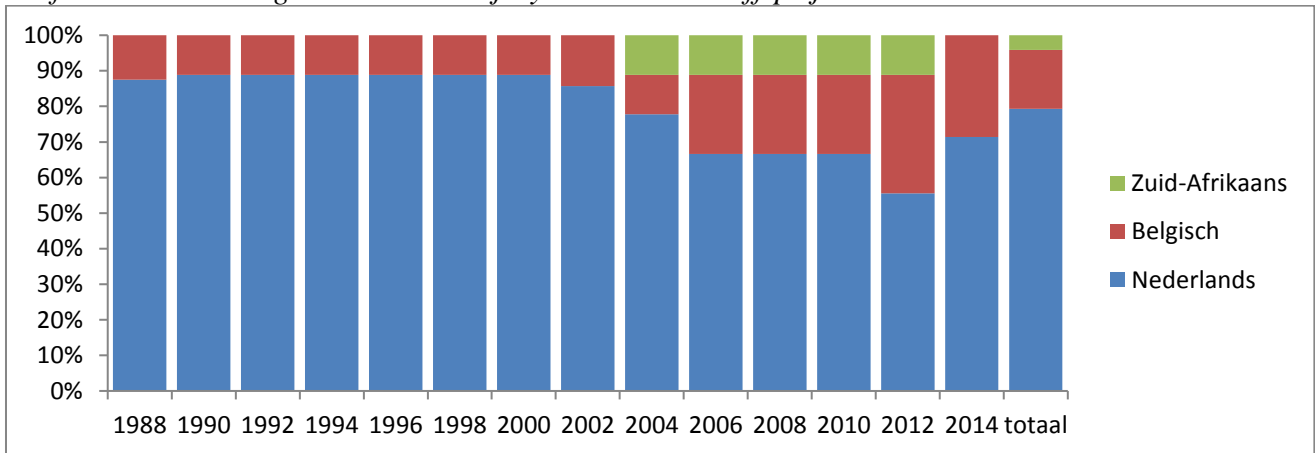
80% van de juryleden van de F. Bordewijk-prijs is Nederlands. De rest bestaat voornamelijk uit Vlamingen (16%)⁶³. Dit komt vrijwel geheel overeen bij de J. Greshoff-prijs waar 79% van de jury Nederlands is en de rest grotendeels Vlaams met 16,5%. Gedurende de eerste zeventien jaar is 77,8% tot 88,9% van de F. Bordewijk-prijsjury Nederlands, waarna het afneemt tot 55,6%. Dit komt doordat het aantal Vlaamse juryleden toeneemt van 11,1% naar 33,3%. Daarnaast is er sinds 2004 één Zuid-Afrikaans jurylid bijgekomen. Uiteindelijk stijgt het aantal Nederlandse juryleden tot 55,6%. De ontwikkeling van de verhouding van nationaliteiten bij de J. Greshoff-prijs verloopt precies hetzelfde.

⁶³ Bij het invullen van de nationaliteit in de database is de term 'Belgisch' gehanteerd. Achteraf bleek dat alle juryleden, genomineerden en laureaten van de onderzochte prijzen Vlaams waren. Hoewel er dus 'Belgisch' in de legenda staat, zal in de beschrijving steeds worden gesproken over Vlamingen.

Grafiek 5. Verhouding nationaliteiten juryleden F. Bordewijk-prijs

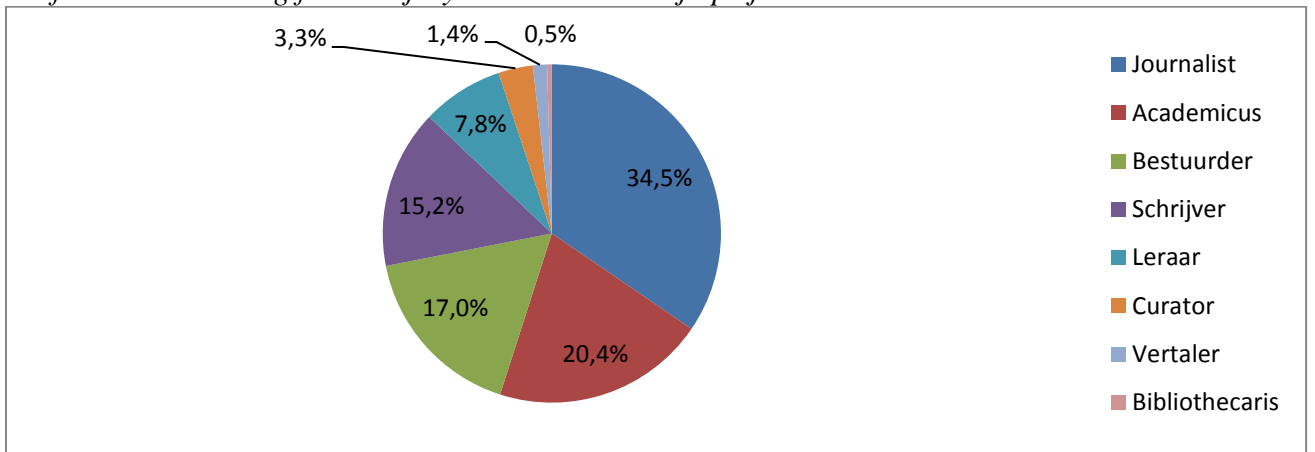

Grafiek 6. Verhouding nationaliteiten juryleden J. Greshoff-prijs

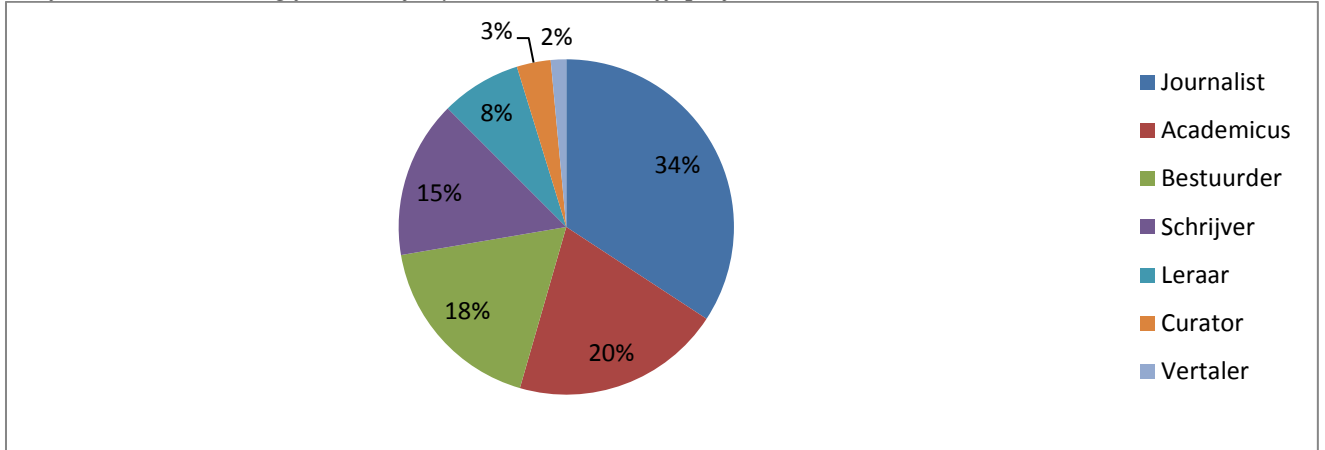

De meeste juryleden van de F. Bordewijk-prijs zijn journalist van origine. Ook de academici, bestuurders en schrijvers zijn goed vertegenwoordigd. Dit komt vrijwel geheel overeen met de verhouding van de functies van de J. Greshoff-prijsjuryleden.

Grafiek 7. Verhouding functies juryleden F. Bordewijk-prijs

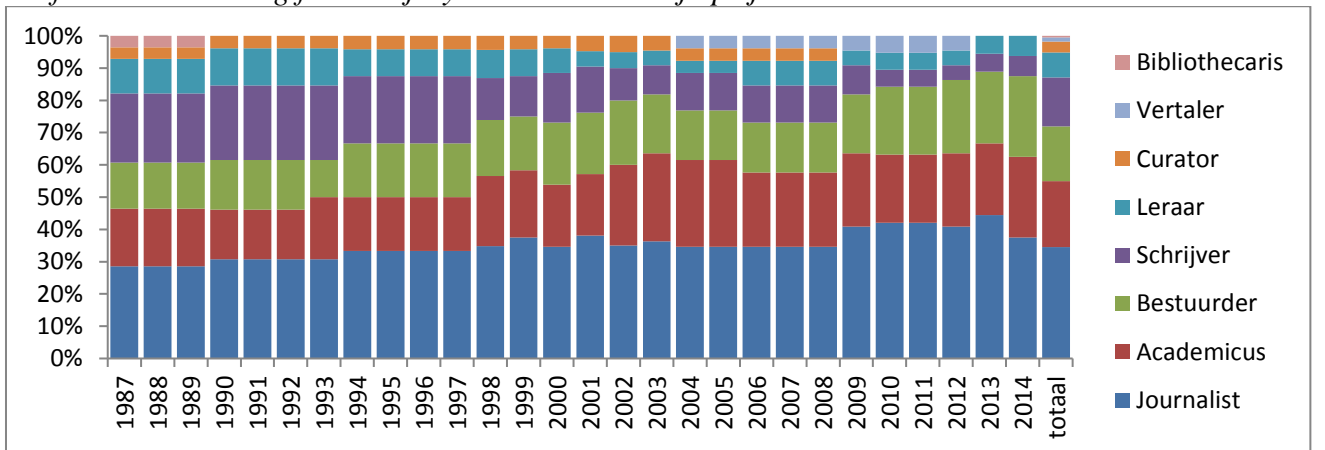

Grafiek 8. Verhouding functies juryleden J. Greshoff-prijs

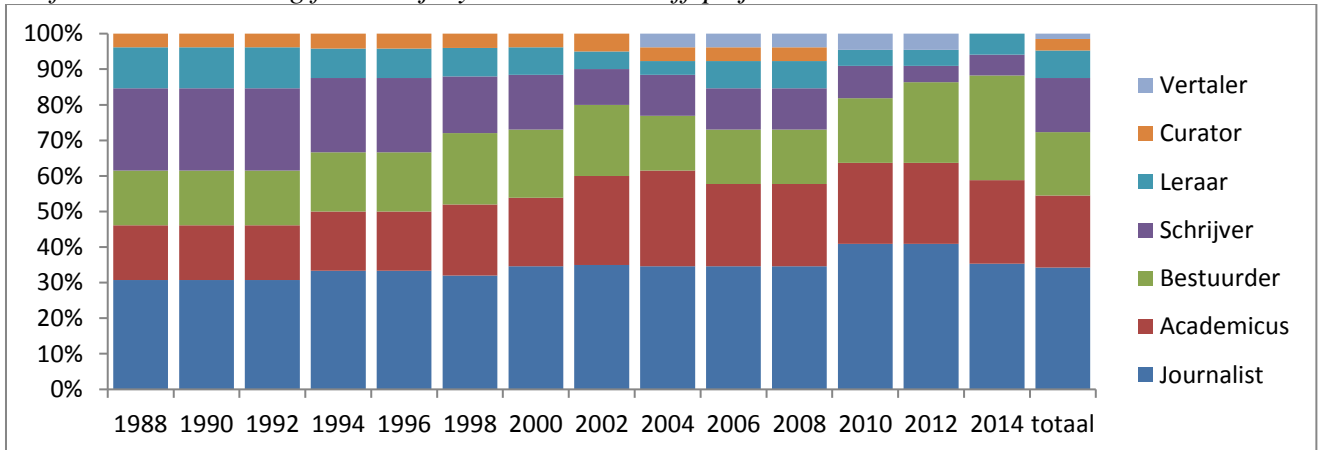

Als we kijken naar de ontwikkeling van de verhouding van functies van F. Bordewijk-prijsjuryleden blijkt hoe dat komt. Het aantal journalisten neemt gestaag toe: 15,8% bij de F. Bordewijk-prijs en 10,1% bij de J. Greshoff-prijs. Dit geldt tevens voor het aantal academici met een toename van 11,9% respectievelijk 11,5%, en voor het aantal bestuurders met een toename van 10,7% respectievelijk 14%. Het aantal schrijvers neemt daarentegen gestaag af: 7,7% bij de F. Bordewijk-prijs en 7% bij de J. Greshoff-prijs.

Grafiek 9. Verhouding functies juryleden F. Bordewijk-prijs

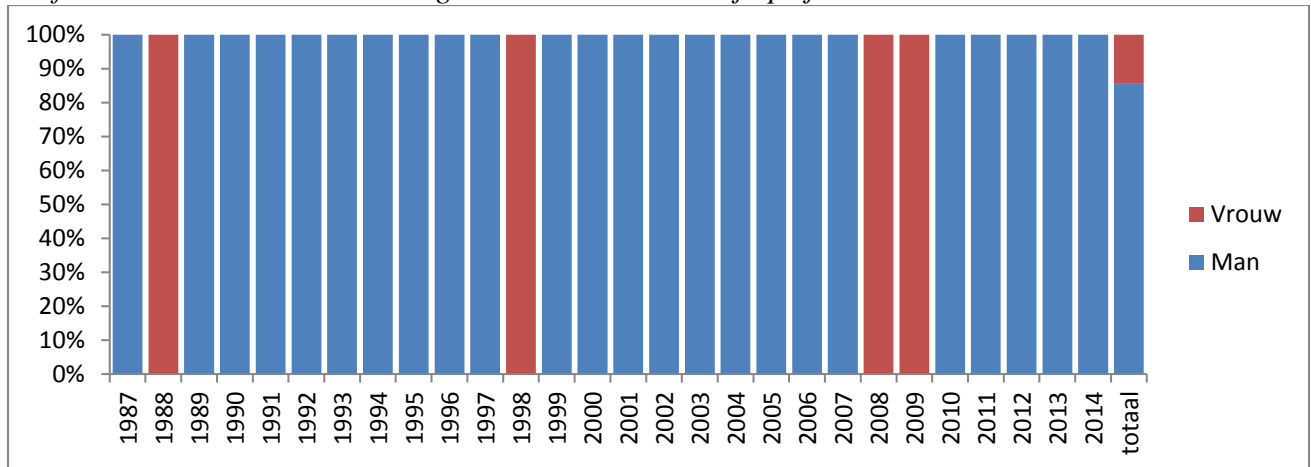
Grafiek 10. Verhouding functies juryleden J. Greshoff-prijs

4.2.2 Resultaten laureaten F. Bordewijk-prijs

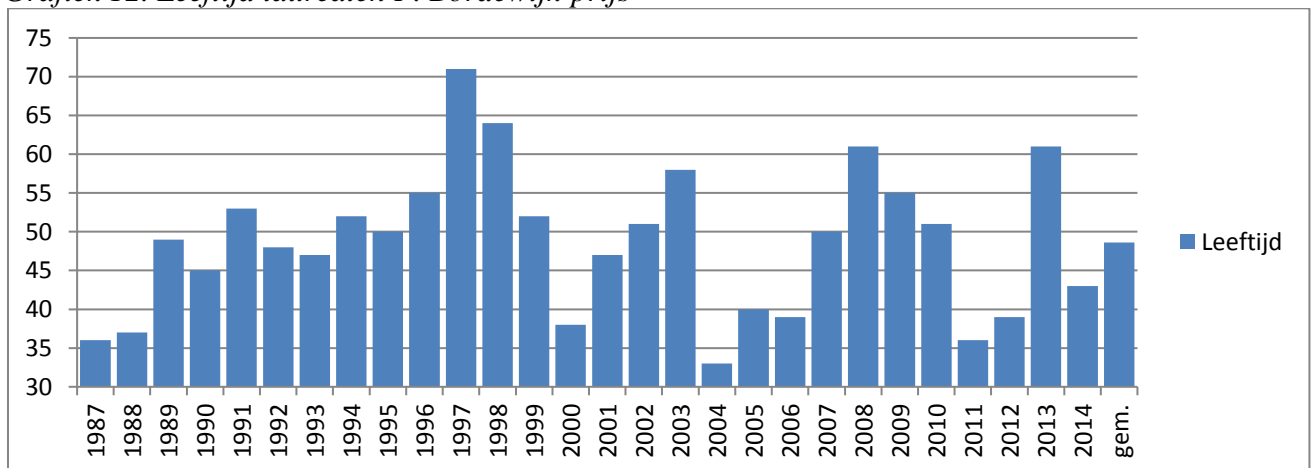
Mannelijke auteurs zijn overduidelijk in de meerderheid onder de laureaten van de F. Bordewijk-prijs met 85,7%. Vrouwelijke laureaten komen enkel voor in de jaren 1988, 1998, 2008 en 2009, wat toch wel opvallend is. Om de tien jaar wordt er dus een vrouw bekroond, waardoor de vraag rijst of dit wellicht opzettelijk is gedaan. Het is echter lastig om die vraag te beantwoorden. Eventuele bronnen over het selectieproces van de jury van de F. Bordewijk-prijs zouden hier meer duidelijkheid over kunnen geven.

Grafiek 11. Man-vrouwverhouding laureaten F. Bordewijk-prijs

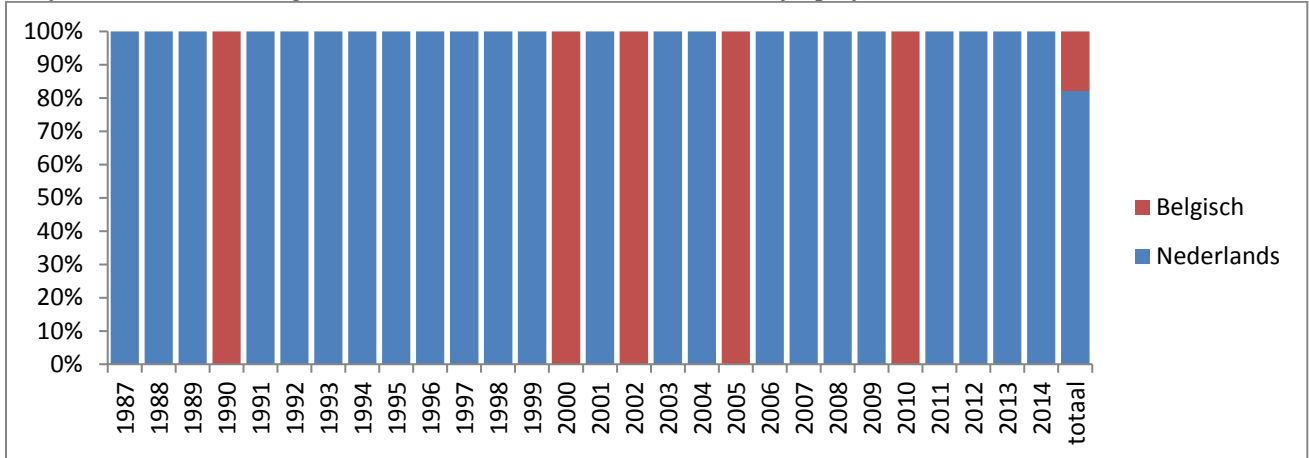
De gemiddelde leeftijd van een laureaat van de F. Bordewijk-prijs is 48 jaar. De leeftijd schommelt zeer extreem over de jaren. De jongste laureaten zitten tussen 33 en 40 jaar, en de oudste tussen 55 en 71 jaar. Verder toont de grafiek dat de leeftijd gestaag afneemt ondanks de hevige schommelingen. De oudere laureaten zitten duidelijk in de eerste helft van de carrière van deze prijs, terwijl de jongere laureaten voornamelijk in de tweede helft voorkomen. Het lijkt er dus op dat er steeds jongere auteurs worden bekroond naarmate de tijd vordert.

Grafiek 12. Leeftijd laureaten F. Bordewijk-prijs

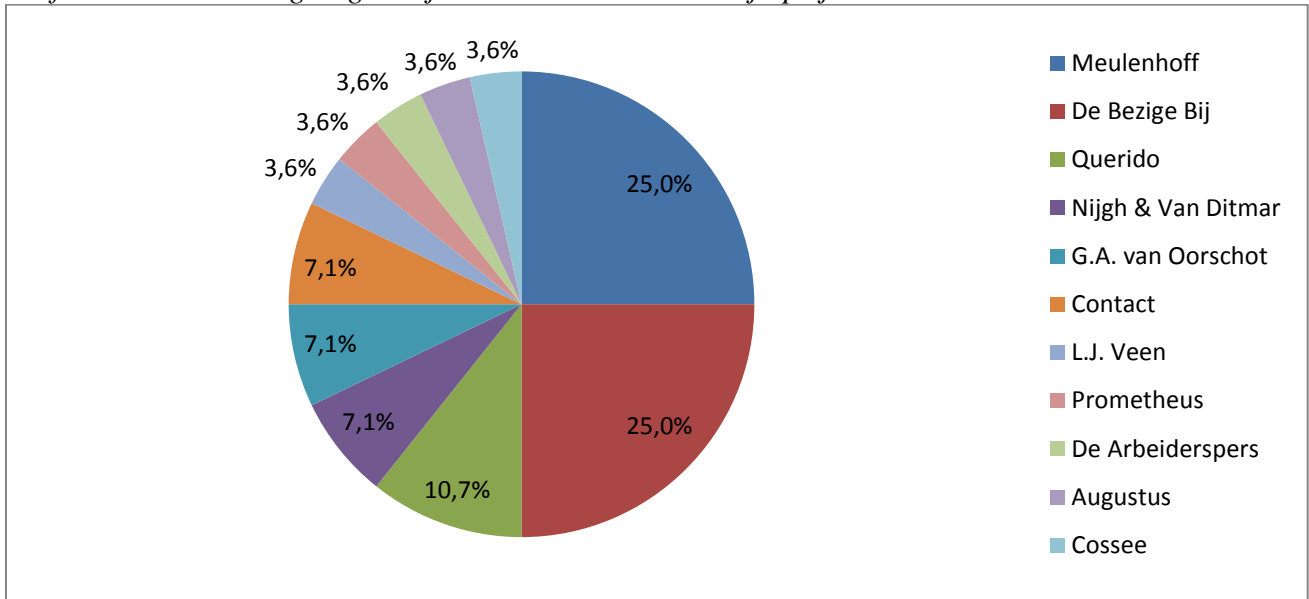
De F. Bordewijk-prijs heeft in de onderzochte periode Nederlandse en Vlaamse auteurs bekroond, waarvan de eerste groep duidelijk in de meerderheid is met 82,1%. Het geringe aantal bekroonde Vlamingen neemt echter wel toe: de meeste laureaten met deze nationaliteit zitten in de tweede helft van de onderzochte periode.

Grafiek 13. Verhouding nationaliteiten laureaten F. Bordewijk-prijs

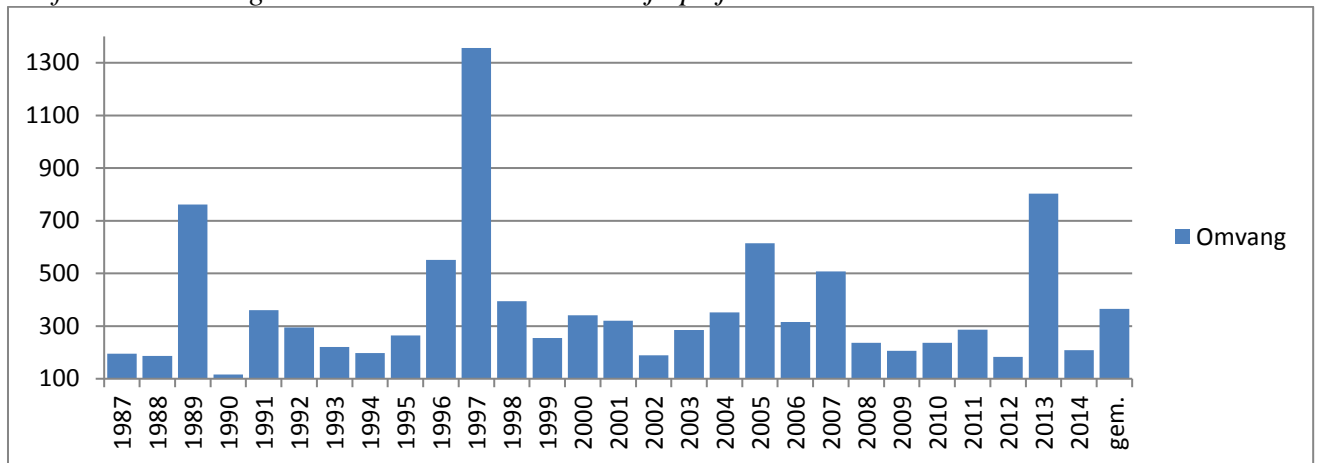
Meulenhoff en De Bezige Bij zijn de grote winnaars bij de F. Bordewijk-prijs met elk een kwart van het totale aantal bekroonde auteurs. Deze uitgeverijen doen het vooral goed tussen 1987 en 1997: beiden hebben vier bekroonde auteurs in deze periode van tien jaar. In de daaropvolgende tien jaar neemt het af naar twee laureaten per uitgeverij. In de laatste zeven jaar hebben ze nog maar één laureaat per uitgeverij.

Grafiek 14. Verhouding uitgeverijen laureaten F. Bordewijk-prijs

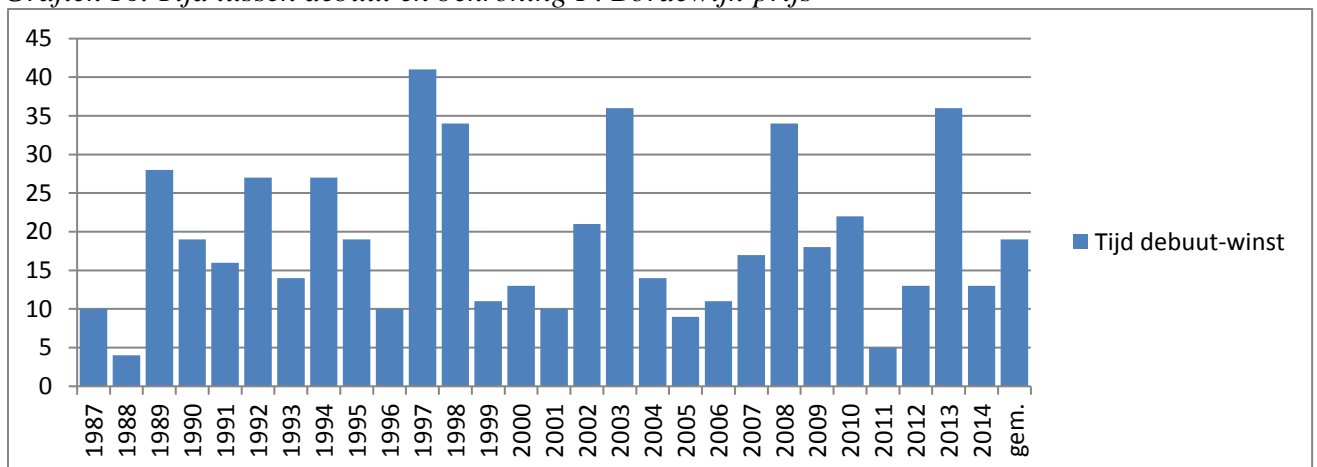
Een bekroond boek is bij de F. Bordewijk-prijs gemiddeld 365 bladzijden. De omvang schommelt zeer extreem, waarbij de dunste boeken 116 tot 220 bladzijden zijn en de dikste 507 tot wel 1356 bladzijden. Het is echter belangrijk om te vermelden dat de laatstgenoemde uitschieter een bekroning van twee delen van een cyclus betreft.

Grafiek 15. Omvang boeken laureaten F. Bordewijk-prijs

De gemiddelde tijd tussen een debuut en de bekroning bij de F. Bordewijk-prijs ligt op 19 jaar. Ook dit gemiddelde schommelt erg, waarbij de kortste tijd tussen een debuut en een bekroning tussen 4 en 11 jaar ligt, en de langste tijd tussen 27 en 41 jaar.

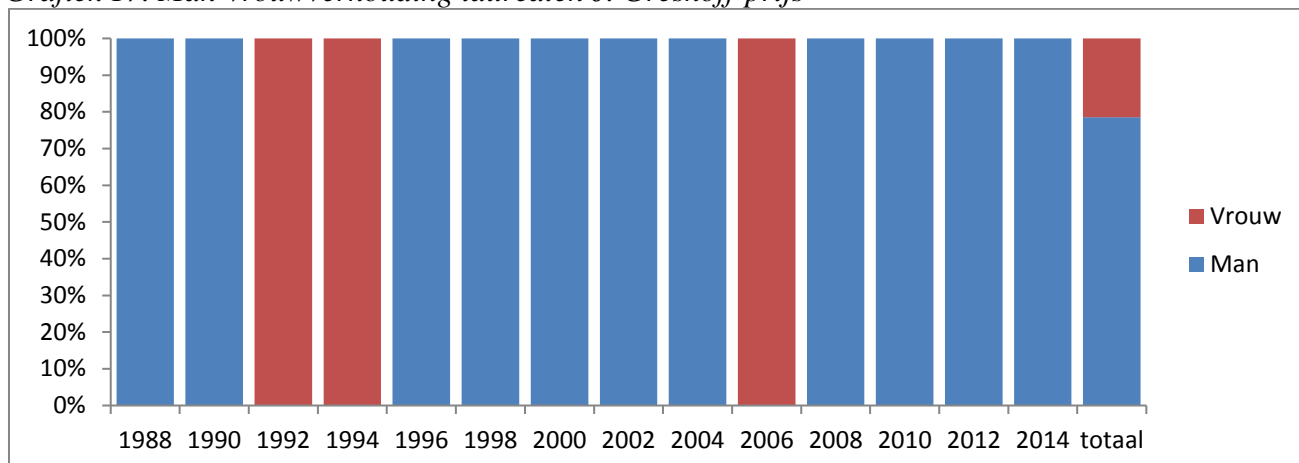
Grafiek 16. Tijd tussen debuut en bekroning F. Bordewijk-prijs

4.2.3 Resultaten laureaten J. Greshoff-prijs

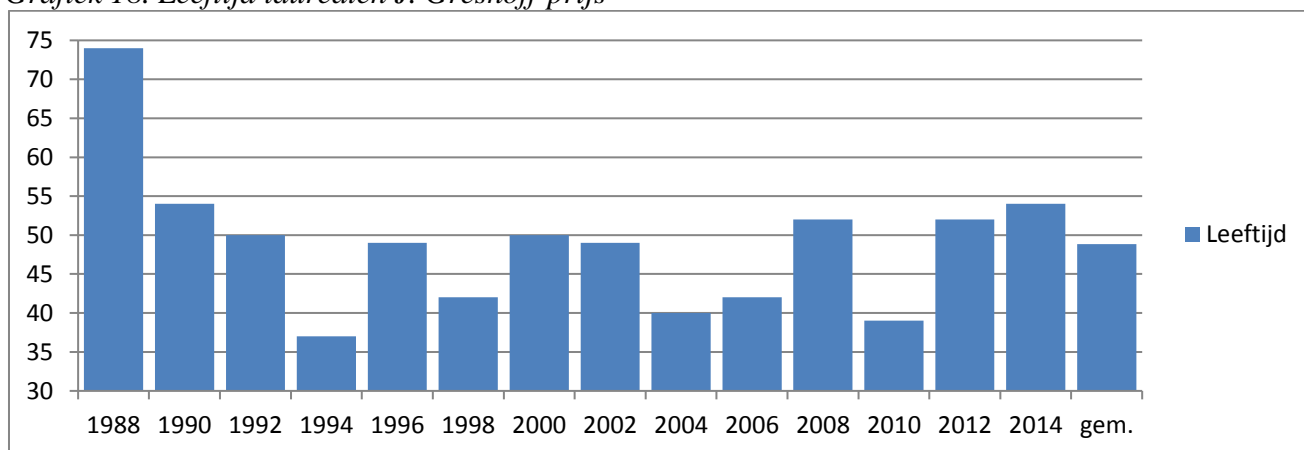
Ook bij de J. Greshoff-prijs zijn meer mannelijke auteurs bekroond met 78,6%. Zoals te zien is in de grafiek, betreft het hier slechts een verschil van één bekroonde vrouw minder.

Grafiek 17. Man-vrouwverhouding laureaten J. Greshoff-prijs

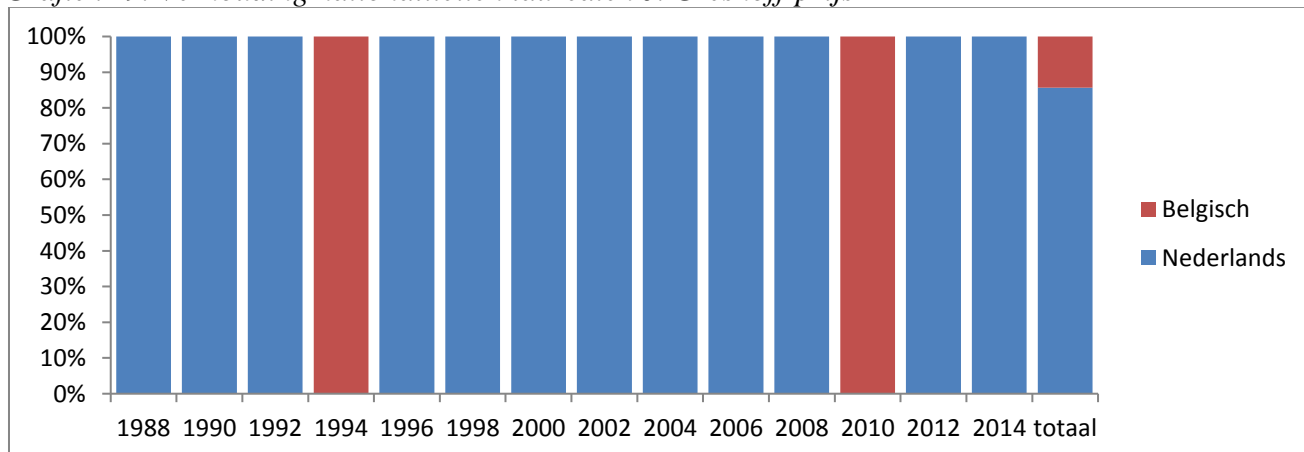
De gemiddelde leeftijd van een laureaat van de J. Greshoff-prijs is slechts één jaar hoger dan bij de F. Bordewijk-prijs: 49 jaar. De enige uitschieters betreffen de eerste laureaat van 74 jaar en die uit 1994 van 37 jaar. De rest zit tussen 39 en 54 jaar.

Grafiek 18. Leeftijd laureaten J. Greshoff-prijs

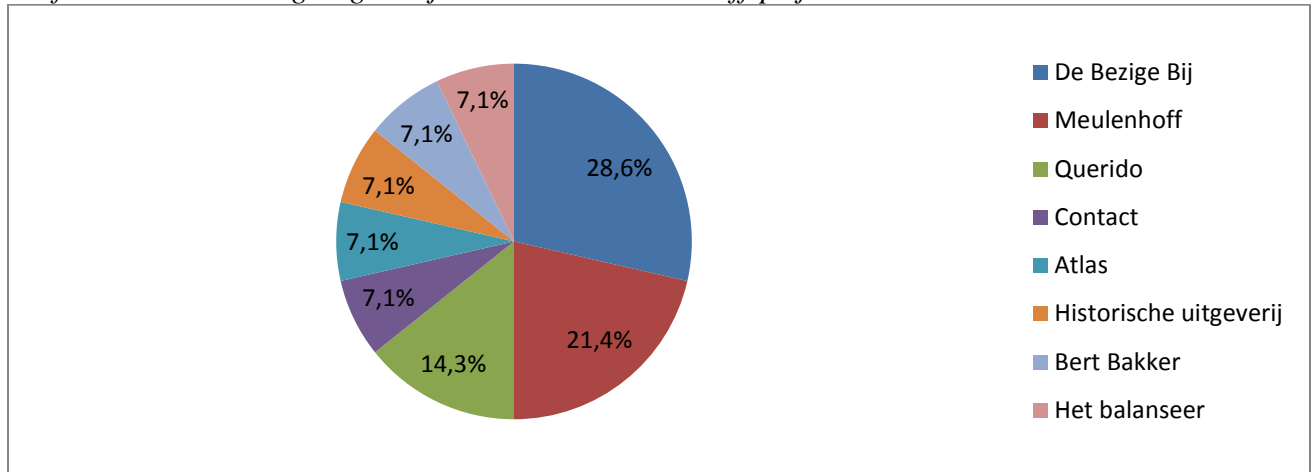
Net als bij de F. Bordewijk-prijs zijn er Nederlandse en Vlaamse laureaten bij de J. Greshoff-prijs. Ook hier zijn de Nederlanders in de meerderheid met 85,7%.

Grafiek 19. Verhouding nationaliteiten laureaten J. Greshoff-prijs

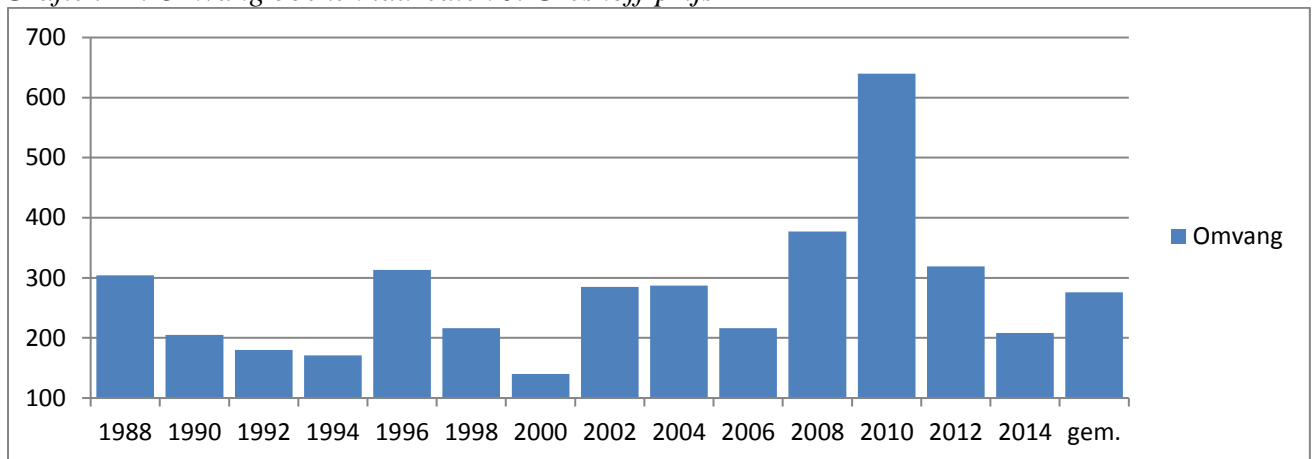
De verhouding van uitgeverijen onder de laureaten van de J. Greshoff-prijs komt tevens overeen met die van de F. Bordewijk-prijs: De Bezige Bij en Meulenhoff zijn ook hier de grote winnaars. Hier is de eerstgenoemde uitgeverij wel net iets beter vertegenwoordigd met één laureaat meer dan Meulenhoff. Echter, waar laureaten van De Bezige Bij redelijk evenredig verdeeld zijn over alle jaren, zitten die van Meulenhoff enkel in de eerste tien jaar.

Grafiek 20. Verhouding uitgeverijen laureaten J. Greshoff-prijs

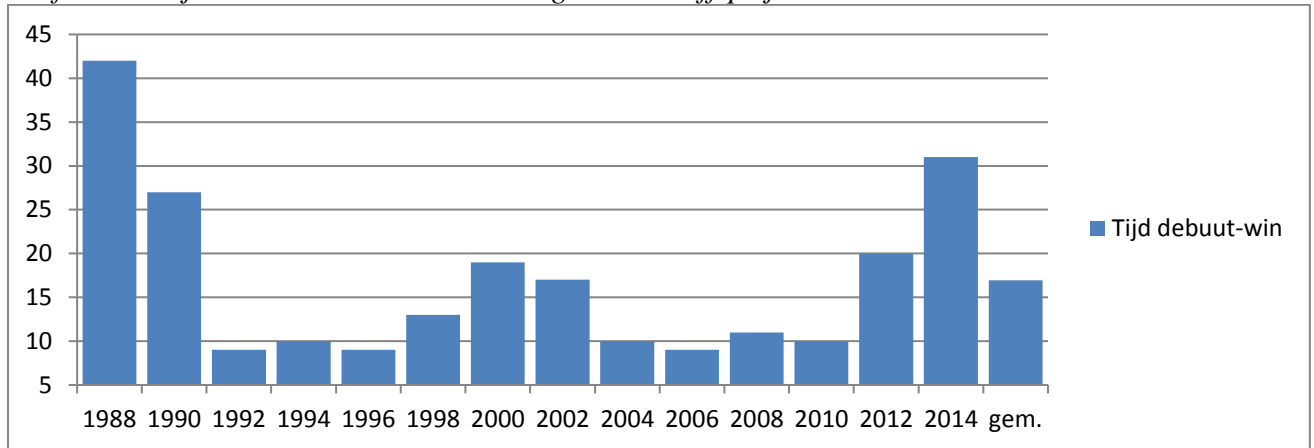
De gemiddelde omvang van een bekroond boek bij de J. Greshoff-prijs is 275 bladzijden en dus bijna 100 bladzijden minder dan bij de F. Bordewijk-prijs. Over het algemeen schommelt dit aantal tussen ongeveer 200 en 300 bladzijden. Er zijn echter enkele uitschieters: de dunste boeken zitten tussen 140 en 180, en de dikste tussen 377 en 640 bladzijden.

Grafiek 21. Omvang boeken laureaten J. Greshoff-prijs

De gemiddelde tijd tussen een debuut en een bekroning bij de J. Greshoff-prijs is twee jaar minder dan bij de F. Bordewijk-prijs, namelijk: 17 jaar. Het aantal jaar schommelt zeer extreem. De tijd tussen het debuut en de bekroning ligt regelmatig tussen 9 en 11 jaar. Verder zijn er enkele uitschieters naar boven die tussen 27 en 41 jaar liggen.

Grafiek 22. Tijd tussen debuut en bekroning J. Greshoff-prijs

4.3 Kwalitatieve analyse

In het inmiddels bijna zeventigjarig bestaan van de Jan Campert-stichting, en het achtendertigjarig bestaan van de F. Bordewijk-prijs en de J. Greshoff-prijs is het een en ander gebeurd. Ook is er redelijk wat over geschreven en gediscussieerd in academische, journalistieke en letterkundige kringen. In dit hoofdstuk wordt een beschrijvende analyse gegeven van het bronnenonderzoek naar deze twee prijzen tussen 1986 en 2014. Zoals gezegd, zullen alle essentiële aspecten van literatuurprijzen op een logische manier de revue passeren. De vragen die steeds zullen worden gesteld, zijn: wat zegt de invulling van dit specifieke aspect over de wijze waarop de prijzen zich profileren in het Nederlandse literaire veld, en hoe wordt dat vervolgens gereciperd door andere spelers in dat veld?⁶⁴

4.3.1 De Haagse prijzen

Dit bronnenonderzoek begint in 1986 bij het veertigjarig jubileum van de Jan Campert-stichting. De F. Bordewijk-prijs en de J. Greshoff-prijs bestaan dan al zo'n zeven respectievelijk acht jaar onder deze namen. De naamgeving van de stichting en de prijzen zegt al een hoop over hun positie in het literaire veld. Dat heeft allereerst te maken met het zogenaamde verzetselan waar de prijs zich zeer expliciet mee associeerde. Zoals al eerder naar voren kwam, stelde artikel 1 van de in 1946 opgestelde statuten dat de laureaten, net als de persoon naar wie de stichting en de prijzen vernoemd waren, niet alleen goede dichters, maar ook verzetshelden moesten zijn. Het belang hiervan raakte echter steeds verder op de achtergrond. Vanaf 2000 werd deze eis geschrapt. Sindsdien is er nog enkel sprake van 'een zekere voorliefde voor eigenzinnige dichters en schrijvers die een bepaalde creatieve vrijheid nastreven en die niet noodzakelijk prijken op bestsellerslijsten'.⁶⁵ Engagement en verzetselan lijken dus plaats te hebben gemaakt voor creativiteit en een zekere autonomie. Bovendien wordt met de laatste opmerking getracht de prijzen te profileren als niet-commercieel.

Ondanks het feit dat het "verzetskarakter" geen deel meer uitmaakte van de Campert-prijzen kwam het in 2005 toch weer in de belangstelling naar aanleiding van een artikel in *NRC Handelsblad* over de dood van Jan Campert. Volgens oud-verzetsman Gerrit Kleinveld was de dichter namelijk niet gestorven door uitputting, maar vermoord door het verzet nadat

⁶⁴ Het is belangrijk om hierbij te vermelden dat sommige aspecten gelden voor de Campert-stichting en alle bijbehorende prijzen in het algemeen (bijvoorbeeld de financiering). Daardoor geldt een deel van het onderzoek niet alleen voor de F. Bordewijk-prijs en de J. Greshoff-prijs, maar voor alle Campert-prijzen.

⁶⁵ <https://web.archive.org/web/20050210060607/http://www.jancampertstichting.nl/>

hij enkele medegevangenen in het concentratiekamp Neuengamme had verraden.⁶⁶ Door dit artikel werd de naam van de Campert-stichting ter discussie gesteld. Zij hadden tenslotte voor deze naam gekozen, omdat de dichter bekendstond als een verzetsheld en de schrijver van het gedicht ‘De achttien dooden’.⁶⁷ De waarheid moest achterhaald worden, opdat zij er zeker van konden zijn dat de keuze voor deze naam nog verantwoord was. Het college van B en W in Den Haag gaf de Haagse gemeentearchivaris Charles Noordam de opdracht om de zaak nader te onderzoeken. Hij kwam tot de conclusie dat Camperts dood toch het gevolg bleek te zijn geweest van tbc en vermoeidheid, en dat er dus geen sprake was van verraad. Uit het rapport bleek echter ook dat zijn reputatie als verzetsheld niet smetteloos was:

Hij was een scharrelaar. Zo heeft hij bijvoorbeeld Duitse propagandaboekjes vertaald en gesolliciteerd bij het [persbureau] ANP nadat daar alle joden ontslagen waren. Dat was niet fraai. Uiteindelijk is hij gearresteerd toen hij joden over de grens smokkelde. De suggestie dat hij dat mensentransport alleen deed omdat hij er goed mee verdiende, is niet houdbaar. Uit mijn onderzoek blijkt juist dat hij in het jaar voor zijn gevangenneming constant geldgebrek had.⁶⁸

Van Colmjon reageerde kritisch op het onderzoek en stelde dat het rapport enkel bedoeld was om Campert te ontlasten. Ook J.H.C Blom, directeur van het Nederlands Instituut voor Oorlogsdocumentatie, stelde eerst het rapport grondig te willen bestuderen voordat hij uitspraken deed over de uitkomst. Ondanks dit alles is besloten om de naam van de Campert-stichting te behouden.

Het is interessant om te zien dat het verzetskarakter hier toch weer even in de belangstelling stond, terwijl er al vijf jaar geleden zo expliciet afstand van was gedaan door de statuten aan te passen. Het lijkt er echter op dat het de stichting vooral te doen is om het beschermen van haar geloofwaardigheid en goede reputatie, en die van de prijs. Tegelijkertijd is het op zijn minst opmerkelijk dat er redelijk wat media-aandacht wordt besteed aan dit “schandaal”. Temeer omdat de Campert-prijzen over het algemeen nauwelijks zo uitgebreid worden besproken in de pers, zoals de rest van dit hoofdstuk zal aantonen.

Een ander essentieel element met betrekking tot de naamgeving is het feit dat zowel de naam van stichting als de prijzen verwijzen naar schrijvers uit Den Haag. Dat is niet verwonderlijk, aangezien de stichting is opgericht met het geld dat de Haagse noodgemeenteraad ter beschikking heeft gesteld voor bevordering van de kunsten. Alle prijzen die werden ingesteld tijdens de eerste vergadering werden daarom vernoemd naar Haagse schrijvers en dichters, behalve de Vijverberg-prijs:

‘Aanvankelijk werd gedacht aan een Haags auteur’, zo melden de notulen, ‘maar daar het beter lijkt de schijn te vermijden van een bekrompen lokaal patriottisme en toch het Haagse karakter van de Jan-Campertstichting wel mag uitkomen, wordt besloten te bepalen dat de roman ten dele in Den Haag moet spelen.’⁶⁹

Toch werd er in 1978 voor gekozen om de prijs om te dopen tot F. Bordewijk-prijs, ‘opdat alle reguliere prijzen zouden verwijzen naar een ‘sprekende’ Haagse auteur’.⁷⁰ Enerzijds lijkt de stichting haar prijzen niet zodanig te willen inperken dat het lijkt alsof enkel auteurs uit Den Haag worden gewaardeerd. Anderzijds is het alsof zij geen afstand wenst te doen van haar Haagse ‘roots’ en haar prijzen als oorspronkelijk Haags wil profileren. Daar is zij overigens in geslaagd, aangezien de Campert-prijzen door insiders ook wel Haagse prijzen

---

⁶⁶ Van Colmjon (2005).

⁶⁷ Luis (1997): 28.

⁶⁸ Funnekotter (2005).

⁶⁹ Luis (1997): 35.

⁷⁰ Idem: 37.

worden genoemd.⁷¹ Dit lijkt over de jaren niet te zijn veranderd, getuige de krantenartikelen die dezelfde naam gebruiken om te verwijzen naar de Campert-prijzen.⁷²

Dan valt er nog iets te zeggen over artikel 2 uit de statuten dat stelt dat het doel van de stichting de bevordering van de Nederlandse letterkunde is. Dit artikel geldt nog altijd en wordt duidelijk vermeld op de huidige website van de Campert-stichting. De stichting en de prijzen blijven zich hierdoor dus expliciet profileren als een middel om de productie en consumptie van Nederlandse literatuur te bevorderen. Het is een nobel doel, maar tegelijkertijd erg algemeen en abstract. De vraag of anderen de Campert-prijzen daadwerkelijk zien als een middel ter bevordering van de Nederlandse letterkunde is daardoor lastig te beantwoorden. Het wordt in de gevonden bronnen nauwelijks genoemd. Bovendien zal in de volgende paragraaf blijken dat het voor de Campert-prijzen steeds lastiger wordt om andere, commerciële literatuurprijzen met veel meer financiële middelen bij te houden, waardoor het ook moeilijker wordt om hun hoofddoel te behalen.

Het is overigens verder interessant om te vermelden dat met ‘de Nederlandse letterkunde’ in eerste instantie tevens Vlaamse en Zuid-Afrikaanse letterkunde werd bedoeld. De stichting geeft hiermee uiting aan de wens om alle Nederlandstalige auteurs en werken een gelijke kans te geven. Hoewel de Vlaamse literatuur inderdaad bij de prijzen werden betrokken, zij het mondjesmaat, was dit voor Zuid-Afrikaanse literatuur nooit echt het geval: ‘waarschijnlijk omdat men al gauw inzag, dat deze in een wèl zeer verwante, maar toch andere taal is geschreven’, zo stelde voorzitter Gerrit Kamphuis in 1972.⁷³ Later veranderde dit in positieve zin, hoewel het aandeel Zuid-Afrikanen onder de juryleden en bekroonde auteurs nooit echt significant zou worden, zoals al bleek uit de kwantitatieve analyse. Ook dit doel is dus nooit echt behaald. De vraag is vervolgens of dit invloed heeft gehad op het beeld dat andere spelers in het literaire veld hebben op de Campert-prijzen. In de paragraaf over de laureaten zal hier dieper op worden ingegaan.

Tot slot kan nog kort iets worden gezegd over de specifieke genres die de Campert-prijzen bekronen. Hoewel er verder geen bronnen zijn gevonden die dit bespreken, is het in elk geval belangrijk om stil te staan bij het feit dat de stichting zelf bij haar oprichting vond dat zij naast een oeuvreprijs ook onder andere een roman- en essayprijs moest instellen. Door dit onderscheid tussen een heel oeuvre of één werk, en fictie en non-fictie vanaf het begin te maken, lijkt de stichting zichzelf duidelijk te willen profileren als een institutie die op een eerlijke manier literatuur waardeert.

4.3.2 Een onbekrompen schenken

Ter viering van het vijftigjarig bestaan van de Campert-stichting werd in 1997 de bundel *Een onbekrompen schenken* uitgebracht. Auteur (én bestuurs- en jurylid op dat moment) Janet Luis legt uit dat de titel niet alleen verwijst naar de rijkelijk vloeiende drank tijdens het ‘door de gemeente bekostigd bacchanaal’ na de lange, plechtige ceremonie.⁷⁴ Het slaat tevens op de royale wijze waarop de stichting omgaat met haar bescheiden budget dat regelmatig wordt beperkt door het immer dreigende kastekort. Zo was in 1986 de portemonnee van de stichting vrijwel leeg, aldus Harry Scholten tijdens de prijsuitreiking.⁷⁵ Twee jaar eerder moest de totale subsidie van 96.000 gulden bovendien worden teruggebracht tot 59.000 gulden vanwege bezuinigingen. Het geldgebrek werd uiteindelijk opgevangen door de oprichting van de Vrienden van de Jan Campert-stichting. Om lid te worden, moest je 25 gulden doneren.

---

⁷¹ Luis (1997): 7-8.

⁷² Zie bijvoorbeeld: Rosenberg (2012).

⁷³ Luis (1997): 28.

⁷⁴ Idem: 13.

⁷⁵ Idem: 11.

Later werd dit bedrag verhoogd tot 35 gulden en inmiddels bedraagt de jaarlijkse contributie 30 euro. In ruil daarvoor kreeg je elk jaar een Vriendenbericht, korting op het symposium, gratis toegang tot de uitreiking en de Campert-bundel. Vanaf 2009 besloot de stichting overigens om de bundel te combineren met het Vriendenbericht in het Jan Campert-stichting Jaarboek.⁷⁶ Hoewel er nooit veel aanmeldingen zijn geweest, hebben de Vrienden samen met de Haagse gemeente het voortbestaan van de stichting tot op heden toch kunnen garanderen.

Zoals gezegd, was dat geld hard nodig vanwege het kastekort. Zo ontstond er in 1988 weer een probleem toen D'66-gemeenteraadslid Cathrien van Herwaarden de subsidie wilde reduceren vanwege het oubollige karakter van de C. Huygens-prijs.⁷⁷ PvdA wilde bovendien 15.000 gulden besparen en Links Den Haag zelfs 20.000 gulden. Het Campert-bestuur stelde dat het in het geval van een subsidiereductie in zijn geheel zou aftreden.⁷⁸ Uiteindelijk werd er toch in haar voordeel besloten, omdat men vond dat de prijzen én de activiteiten die de stichting organiseerde wel degelijk een letterkundig nut had, onder meer voor Den Haag.⁷⁹ In 1994 gebeurde overigens het tegenovergestelde: de Haagse projectgroep Subsidiedoorlichting had in opdracht van de gemeenteraad geadviseerd om alle Campert-prijzen af te schaffen, behalve de C. Huygens-prijs.⁸⁰ De stichting en de prijzen hebben echter tot nu toe alle financiële problemen overleefd. In 2014 lag hun subsidie inmiddels op 68.163 euro.⁸¹

De vraag is vervolgens waar dit “bekrompen” budget dan zo “onbekrompen” aan wordt geschonken. In eerste instantie wordt hier het prijzengeld van betaald. In 1986 betrof dit voor zowel de F. Bordewijk-prijs als de J. Greshoff-prijs 5.000 gulden. Tel daar het prijzengeld van de andere Campert-prijzen bij op (10.000 gulden voor de C. Huygens-prijs en 5.000 gulden voor de overige twee prijzen) en dan kom je uit op 30.000 gulden.⁸² Waar ging het overige geld dan naartoe? Luis geeft een helder kostenplaatje van de stichting in 1996:

Het budget van momenteel f 63.000,- gaat bijna in zijn geheel op aan nuttige, literair verantwoorde zaken: de prijzen, de onkosten van de prijsuitreikingen, de essaybundel, het jaarlijkse symposium, het Bericht aan de Vrienden van de Jan Campert-stichting, subsidie-aanvragen met een Haags, literair karakter en incidentele schrijfpdrachten. Er blijft zo goed als niets aan de strijkstok hangen. De bestuursleden ontvangen naast een reisvergoeding een bedrag van f 75,- per bijgewoonde vergadering. Woont men er vier per jaar bij, dan levert dat dus het riantte bedrag van f 300,- op.⁸³

Bijna de helft van het budget (47,6%) ging dus naar het prijzengeld, terwijl er slechts 4,3% opging aan vergoedingen voor de bestuursleden. De rest van het geld was bedoeld voor de ceremonie, het symposium en de bundel. Deze verhoudingen zijn ietwat veranderd over de jaren. Het budget is in 2014 wat groter, maar het prijzengeld dat jaarlijks wordt uitgegeven, is nog steeds 30.000 euro. Sinds de invoering van de euro bedragen alle prijzen namelijk 5.000 euro, behalve de C. Huygens-prijs die 10.000 euro bedraagt. Er wordt dus inmiddels 44% van het budget besteed aan het prijzengeld. De beloning voor de bestuursleden is daarentegen iets toegenomen: zij krijgen 75 euro per vergadering, reiskostenvergoeding en een leesvergoeding van 500 euro per jaar.⁸⁴ Dit komt dus neer op 10,6% van het totale budget. De rest zal waarschijnlijk nog steeds worden besteed aan de ceremonie, het jaarboek en het symposium.

---

⁷⁶ Van Dijk et al. (2010).

⁷⁷ Luis (1997): 11-12.

⁷⁸ Kunstredactie (1988).

⁷⁹ Luis (1997): 12.

⁸⁰ Idem: 15.

⁸¹ http://www.wijkpark.nl/pdf/Subsidieregister_2014.pdf : 102.

⁸² Dit is wel exclusief de G.H. 's-Gravesande-prijs van 5.000 gulden/euro die onregelmatig wordt uitgereikt. In de onderzochte periode zijn er dertien bekroningen geweest.

⁸³ Luis (1997): 13.

⁸⁴ <http://www.jancampertstichting.nl/Cms/Jan-Campert-stichting/adresbestuursleden1/>

Er is dus wel degelijk sprake van een onbekrompen schenken. Het grootste deel van het budget wordt namelijk wel degelijk besteed op een nuttige, literair verantwoorde manier, zoals Luis zelf al stelde. Deze bescheiden vrijgevigheid gecombineerd met het steeds terugkerende geldtekort van de Campert-stichting zegt veel over de manier waarop zij zich positioneert in het literaire veld, namelijk als een niet-commerciële instantie die het weinige geld dat zij heeft aan een goed doel besteedt, namelijk de bevordering van de Nederlandse letterkunde. Dit komt duidelijk naar voren in de eerdergenoemde bundel, waarin een beeld wordt geschetst van de Campert-prijzen als letterkundige prijzen van weleer die wellicht niet meer meedoen met het mediacircus rondom grote, commerciële prijzen, maar altijd eerbiedwaardig, voornamelijk én literair verantwoord zullen blijven:

De bewering van T. van Deel in het eerder genoemde artikel in *de Volkskrant* dat er maar een paar prijzen ‘echt belangrijk en eervol’ zijn, ‘zoals de P.C. Hooftprijs en de Amsterdamse en Haagse literaire prijzen’, moet dan ook niet in een commercieel, maar in een letterkundig licht worden gezien. Het zogeheten grote publiek, waar de commercie het van moet hebben, is toch niet in het letterkundige hoe en wat geïnteresseerd.⁸⁵

De inleiding besluit met de opmerking dat de stichting weigert het prijzengeld te verhogen met behulp van commerciële bedrijven, en daarmee voornamelijk blijft, en zich kalm en waardig zal wijden aan de bevordering van de Nederlandse literatuur.⁸⁶ De eerder besproken cijfers over de inkomsten en uitgaven van de Campert-prijzen tonen aan dat dit nog steeds zo is.

In de inleiding van *Een onbekrompen schenken* wordt een duidelijke tweedeling gemaakt tussen commercieel en niet-commercieel, waardig en onwaardig, waarbij Luis de Campert-prijzen zeer expliciet plaatst in de laatstgenoemde groep. Een groot budget, commerciële sponsors, hoog prijzengeld, veel media-aandacht en stijgende oplagecijfers van de bekroonde literatuur lijken een zwakgebod te zijn. Daarmee lijkt zij echter tegelijkertijd haar belangrijkste doel enigszins te weerspreken, namelijk de bevordering van de Nederlandse letterkunde. Het lijkt er eerder op dat de Campert-prijzen enkel de productie en consumptie van niet-commerciële literatuur voor de “echte liefhebber” willen bevorderen op een bescheiden manier. Daarmee wordt het doel duidelijk begrensd.

Het bronnenonderzoek bevestigt dit beeld. Zoals eerder bleek, is er sowieso veel minder te vinden over deze prijzen dan over de AKO Literatuurprijs. De gevonden bronnen gaan vrijwel nooit over de financiële aspecten van de Campert-prijzen, op het noemen van het prijzengeld na in artikelen over de uitreiking. Een enkele keer adverteert de uitgeverij voor de door haar uitgegeven bekroonde boeken. Zelfs dan is het maar de vraag of dit daadwerkelijk heeft gezorgd voor hogere verkoopcijfers. Commerciëler dan dat wordt het echter nooit.

4.3.3 Van Harry Bekkering tot Erica van Boven

De Campert-jury bestaat uit het stichtingsbestuur, en mag minimaal vijf en maximaal negen leden hebben.⁸⁷ Hoe dit bestuur precies wordt samengesteld, staat nergens duidelijk vermeld. Er is daarom een schriftelijk interview afgenomen met jurylid Jeroen Dera, waarin hem onder meer is gevraagd naar de procedure voor het samenstellen van het bestuur. Hieruit blijkt dat een bestuurslid in principe aangesteld wordt voor een termijn van vier jaar. Daarna kan het bestuur besluiten om de aanstelling te verlengen. In de praktijk blijven leden gemiddeld drie

---

⁸⁵ Luis (1997): 10.

⁸⁶ Hoewel de P.C. Hooftprijs in dit verband niet wordt genoemd, is het van belang om te vermelden dat deze niet-commerciële staatsprijs, in tegenstelling tot de Campert-prijzen, wél het prijzengeld heeft verhoogd (Kunstredactie, 1987 (I)). Dit gebeurde, niet geheel toevallig, na de instelling van de AKO Literatuurprijs.

⁸⁷ Luis (1997): 20.

termijnen aan, hoewel er geen maximum aantal verlengingen bestaat. Zodra een lid weggaat, kiest het bestuur een nieuw lid, waarbij rekening wordt gehouden met de balans in de jury met betrekking tot geslacht, leeftijd, geografische en professionele achtergrond.⁸⁸ Enerzijds zou je kunnen stellen dat de stichting haar prijzen hiermee duidelijk willen positioneren als een institutie die haar laureaten zo eerlijk en verantwoord mogelijk selecteert. Anderzijds wordt de selectieprocedure nergens specifiek vermeld, waardoor geconcludeerd moet worden dat de stichting dit nooit heeft ingezet als middel om zich als zodanig te profileren. Bovendien is hierdoor niet echt duidelijk voor het publiek op basis van welke kwaliteiten of eisen de juryleden wordt geselecteerd, waardoor de prijzen tevens een besloten karakter krijgen.

Hier is echter nog iets anders vreemds gaande. Aan de hand van de beschreven selectieprocedure zou je een vrij gebalanceerde jury verwachten. Toch is uit de kwantitatieve analyse gebleken dat dit niet echt het geval is. In het begin bestaat de jury voornamelijk uit mannen, hoewel de man-vrouwverhouding vanaf 1994 vrijwel gelijk is. De stichting heeft dus duidelijk moeite gedaan om haar jury zo evenwichtig mogelijk te maken qua geslacht. Dit geldt ook voor de geografische achtergrond, zij het in mindere mate. Hoewel in de laatste tien jaar het aantal Vlaamse juryleden iets is toegenomen en er sinds 2004 zelfs één Zuid-Afrikaans jurylid is, blijft het merendeel van de jury toch Nederlands. Je zou wel kunnen stellen dat de stichting hiermee toch heeft getracht de Vlaamse en Zuid-Afrikaanse literatuur op een bepaalde manier bij de Campert-prijzen te betrekken. Dat geldt echter niet voor de verdeling van de leeftijd en de professionele achtergrond. De gemiddelde leeftijd schommelt wel iets, maar blijft altijd tussen 47 en 53 jaar. Verder bestaat de jury in de onderzochte periode grotendeels uit journalisten, academici en bestuurders, waarbij meestal sprake is van een link met literatuur, cultuur of kunst. Schrijvers maken in het begin ook deel uit van de jury, maar dit neemt gestaag af. Het zou goed kunnen dat de stichting hiermee heeft geprobeerd om kruisbestuiving te voorkomen: schrijvende juryleden kunnen tenslotte niet alleen iemand bekronen, maar ook zelf bekroond worden. Aangezien de stichting nooit iets heeft vermeld over de juriesamenstelling kan dit echter niet met zekerheid worden gezegd.

Kort samengevat, is het gemiddelde jurylid van de F. Bordewijk-prijs en de J. Greshoff-prijs dus een vijftigjarige, Nederlandse journalist. Blijkbaar is dit degene die, volgens de stichting in de onderzochte periode, het meest gekwalificeerd is om elk jaar of elke twee jaar de beste roman en het beste essay te selecteren uit het hele aanbod. Dat is geen vreemde keuze. Zo iemand heeft tenslotte meestal voldoende ervaring met het lezen, analyseren en waarderen van literatuur, en kan dit waardeoordeel helder uiteenzetten met goed geformuleerde argumenten. Hiermee wordt benadrukt dat de stichting haar prijzen tracht te profileren als literair verantwoord. Tegelijkertijd kan het worden gezien als conservatief om gedurende bijna dertig jaar zo'n vaste juriesamenstelling te hebben. Toch is er slechts één bron gevonden waarin kritiek wordt geuit op dit aspect (in tegenstelling tot de kritiek op de AKO Literatuurprijs die zich juist wel regelmatig richt op de jury, zoals later zal blijken):

In het zojuist verschenen jaarboek van het Letterkundig Museum is een overzicht opgenomen van alle literaire prijzen, prijswinnaars en prijzengivers vanaf 1986 tot en met 1991 (...). Uit dit overzicht blijkt van alles, maar weinig om zich druk over te maken. Niet dat er mensen zijn, of een mens, die altijd lid zijn van elke jury. Wel dat sommige prijzen langjarige jury's hebben zodat bij voorbeeld Ad Zuiderent jaar na jaar namens de Haagse Campertstichting lid is van de jury van de Constantijn Huygensprijs, de F. Bordewijk-prijs, de Jan Campert-prijs enzovoort. (...) Niet dat de juryleden van de Jan Campertstichting die zo veel prijzen te verdelen hebben, zelf door anderen geregeld bekroond worden (Anton Korteweg reikte in de beschreven periode 35 prijzen uit en ontving er eentje: de A. Roland Holstpenning 1986).⁸⁹

---

⁸⁸ Schriftelijk interview met Jeroen Dera (zie: Bijlage II).

⁸⁹ De Vos (1992).

Het is inderdaad typisch dat het Campert-bestuur in principe oneindig het jurylidmaatschap van haar leden kan verlengen, waardoor deze langjarige jury's ontstaan. Aan de hand van de prijzendatabase is gekeken of de namen van juryleden van de F. Bordewijk-prijs en de J. Greshoff-prijs vaker voorkwamen in de onderzochte periode.⁹⁰ Dat bleek inderdaad zo te zijn. Op Anne de Vries na, maakten alle leden langer dan één jaar deel uit van de jury. Een aantal juryleden is bovendien tevens verbonden geweest aan de AKO Literatuurprijs:

1. Paul de Wispelaere is zeven jaar Campert-jurylid geweest en één jaar van de AKO Literatuurprijs, waarvoor hij tevens één keer is genomineerd.
2. Janet Luis is elf jaar Campert-jurylid geweest en vijf jaar AKO-jurylid.
3. Bart Vervaeck is zes jaar Campert-jurylid geweest en twee jaar AKO-jurylid.
4. Helga Ruebsamen is drie jaar Campert-jurylid geweest en is één keer bekroond met de F. Bordewijk-prijs. Die bekroning was echter wel één jaar voor haar eerste jurylidmaatschap.

In totaal zijn er 29 verschillende juryleden geweest in de periode 1986-2014, waarvan er dus vier tevens jurylid, genomineerde of laureaat zijn geweest van de Campert-prijzen of de AKO Literatuurprijs. Dat is slechts 13,8% en valt dus erg mee. Tegelijkertijd is hier niet gekeken naar eventuele jurylidmaatschappen, nominaties of bekroningen van andere literatuurprijzen. Bovendien zal in de volgende paragraaf over de laureaten blijken dat er nog meer namen zijn die meer dan één keer voorkomen in de prijzendatabase. Je zou dus tot op zekere hoogte inderdaad kunnen spreken van een prijzenclubje dat weliswaar op een eerlijke en literair verantwoorde manier literatuur waardeert, maar tevens een bepaalde exclusiviteit uitstraalt.

4.3.4 Prijzenclubje

Hoe gaat het dan verder als er eenmaal een jury is? Ook dit staat nergens vermeld, dus deze vraag is tevens aan jurylid Dera gesteld. De jury wordt verdeeld in vier subcommissies voor alle Campert-prijzen, behalve de C. Huygens-prijs die een eigen procedure heeft. Elk jurylid zit in minimaal twee subcommissies en heeft tot aan de zomer om voor elke prijs een groslijst aan te leggen met werken die volgens hem of haar in aanmerking zouden moeten komen voor de shortlist. De juryleden doen dit niet op grond van inzendingen door uitgevers, maar houden zelf de boekenmarkt actief bij en vragen de werken bij uitgevers op. Het moeten wel altijd Nederlandstalige werken zijn die gepubliceerd zijn in de periode van augustus tot juli van het voorgaande jaar. Daarnaast is er een ongeschreven regel dat iemand niet voor een tweede keer onderscheiden mag worden binnen hetzelfde genre binnen tien jaar. Ook mogen winnaars van de C. Huygens-prijs en de P.C. Hooftprijs niet onderscheiden worden met de vier andere prijzen.⁹¹ Vervolgens moeten de juryleden alle werken op de groslijst lezen en daar vier werken uit selecteren voor hun eigen shortlist. In september worden deze lijsten besproken door het bestuur en al dan niet goedgekeurd. Sommige werken kunnen dan worden verwijderd. Het is echter ook mogelijk dat een werk nog wordt aangedragen door een jurylid en dus wordt toegevoegd aan de lijst. In oktober wordt een plenair juryberaad gehouden om de prijzen toe te kennen. In totaal wordt er zo'n vijf à zes keer vergaderd om tot dit uiteindelijke besluit te komen. Het is mogelijk om in beroep te gaan tegen dit besluit, hoewel dat nog nooit is gebeurd. Mocht het toch voorkomen dan zal het bestuur dit bespreken, maar Dera vermoedt dat er verder niets mee wordt gedaan.⁹²

---

⁹⁰ Dubbele namen in de prijzendatabase (zie: Bijlage III).

⁹¹ Op basis van de prijzendatabase zou tevens kunnen worden gesteld dat de Campert-jury tevens geen debuten bekroond, of in elk geval niet met de F. Bordewijk-prijs en de J. Greshoff-prijs. Er zijn echter geen bronnen gevonden waarin dit criterium wordt vermeld. Ook in dit geval lijkt het dus om een ongeschreven regel te gaan.

⁹² Schriftelijk interview met Jeroen Dera (zie: Bijlage II).

De selectieprocedure van de laureaten is, net als die van de juryleden, vrij vaag en besloten. Het zojuist beschreven proces wordt tenslotte nergens expliciet vermeld. Daarnaast is het lastig om te bepalen aan de hand waarvan de groslijst en shortlist wordt samengesteld, aangezien die lijsten of de inhoud van de vergaderingen nooit openbaar worden gemaakt. De keuze voor een laureaat is dus enkel af te leiden uit het juryrapport dat wordt gepubliceerd in het jaarboek. Bovendien is uit de kwantitatieve analyse gebleken dat ook de laureaten van de twee Campert-prijzen een vrij besloten groep vormen. Bij beide prijzen is een groot gedeelte van de laureaten een Nederlandse man van gemiddeld rond de vijftig jaar die bij uitgeverij Meulenhoff of De Bezige Bij zit en zo'n tien tot twintig jaar geleden is gedebuteerd. Alleen de gemiddelde omvang van een bekroond werk is bij de F. Bordewijk-prijs groter dan bij de J. Greshoff-prijs. Dat is echter niet zo vreemd, aangezien een roman meestal omvangrijker dan een essay is. De laureaten zijn in elk geval vaak Nederlanders die al jaren bekend zijn in de literaire kringen en bij uitgeverijen zitten die al ruim vier tot negen decennia geleden zijn opgericht. Hoewel er altijd uitschieters zijn, is de keuze voor de laureaten bij de twee Campert-prijzen over het algemeen dus conservatief en enigszins exclusief te noemen. Dat wordt benadrukt door het feit dat ook laureaten vaker voorkomen in de prijzendatabase:

1. Auteurs die zijn bekroond met de F. Bordewijk-prijs, en nominaties en/of bekroningen voor de AKO Literatuurprijs op hun naam hebben staan, zijn: Arnon Grunberg, Stefan Hertmans, Kees van Beijnum, Jeroen Brouwers, Marcel Möring, Tommy Wieringa, Stefan Enter, Hermine de Graaf, Wessel te Gussinklo, Frans Kellendonk, Nicolaas Matsier, Koen Peeters, Leo Pleysier en Jan Siebelink.

2. Auteurs die zijn bekroond met de F. Bordewijk-prijs, nominaties en/of bekroningen voor de AKO Literatuurprijs op hun naam hebben staan én jurylid zijn geweest bij deze prijs, zijn: Doeschka Meijsing, Jacq Vogelaar en Louis Ferron.

3. Auteurs die zijn bekroond met de J. Greshoff-prijs, en nominaties en/of bekroningen voor de AKO Literatuurprijs op hun naam hebben staan, zijn: Frank Westerman, Patricia de Martelaere, K. Schippers, Pam Emmerik, Bas Heijne, Atte Jongstra, Charlotte Mutsaers en David van Reybrouck.

4. Auteur die bekroond is met de J. Greshoff-prijs en jurylid is geweest bij de AKO Literatuurprijs: Sem Dresden.

Tel daar Helga Ruebsamen bij op, die Campert-jurylid en F. Bordewijk-prijslaureaat was, en dan heb je in totaal 18 F. Bordewijk-prijslaureaten en 9 J. Greshoff-prijslaureaten die tevens ooit Campert-jurylid, AKO-laureaat en/of -jurylid zijn geweest. Dat is een aanzienlijk deel van alle 28 F. Bordewijk-prijslaureaten en 14 J. Greshoff-prijslaureaten, namelijk 64,3% in beide gevallen. Hiervan zijn bovendien 11 respectievelijk 4 bekroningen voor dezelfde werken, dus 39,3% respectievelijk 28,6% van alle bekroonde werken. Dit bevestigt enigszins het idee van het prijzenclubje zoals dat zojuist werd geschetst door Marjoleine de Vos, waarbij steeds dezelfde mensen worden bekroond door dezelfde juryleden.

Het vreemde is dat Luis in *Een onbekrompen schenken* precies het tegenovergestelde beweert. Zij schetst het beeld van een jury die meestal 'niet al te gemakkelijke romans, verhalen, gedichten, essays en oeuvres' bekroond die '(nog) niet algemeen bekend zijn', en een bepaalde weerzin heeft tegen 'alles wat ook maar zweemt naar realisme, anekdotiek en autobiografie'.⁹³ De bekroonde werken die hier niet aan voldoen, worden in het juryrapport

---

⁹³ Luis (1997): 54-57.

voorzien van een zekere complexiteit zodat ze in het keurslijf van de Campert-prijzen passen, bijvoorbeeld door te spreken van ‘een diepere laag’ of ze te bestempelen als ‘experimenteel’. In de laatste paragraaf van dit hoofdstuk zal daar dieper op worden ingegaan. Het is in elk geval belangrijk om te constateren dat Luis de Campert-prijzen hier positioneert als niet-commercieel en highbrow, aangezien ze vooral onbekende en ontoegankelijke werken bekroont, terwijl dit niet wordt beaamd door de kwantitatieve analyse. Bovendien is gebleken dat bijna alle laureaten van de twee Campert-prijzen tevens zijn genomineerd voor of bekroond met de AKO Literatuurprijs (92,6%). Nu zou het kunnen zijn dat de AKO-jury zich bij haar selectieproces heeft laten leiden door de keuze van de Campert-jury. Een extra onderzoekje binnen de prijzendatabase bewijst echter dat dat niet mogelijk is. Alle werken en auteurs die vaker voorkomen zijn namelijk in hetzelfde jaar of zelfs eerder door de AKO-jury genomineerd of bekroond. Het is overigens vrij lastig om vervolgens het tegenovergestelde te bewijzen, namelijk dat de Campert-jury zich bij haar selectie heeft laten leiden door de keuze van de AKO-jury. Wat wel vastgesteld kan worden, is dat de Campert-stichting niet per se altijd onbekende werken bekroont in tegenstelling tot wat zij uitdraagt.

Je zou verwachten dat dit regelmatig heeft gezorgd voor kritiek, maar ook met betrekking tot dit aspect zijn nauwelijks bronnen gevonden die meer bevatten dan alleen het benoemen van het bekroonde werk, eventuele andere prijzen waarmee het al gelauwerd is en een zinnetje uit het juryrapport. Het lijkt alsof men het meestal eigenlijk wel eens is met de keuze van de Campert-jury (of toch in elk geval niet oneens). Een enkele keer is er sprake van een onverwachte bekroning. Zo ging de F. Bordewijk-prijs in 2007 naar *Dis* van Marcel Möring ondanks het feit dat het verdeeld werd ontvangen door de kritiek.⁹⁴ De meest “omstreden” bekroning betreft die van *Mystiek lichaam* van Frans Kellendonk. De roman werd door verschillende critici bestempeld als beledigend jegens joden en homoseksuelen, maar werd in 1986 toch bekroond met de F. Bordewijk-prijs.⁹⁵ Hoewel er verder geen bronnen zijn gevonden waarin deze bekroning wordt besproken, was het wel dusdanig belangrijk dat Kellendonk in zijn dankwoord moest benadrukken ‘dat hiermee “een onverdachte, gezaghebbende punt gezet (is) achter de hysterische ontvangst die het boek vorig jaar is bereid”’.⁹⁶ Controversiëler dan dat wordt het echter nooit.

Daar komt ten slotte nog bij dat er nooit iemand in beroep is gegaan tegen het oordeel (in tegenstelling tot het vonnis van de AKO-jury, zoals later zal blijken). Er zijn twee opties: 1) iedereen is het volledig eens met het oordeel van de Campert-jury, of 2) niemand heeft de moeite genomen om hier kritiek over te uiten. In het eerste geval betekent dat dat de Campert-prijzen een stevige reputatie hebben opgebouwd als gezaghebbende institutie op het gebied van de waardering van literatuur. In het tweede geval betekent het juist het tegenovergestelde, namelijk dat de prijzen simpelweg niet relevant genoeg zijn om over te publiceren.

4.3.5 De Campert-avonden

Ten slotte is er nog een en ander te vermelden over de prijsuitreiking. Luis schetst het beeld van de gemiddelde ‘Campert-avond’, zoals die in de volksmond wordt genoemd:

... diner vooraf met de laureaten, de tamelijk plechtige en langdurige uitreiking zelf en ‘het gebruikelijke divertissement daarna’, zoals het in de *NRC* werd omschreven. Divertissement waarnaar vaak reikhalzend werd uitgekeken en dat in de pers in het algemeen gunstig werd besproken.⁹⁷

---

⁹⁴ ‘Prijs voor ‘Dis’ van Marcel Möring’ (2007).

⁹⁵ Raat (1991).

⁹⁶ Melissen (1993): 858.

⁹⁷ Luis (1997): 59-60.

De ceremonie vond tot 2007 plaats in december op verschillende locaties in Den Haag, waaronder de Koninklijke Bibliotheek en het oude stadhuis. Vanaf daarna vond de uitreiking plaats tijdens de tweede editie van het literaire festival *Het Voorwoord* in maart, omdat toenmalig PvdA-wethouder van cultuur en financiën Jetta Klijnsma een groter publiek voor de Campert-prijzen wilde bereiken.⁹⁸ Begin 2011 kwam er een einde aan dit festival door cultuurbezuinigingen, waarna de uitreiking van de Campert-prijzen werd verplaatst naar een ander groot literatuurfestival in Den Haag: de Winternachten.⁹⁹ Aangezien de uitreiking sinds 2007 onderdeel is van een breder literair programma, is er vanaf dan geen sprake meer van een diner. Verder is de opbouw vrijwel hetzelfde gebleven: een inleiding, de juryrapporten en de dankwoorden van alle laureaten. Tussendoor is er muzikaal vertier.¹⁰⁰

Uit deze beschrijving van de Campert-avonden blijkt indirect dat de stichting haar laureaten op plechtige en literair verantwoorde wijze tracht te huldigen. Dat heeft allereerst te maken met de locatie die altijd gelieerd is geweest aan literatuur en cultuur. Vanaf 2007 wordt dit wat breder getrokken en verhuist de ceremonie tot twee keer toe naar een festival. In deze verandering en de wens om hiermee een breder publiek te bereiken, zit dan ook een bescheiden toenadering naar een ietwat grotere en modernere aanpak. De stichting behoudt echter de link met het culturele en literaire door te kiezen voor literatuurfestivals die beiden gesubsidieerd worden door de gemeente Den Haag en culturele instellingen.

Een tweede aspect dat bijdraagt aan een zekere plechtstatige uitstraling is de inhoudelijke opbouw van de Campert-avonden. Door het grootste gedeelte van de ceremonie te wijden aan de juryrapporten, dankwoorden en andere toespraken over de literatuur wordt de nadruk gelegd op de waardering van de werken en de argumentatie die daaraan ten grondslag ligt. Vanwege tijd- en ruimtegebrek is het niet mogelijk om dit tekstmateriaal te analyseren. Wel zullen kort enkele facetten hiervan worden besproken die iets zeggen over de positie van de Campert-prijzen. Bijvoorbeeld de ruime omvang en rijke inhoud van de juryrapporten:

Maar het gemiddelde Campert-rapport is meer dan een verzameling goed klinkende, maar holle adjectieven. Er worden beweringen in gedaan, richtingen in aangeduid, interpretatievoorstellen gedaan. Binnen het onmogelijke genre van het juryrapport slaat de Campert-stichting, zeker de laatste dertig jaar toen de judicia langer en gedegener werden, geen slecht figuur.¹⁰¹

De Campert-rapporten worden hier duidelijk tegenover die van andere prijzen geplaatst, die volgens Luis vaak beperkt zijn in omvang en inhoud. Daarmee profileert zij de stichting duidelijk als een institutie die wel de moeite, tijd en ruimte neemt om de bekroonde werken te doorgronden en te waarderen. Wat dat betreft is er vrij weinig veranderd. Het jaarboek van 2014 vangt aan met een bescheiden inleiding van drie bladzijden, gevolgd door vijf juryrapporten van 59 pagina's (inclusief het dankwoord van de C. Huygens-prijslaureaat), weer een inleiding, waarna het boek afsluit met 71 pagina's aan essays. De jury neemt per prijs zo'n 8 tot 11 bladzijden om hun oordeel over het bekroonde werk uiteen te zetten.¹⁰²

Met dit lijvige juryrapport wordt getracht een appel te doen 'op aandachtige lezers, met oog en gevoel voor wat de schrijver heeft bedoeld of bewogen' teneinde de consumptie van de Nederlandse literatuur te bevorderen.¹⁰³ De eerder gestelde vraag of dit ook daadwerkelijk lukt, duikt hier weer op. De stichting lijkt zich namelijk vooral te richten op de bevordering van minder toegankelijke literaire werken of, in het geval van een relatief

---

⁹⁸ ANP (2006) (I).

⁹⁹ Holtrop et al. (2012): 8.

¹⁰⁰ <https://www.youtube.com/watch?v=Pbyw--AoFSc>

¹⁰¹ Luis (1997): 53.

¹⁰² De Roder et al. (2015).

¹⁰³ Luis (1997): 54.

makkelijk werk, een complexe interpretatie daarvan. Luis stelt dan ook terecht dat de Campert-stichting de Nederlandse letterkunde graag stimuleert, ‘maar niet voor jan en alleman, niet voor de argelozen die er maar wat op los lezen’.¹⁰⁴ Daarmee wordt het gesloten, exclusieve karakter van de prijzen benadrukt. Ze zijn namelijk niet bedoeld voor elke schrijver, maar zeker niet voor elke lezer.

Als de juryrapporten eenmaal zijn geschreven, worden ze traditiegetrouw integraal voorgelezen tijdens de ceremonie. Dit roept zeer uiteenlopende reacties op, wat niet geheel onterecht is, gezien de omvangrijkheid en complexiteit van deze teksten. Waar de één spreekt over een sobere, waardige en stijlvolle ceremonie, noemt de ander het langdradig en saai.¹⁰⁵ Luis citeert Robert Anker die de Campert-avond tegenover de uitreikingen van andere prijzen plaatst:

(...) toen hij in zijn ‘Open brief aan het Fonds voor de Kunst’ in *Vrij Nederland* (6-10-1984) de razendsnelle en liefdeloze uitreikingen van de Amsterdamse kunstprijzen vergeleek met de prettig ouderwetse en slome van de Campert-stichting, waar alles nog toegaat zoals het hoort. Te lange toespraken dus, een burgemeester die titels en namen verhaspelt, te lange dankwoorden waar niemand naar luistert, juryrapporten en essays die later afgedrukt worden in boekjes die bijna niemand leest.¹⁰⁶

De ceremonie van de Campert-prijzen wordt dus gezien als conservatief, saai en langdradig, maar daardoor wel waardig, toegewijd en prettig. Het is echter lastig om te zeggen of dat ook daadwerkelijk het geval is in de periode die hier wordt onderzocht, en hoe dat beeld zich heeft ontwikkeld. Sommige bronnen die Luis citeert, dateren namelijk van voor 1986. Er zijn helaas geen andere bronnen gevonden waarin kritiek wordt geuit over de uitreikingen vanaf 1986 tot 2014. Wellicht wordt er wel over gesproken onder elkaar, maar het lijkt erop dat dit aspect niet meer belangrijk genoeg is om openlijk over te discussiëren.

De Campert-prijzen, en dan specifiek de F. Bordewijk-prijs en de J. Greshoff-prijs, genereerden niet veel aandacht in de journalistieke, academische en letterkundige bronnen tijdens de onderzochte periode. Toch heeft het beperkte aantal bronnen wel enkele belangrijke zaken aangetoond met betrekking tot de positie van deze prijzen in het Nederlandse literaire veld. Zo bleek dat ze werden geprofileerd als bescheiden niet-commerciële staatsprijzen die op traditionele en verantwoorde manier de productie en consumptie van literatuur probeerden te bevorderen. De verschillende spelers in dat veld reageerde hier tegenstrijdig op. De prijs werd voornamelijk gezien als conservatief doch prettig, plechtstatig doch waardig, saai doch toegewijd, exclusief doch niet-commercieel, complex doch literair verantwoord, enzovoort. Toch overheerste hier in elk geval een vrij positief beeld van de prijzen dat zelfs deels overeenkwam met de uitgedragen positie. Het laat uiteindelijk vooral zien dat de F. Bordewijk-prijs en de J. Greshoff-prijs (en de Campert-prijzen in het algemeen) hun bescheiden positie als traditionele, kleinschalige staatsprijs in het Nederlandse literaire veld, te midden van allerlei nieuwe en succesvolle prijzen, heeft behouden. De vraag is echter wel hoe deze positie zich verhoudt tot die van dit soort grootschalige, commerciële fondsprijzen, zoals de AKO Literatuurprijs.

---

¹⁰⁴ Luis (1997): 57.

¹⁰⁵ Idem: 60-61.

¹⁰⁶ Idem: 62.

5. Casus 2: AKO Literatuurprijs

Dit hoofdstuk vangt aan met een algemene, inleidende karakterisering van de AKO Literatuurprijs. Vervolgens komen alle essentiële aspecten van de prijs uitgebreid aan bod in de kwantitatieve en kwalitatieve analyse.

5.1 De AKO Literatuurprijs: een inleiding

De Campert-stichting bestond al veertig jaar toen de Amsterdamsche Kiosk Onderneming (AKO) besloot een nieuwe literatuurprijs in het leven te roepen. Het bedrijf werd bijna een eeuw eerder opgericht om kranten te verkopen op Amsterdam Centraal Station. In de daaropvolgende decennia opende AKO tientallen kiosken op stations in Nederland, waarna het bedrijf werd omgedoopt tot Algemene Kiosk Onderneming. In de jaren zestig verdween de kiosk en opende het bedrijf haar eerste winkel in Amsterdam, waarna er nog velen zouden volgen in andere steden.¹⁰⁷ Later ging AKO BV deel uitmaken van uitgeverijconcern Audax, waardoor het tevens ging functioneren als distributiemaatschappij en uitgeverij.¹⁰⁸

In 1986 werd de AKO Literatuurprijs ingesteld 'om het lezen van literatuur te bevorderen en de belangstelling voor boeken bij een breed publiek te vergroten'.¹⁰⁹ In werkelijkheid kwam het voort uit het idee van de Nederlandse uitgeververbond om een eigen versie van de Britse Man Booker Prize op te richten. Paul Kleyngeld, toenmalig directeur van AKO, verwezenlijkte dit plan in de hoop het imago van het bedrijf als tijdschriftenwinkel te veranderen en meer boekenliefhebbers te trekken. Dit bleek zeer succesvol, aangezien de boekenomzet in de eerste jaren meteen flink steeg.¹¹⁰ Zoals gezegd, is het opmerkelijk dat er zo'n grote, commerciële prijs werd ingesteld op het moment dat de P.C. Hooftprijs voor het derde jaar niet werd uitgereikt. Het gaat te ver om te stellen dat de AKO Literatuurprijs is voortgekomen uit de P.C. Hooftprijs. Wel is duidelijk dat de ontwikkelingen rondom deze staatsprijs, die tot dan toe gold als één van de grootste literatuurprijzen in Nederland, een onmiskenbare invloed hebben gehad op de instelling van de AKO Literatuurprijs.

De eerste uitreiking vond plaats in 1987. Sindsdien bekroonde de prijs elk jaar één literair verhalend prozawerk of non-fictiewerk voor volwassenen uit het voorgaande jaar. De prijs werd ondergebracht in de onafhankelijke Stichting Jaarlijkse Literatuurprijs voor fictie en non-fictie. Het bestuur van deze stichting bestond meestal uit vijf of zes bestuursleden, waarvan drie of vier onafhankelijke leden en twee bestuursleden namens de sponsor AKO en Audax.¹¹¹ In 1996 kondigde AKO aan te stoppen met de sponsoring van de prijs. De reden was dat de formule van de prijs minder paste bij de nieuwe formule van AKO zelf. Er werd tevergeefs gezocht naar een nieuwe sponsor in de boekensector, waarna ten slotte enkele dagen voor de prijsuitreiking een overeenkomst werd gesloten met de Generale Bank. Deze Belgische bank had toentertijd zo'n 92 vestigingen in Nederland.¹¹² De Generale Bank Literatuurprijs werd drie jaar lang uitgereikt onder deze naam, waarna in 2000 AKO weer de sponsor werd.¹¹³ Sinds 2015 wordt de prijs gesponsord door online boekenwinkel ECI. Ondanks alle sponsorwisselingen is het doel van de prijs altijd hetzelfde gebleven.¹¹⁴ De vorm waarin dit wordt gedaan, is overigens wel meerdere malen veranderd, zoals later zal blijken.

---

¹⁰⁷ <http://www.ako.nl/de-geschiedenis-van-ako/301/>

¹⁰⁸ <http://www.ako.nl/audax/307/>

¹⁰⁹ <http://web.archive.org/web/20070320165443/http://www.akoliteratuurprijs.nl/FS-O2.html>

¹¹⁰ Dessing (2011).

¹¹¹ <http://web.archive.org/web/20070320165443/http://www.akoliteratuurprijs.nl/FS-O2.html>

¹¹² ANP (1996).

¹¹³ <http://web.archive.org/web/20070320165443/http://www.akoliteratuurprijs.nl/FS-O2.html>

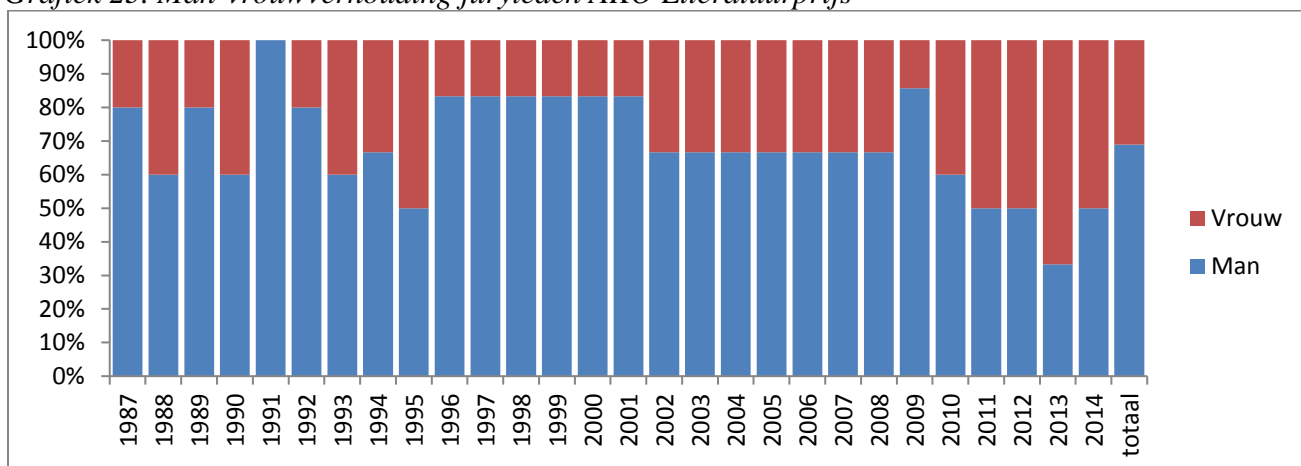
¹¹⁴ <http://www.eciliteratuurprijs.nl/2014/12/03/ako-literatuurprijs-wordt-eci-literatuurprijs/>

5.2 Kwantitatieve analyse¹¹⁵

5.2.1 Resultaten juryleden

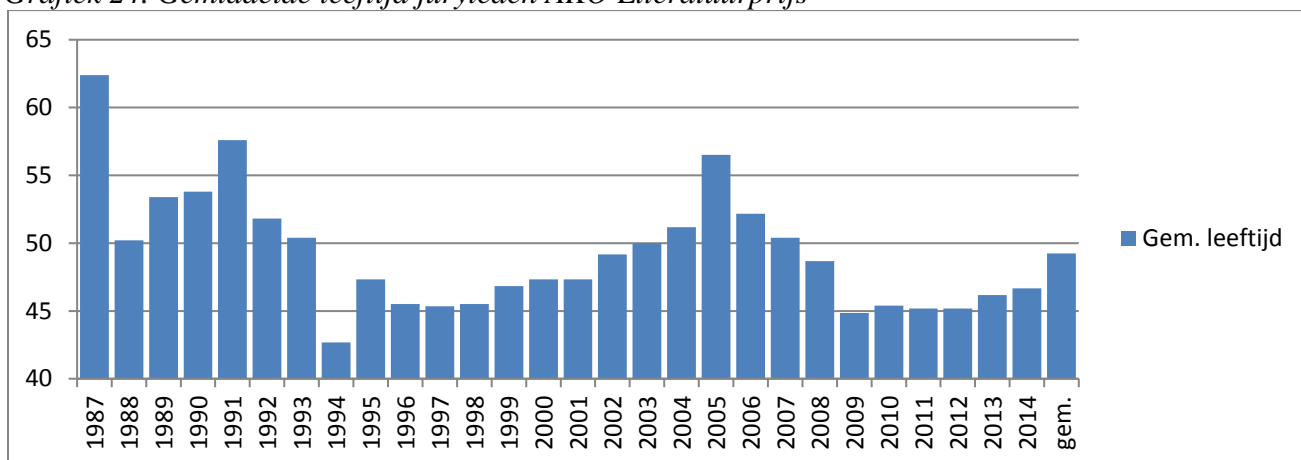
Net als bij de Campert-prijzen zitten in de jury van de AKO Literatuurprijs gemiddeld net iets meer mannen. Het verschil is hier zelfs groter: er zijn gemiddeld 68,9% mannelijke juryleden en 31,1% vrouwelijke juryleden. Over het algemeen schommelt het aantal mannen tussen 60% en 85%, waardoor ze over de jaren duidelijk in de meerderheid zijn. In 1991 zijn er zelfs helemaal geen vrouwelijke juryleden. Pas vanaf 2011 wordt de verdeling gelijkmatiger: in 2011, 2012 en 2014 is de man-vrouwverhouding precies gelijk en in 2013 is het aantal vrouwen zelfs groter met 66,7%.

Grafiek 23. Man-vrouwverhouding juryleden AKO Literatuurprijs

De gemiddelde leeftijd van een AKO-jurylid is 49 jaar en dus één jaar jonger dan het gemiddelde jurylid bij de Campert-prijzen. Per jaar ligt het gemiddelde meestal tussen de 45 en 54 jaar. Er zijn echter wel enkele uitschieters. In het eerste jaar lag de gemiddelde leeftijd het hoogst met 62 jaar. Ook in 1991 en 2005 is de gemiddelde leeftijd van een AKO-jurylid vrij hoog met 58 en 57 jaar. In 1994 ligt de gemiddelde leeftijd het laagst met 43 jaar.

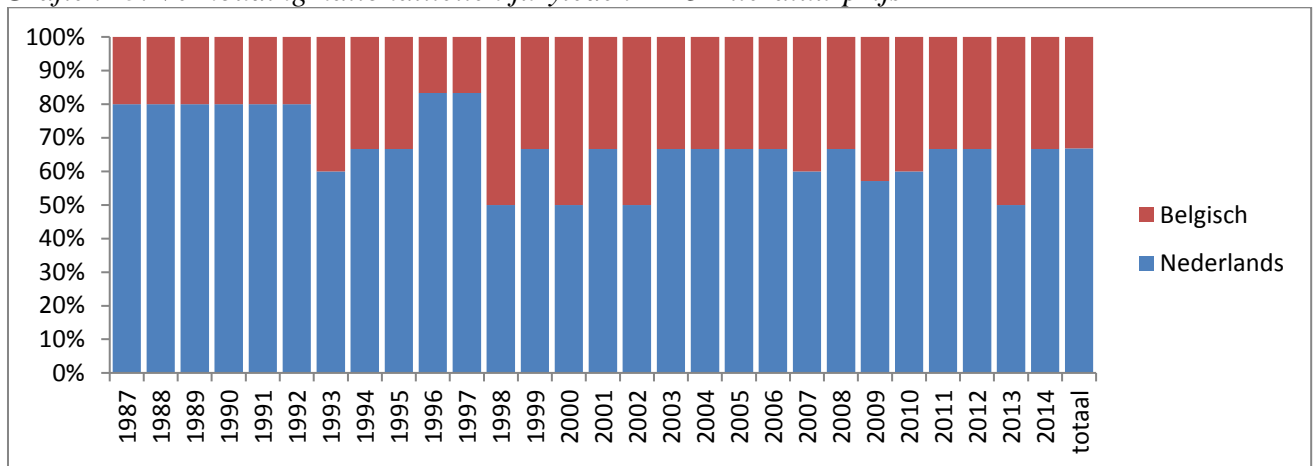
Grafiek 24. Gemiddelde leeftijd juryleden AKO Literatuurprijs

¹¹⁵ Prijzendatabase (zie: Bijlage I).

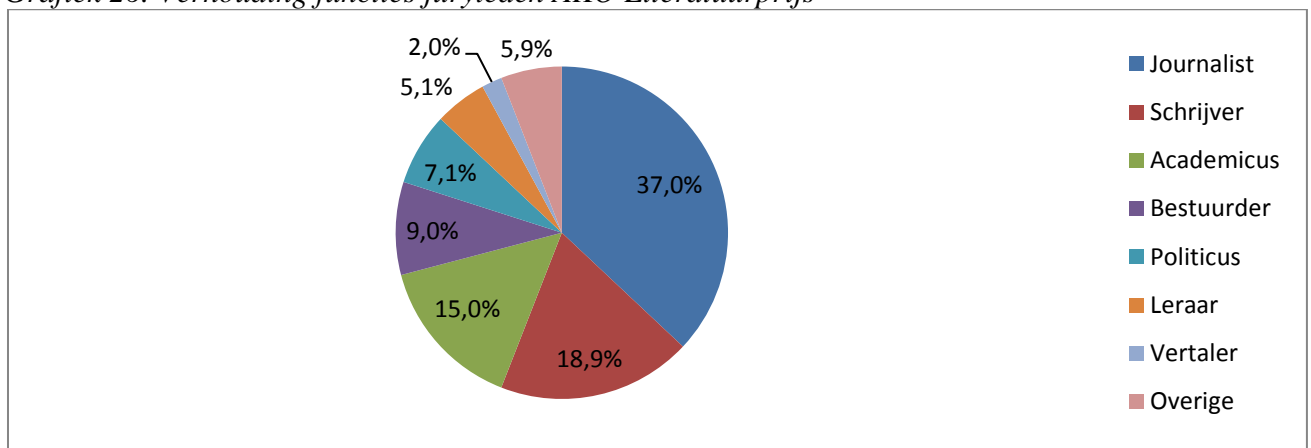
De Nederlandse juryleden bij de AKO Literatuurprijs zijn in de meerderheid, maar wel met “slechts” 66,9%. Dat is ruim 12% minder Nederlandse juryleden dan bij de Campert-prijzen. De resterende 33,1% van de AKO-jury bestaat uit Vlamingen, wat twee keer zoveel is als bij de Campert-prijzen. Het aantal Vlaamse juryleden neemt gestaag toe van 20% tot 40% in de eerste tien jaar naar 33,3% tot 50% in de tweede helft van de carrière van deze literatuurprijs. De Vlamingen doen het dan ook het beste vanaf 1998 tot 2002: het aantal Nederlandse en Vlaamse juryleden is in deze periode drie keer gelijk verdeeld.

Grafiek 25. Verhouding nationaliteiten juryleden AKO Literatuurprijs

Onder de AKO-juryleden zitten voornamelijk journalisten. Ook schrijvers en academici zijn goed vertegenwoordigd. Dit komt bijna geheel overeen met de verhouding van functies van juryleden bij de Campert-prijzen. Er zijn enkel minder bestuurders onder de AKO-juryleden.

Grafiek 26. Verhouding functies juryleden AKO Literatuurprijs

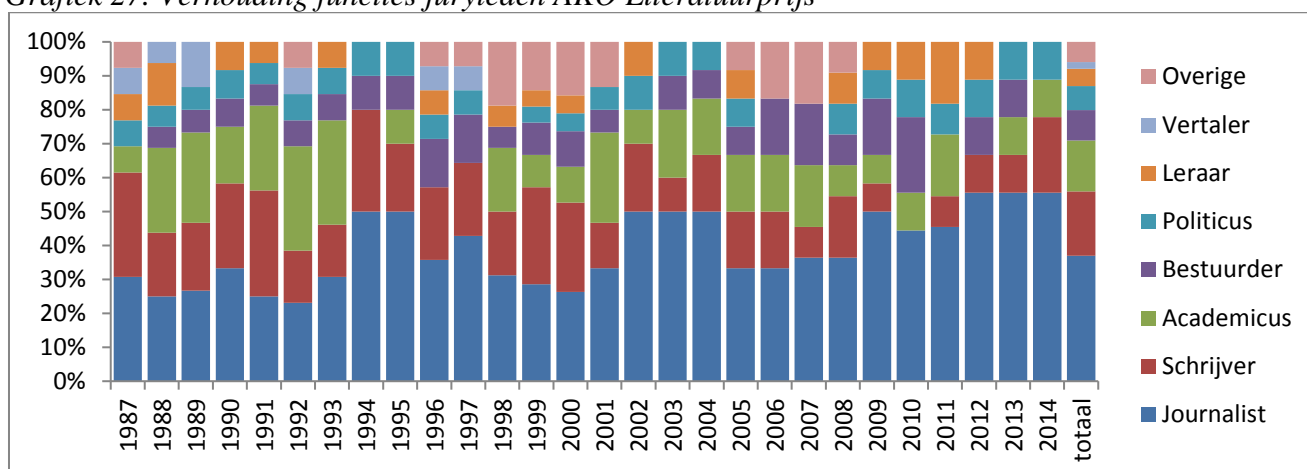
Het aantal journalisten schommelt licht, maar neemt gestaag toe. Waar de gemiddeldes in de eerste helft, op enkele uitschieters na, vooral tussen 23,1% en 35,7% liggen, verhoogt dat in de tweede helft naar 33,3% tot 55,6%. In deze periode is het aantal journalisten wel vier keer 50% en zelfs drie keer 55,6%.

Het aantal schrijvers schommelt licht en neemt gestaag af. Het gemiddelde zit in de eerste helft tussen 15,4% en 30%. In de tweede helft zit dit aantal nog maar tussen 8,3% en 22,2%, waarbij er in één jaar zelfs helemaal geen schrijvers in de jury zitten.

Het aantal academici schommelt nog wel het meest. Over het algemeen zit het gemiddelde tussen 15% en 20%. Er zijn echter ook jaren waarin het aantal academici nog

geen 10% van de jury beslaan of zelfs helemaal niet voorkomen (1994, 1996, 1997 en 2012). Tegelijkertijd vertegenwoordigen ze in 1992 en 1993 zo'n 30,7% van de jury.

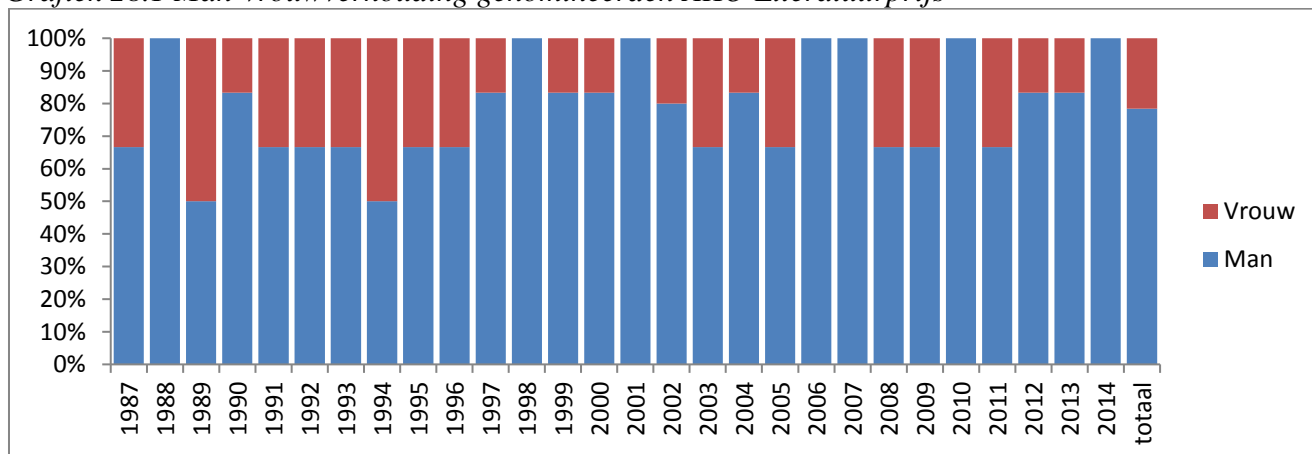
Grafiek 27. Verhouding functies juryleden AKO Literatuurprijs

5.2.2 Resultaten genomineerden en laureaten

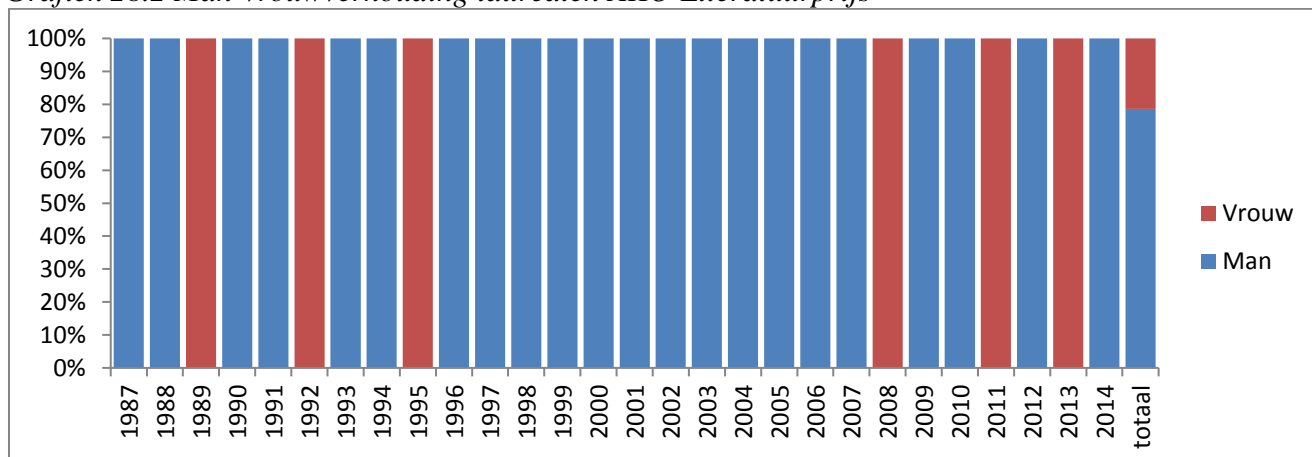
Ook bij de genomineerden van de AKO Literatuurprijs zijn de mannen in de meerderheid met 78,4%. Over het algemeen schommelt het aantal mannen tussen 66,7% en 83,3% en neemt het gestaag toe. In zeven verschillende jaren komen zelfs alleen maar mannelijke genomineerden voor. Alleen in 1989 en 1994 is de man-vrouwverhouding gelijk.

Grafiek 28.1 Man-vrouwverhouding genomineerden AKO Literatuurprijs

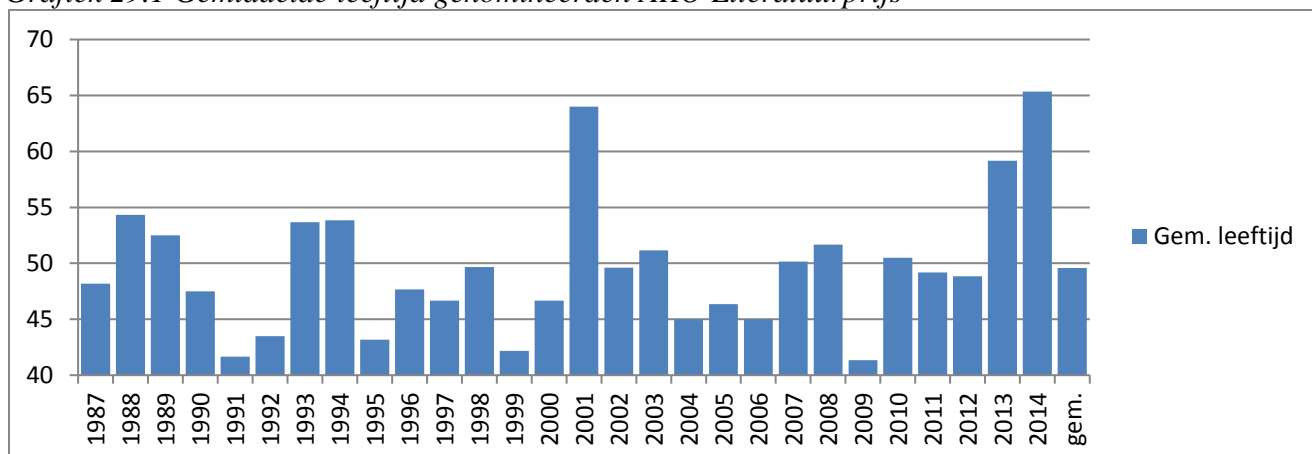
De resultaten van de laureaten komen hiermee overeen. Het aantal mannelijke laureaten is namelijk 78,6%, wat tevens precies gelijk is aan het aantal mannelijke laureaten bij de J. Greshoff-prijs. Het is daarentegen wel wat lager dan het aantal mannelijke laureaten bij de F. Bordewijk-prijs. Net als bij de J. Greshoff-prijs is er bij de AKO Literatuurprijs een lange periode van zo'n tien jaar waarin geen enkele vrouw wordt bekroond. Alleen in de eerste tien jaar en in de laatste zeven jaar zijn er steeds drie vrouwelijke laureaten.

Grafiek 28.2 Man-vrouwverhouding laureaten AKO Literatuurprijs

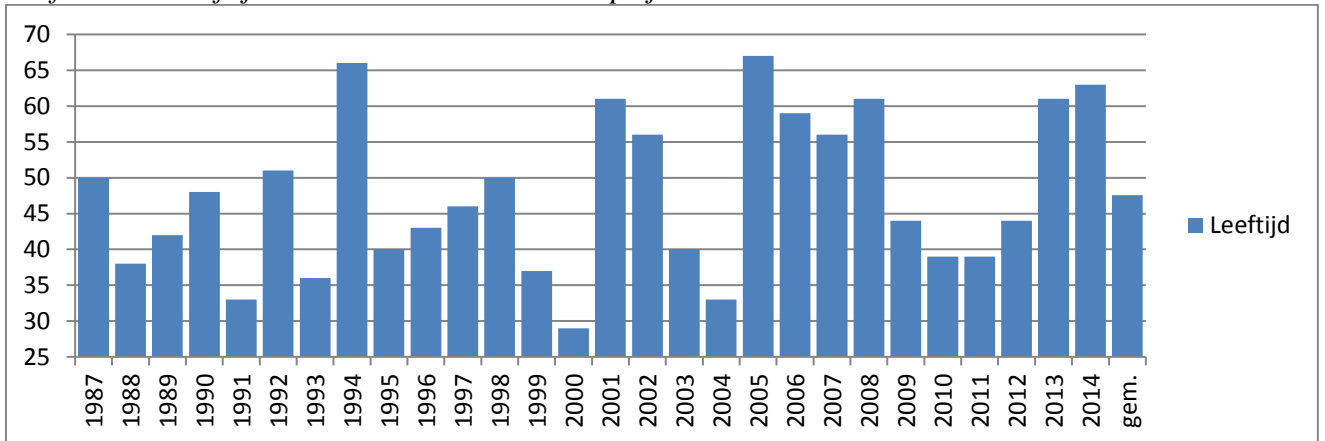
De gemiddelde leeftijd van een AKO-genomineerde is 50 jaar. Meestal schommelt het tussen 45 en 54 jaar, maar er zijn wel enkele uitschieters. In 1991, 1992, 1999 en 2009 is er sprake van een redelijk laag gemiddelde van 41 tot 44 jaar, wat duidelijk opvalt in de grafiek. De vraag rijst of er wellicht om de tien jaar bewust is gekozen voor jongere auteurs op de shortlist. Hier geldt weer dat deze vraag enkel kan worden beantwoord door eventuele bronnen over de selectieprocedure van de AKO-jury. In 2001, 2013 en 2014 ligt het gemiddelde weer erg hoog, namelijk tussen 59 en 65 jaar.

Grafiek 29.1 Gemiddelde leeftijd genomineerden AKO Literatuurprijs

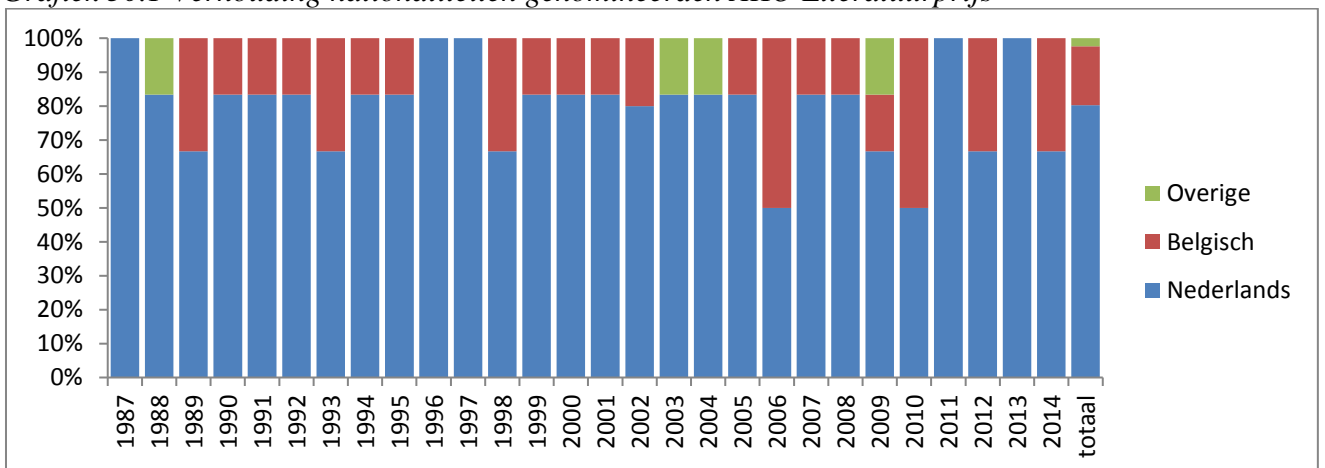
De gemiddelde leeftijd van een AKO-laureaat is 47 jaar. Daarmee ligt het niet alleen drie jaar lager dan het gemiddelde van de genomineerden, maar tevens één jaar lager dan de gemiddelde leeftijd van laureaten bij de F. Bordewijk-prijs en twee jaar lager dan die bij de J. Greshoff-prijs. De leeftijd van AKO-laureaten schommelt veel over de jaren. Regelmatig is de bekroonde auteur tussen 40 en 50 jaar, maar er zijn flink wat uitschieters. Zeer jonge laureaten komen voor in 1991, 2000 en 2004 (33, 29 en 33 jaar). Er zijn echter vooral veel laureaten die ver boven het gemiddelde zitten (56 tot 67 jaar). Opvallend is dat deze uitschieters toenemen. In de eerste helft van de onderzochte periode is slechts één oudere laureaat, terwijl dit in de tweede helft wel zeven keer voorkomt.

Grafiek 29.2 Leeftijd laureaten AKO Literatuurprijs

De Nederlanders zijn overduidelijk in de meerderheid onder de AKO-genomineerden met 80,2%. De rest is vooral Vlaams (17,4%). Over het algemeen schommelt het aantal Vlamingen tussen 16,6% en 33,3%. In acht verschillende jaren zijn ze zelfs helemaal niet vertegenwoordigd. Alleen in 2006 en 2010 is het aantal Nederlanders en Vlamingen evenredig verdeeld. De overige nationaliteiten komen slechts sporadisch aan bod en betreffen ook steeds maar één persoon per jaar.¹¹⁶

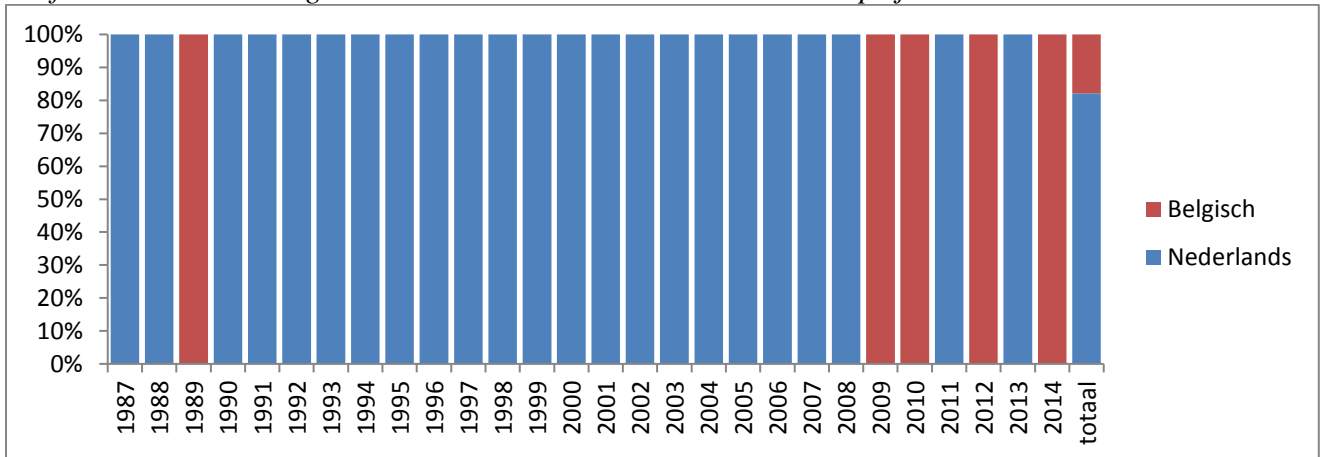
Grafiek 30.1 Verhouding nationaliteiten genomineerden AKO Literatuurprijs

Het aantal Nederlanders onder de AKO-laureaten is nog iets groter met 82,1%, wat precies evenveel is als het aantal Nederlandse laureaten bij de F. Bordewijk-prijs en slechts 3,7% lager dan het aantal Nederlandse laureaten bij de J. Greshoff-prijs. Ofschoon er dus niet veel Vlaamse AKO-laureaten zijn, neemt het wel toe. Op één geval in 1989 na, zijn de meeste Vlaamse auteurs bekroond tussen 2009 en 2014.

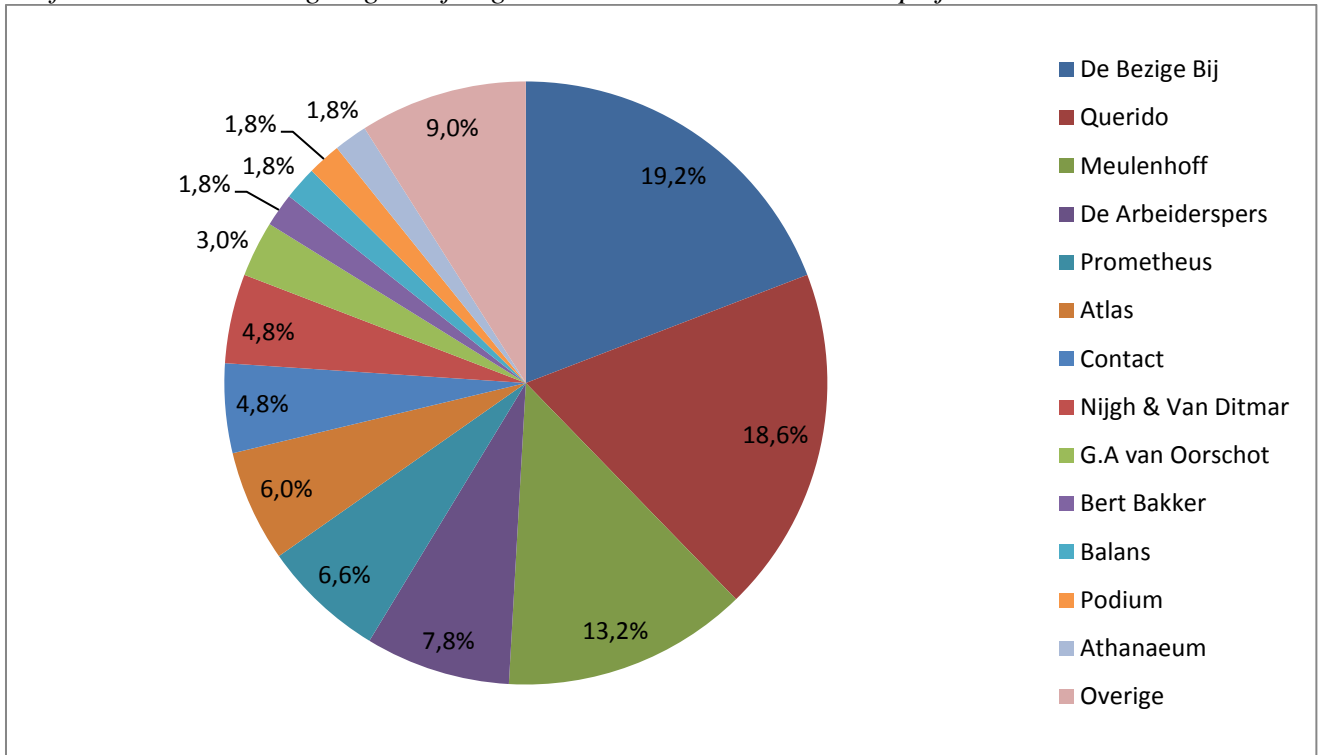
¹¹⁶ Eén geval hiervan zou zelfs in twijfel kunnen worden getrokken. Het betreft de nominatie van *Gstaad 95-98* van de Oostenrijkse auteur Marek van der Jagt. Achteraf bleek dat dit boek was geschreven door de Nederlandse auteur Arnon Grunberg.

Grafiek 30.2 Verhouding nationaliteiten laureaten AKO Literatuurprijs

De meeste AKO-genomineerden zijn verbonden aan De Bezige Bij, Querido of Meulenhoff die samen net iets meer dan de helft van alle genomineerden beslaan.

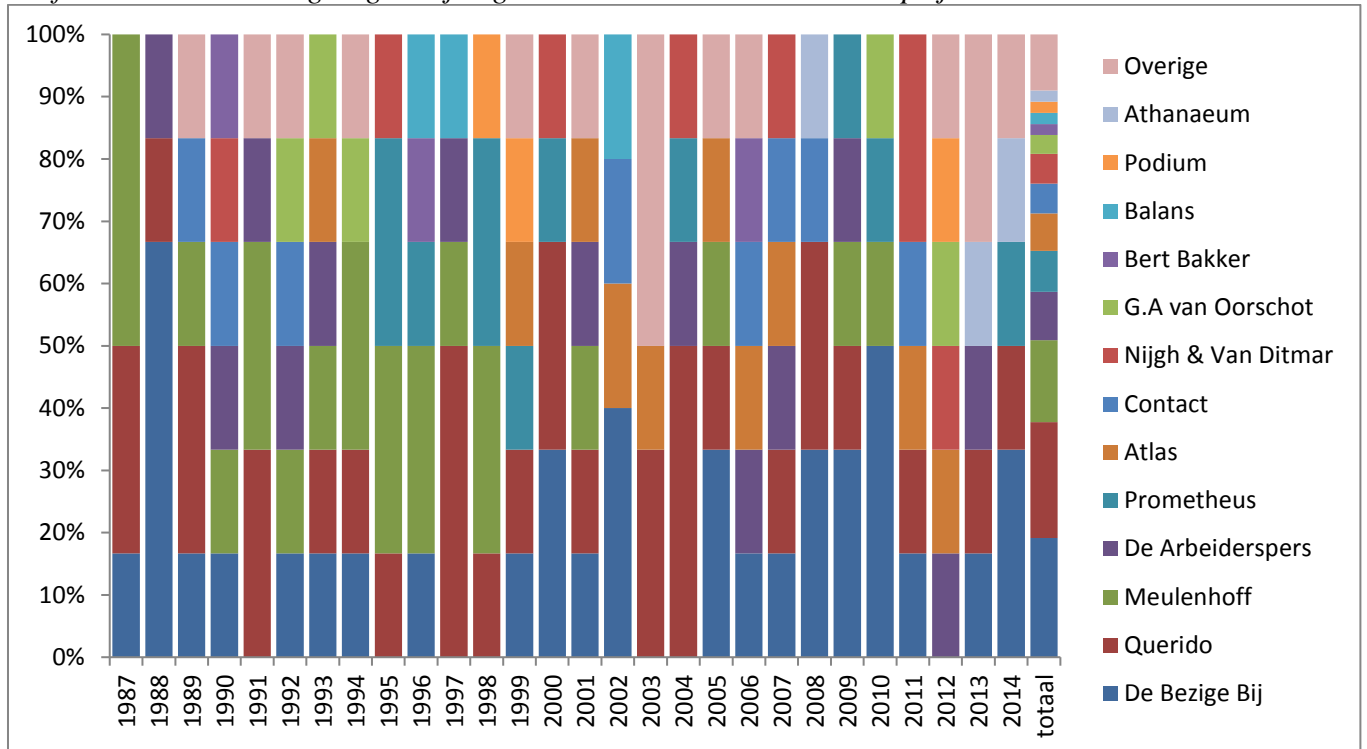
Grafiek 31.1 Verhouding uitgeverijen genomineerden AKO Literatuurprijs

Het aantal genomineerden dat bij de Bezige Bij zit, schommelt enigszins, maar zit meestal tussen 16,7% en 33,3%. Deze uitgeverij doet het vooral goed in 1988 (66,7%), 2002 (40%) en 2010 (50%). Er zijn echter ook zes verschillende jaren waarin helemaal geen schrijvers van deze uitgeverij meedingen.

Hetzelfde geldt voor Querido en Meulenhoff die geen enkele genomineerde hebben in zeven respectievelijk dertien verschillende jaren, maar in de resterende jaren een aanzienlijk deel van de AKO-genomineerden voor hun rekening nemen. Ook bij deze uitgeverijen zit het gemiddelde meestal tussen 16,7% en 33,3%, en is er een aantal jaar waarin ze nog beter scoren. Zo zit de helft van de genomineerden in 1997 en 2004 bij Querido. Meulenhoff was het populairst onder de AKO-genomineerden in 1987 met 50%.

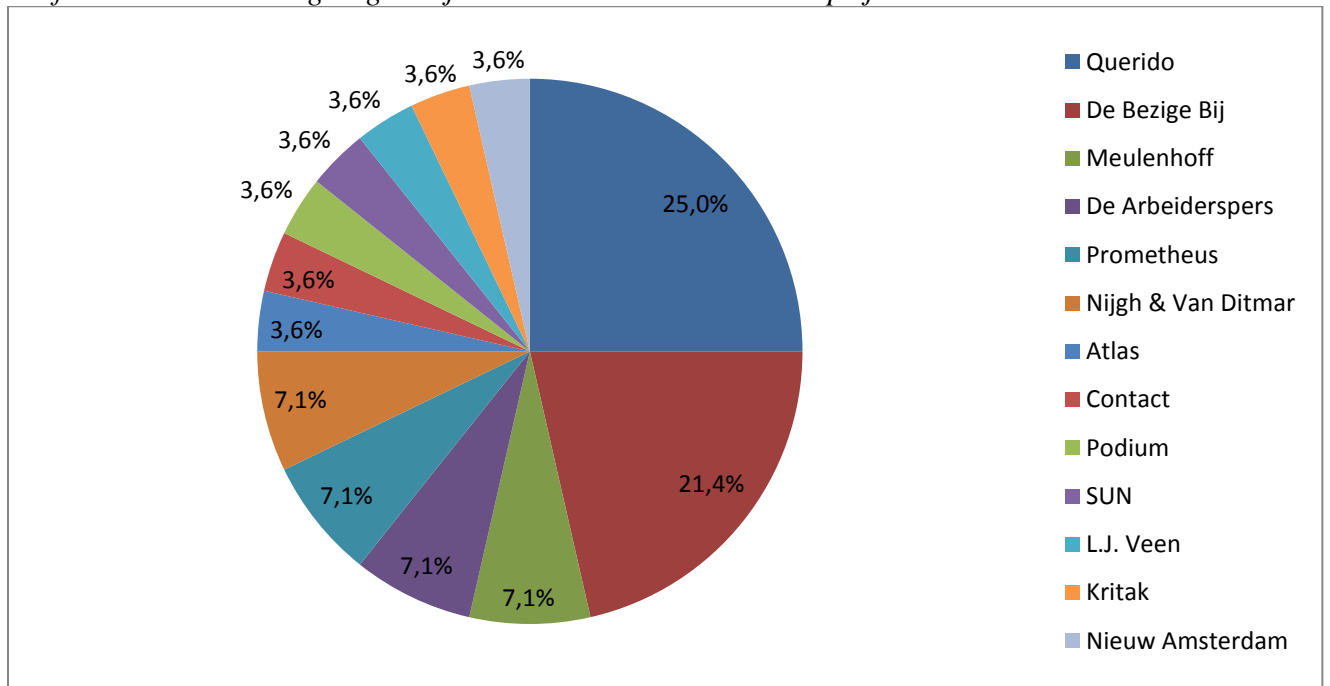
Grafiek 31.2 Verhouding uitgeverijen genomineerden AKO Literatuurprijs

De AKO-laureaten zitten vooral bij Querido en De Bezige Bij. Auteurs van Meulenhoff worden blijkbaar dus wél regelmatig genomineerd, maar nauwelijks bekroond. Querido boekt veel winst in de periode 2007-2014, waarin ze vier laureaten hebben. Dit geldt ook voor De Bezige Bij die vier bekroonde auteurs heeft in de periode 2002-2010.

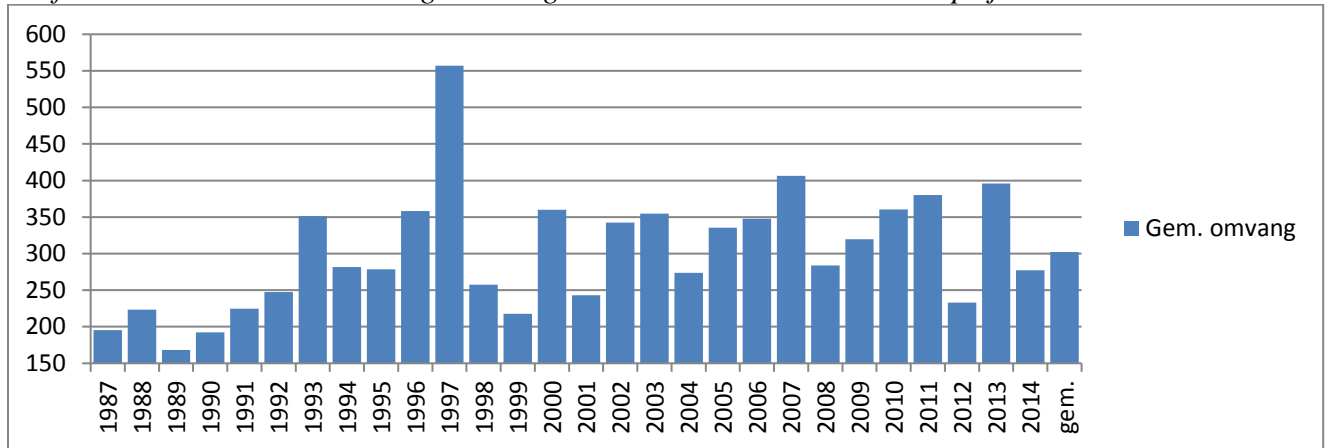
De drie genoemde uitgeverijen waren tevens in de meerderheid bij de bekroningen van de twee Campert-prijzen, zij het in een andere volgorde. De laureaten bij de F. Bordewijk-prijs en de J. Greshoff-prijs zaten voornamelijk bij Meulenhoff of De Bezige Bij.

Grafiek 31.3 Verhouding uitgeverijen laureaten AKO Literatuurprijs

De gemiddelde omvang van een genomineerd boek bij de AKO Literatuurprijs is 302 bladzijden. Over het algemeen zit het gemiddelde daar zo'n 50 bladzijden onder of boven. In sommige jaren is het gemiddelde boek echter een stuk dunner, namelijk zo'n 168 tot 233 bladzijden. Er zijn echter ook enkele uitschieters naar boven, waarbij het gemiddelde genomineerde boek 380 tot 557 bladzijden bevat.

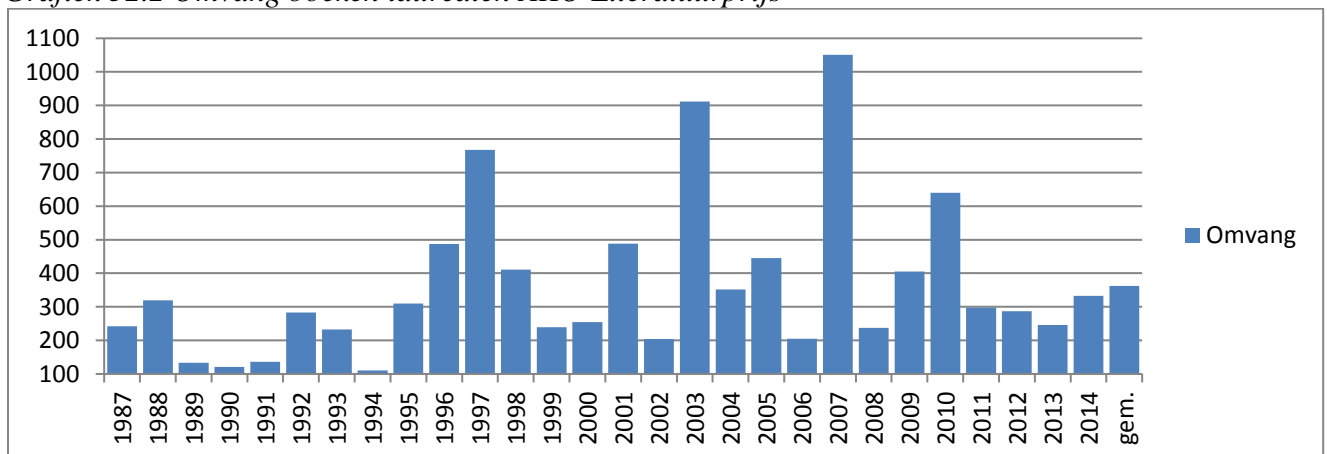
Grafiek 32.1 Gemiddelde omvang boeken genomineerden AKO Literatuurprijs

De gemiddelde omvang van een boek dat uiteindelijk wordt bekroond met de AKO Literatuurprijs ligt precies 60 bladzijden hoger. Dat is slechts drie bladzijden minder dan het gemiddelde bekroonde boek bij de F. Bordewijk-prijs, maar wel 87 bladzijden meer dan die bij de J. Greshoff-prijs. Zoals gezegd, heeft dat verschil te maken met het feit dat essays vaak minder bladzijden bevatten dan romans.

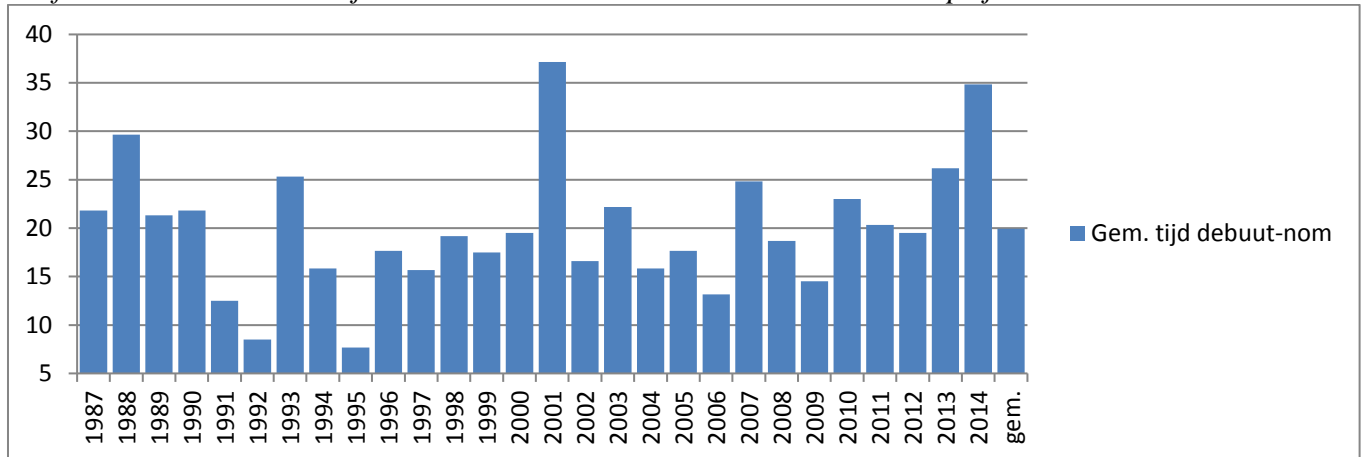
Over de jaren schommelt het aantal pagina's erg veel. Er zijn redelijk wat laureaten met zeer dikke boeken (487-1051 bladzijden), maar nog meer met juist erg dunne boeken (110-254 bladzijden). Vooral in de eerste tien jaar komt dit vaak voor.

Grafiek 32.2 Omvang boeken laureaten AKO Literatuurprijs

De gemiddelde tijd tussen een debuut en nominatie is 20 jaar. In de meeste jaren schommelt het gemiddelde tussen 16 en 26 jaar, maar is er ook sprake van enkele uitschieters. In sommige jaren zit er slechts gemiddeld 8 tot 13 jaar tussen een debuut en een nominatie voor de AKO Literatuurprijs. In andere jaren is dit gemiddelde een stuk hoger: zo'n 30 tot 37 jaar.

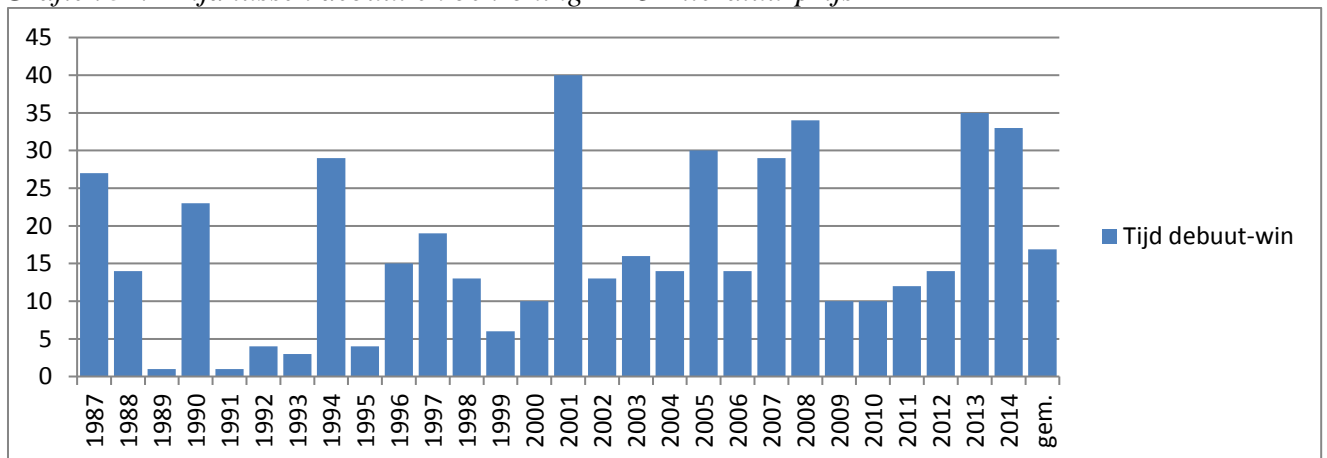
Grafiek 33.1 Gemiddelde tijd tussen debuut en nominatie AKO Literatuurprijs

De gemiddelde tijd tussen een debuut en een daadwerkelijke bekroning ligt iets lager, namelijk op 16 jaar. Dit is slechts één jaar minder dan de gemiddelde tijd tussen een debuut en de bekroning bij de J. Greshoff-prijs, en drie jaar minder dan bij de F. Bordewijk-prijs.

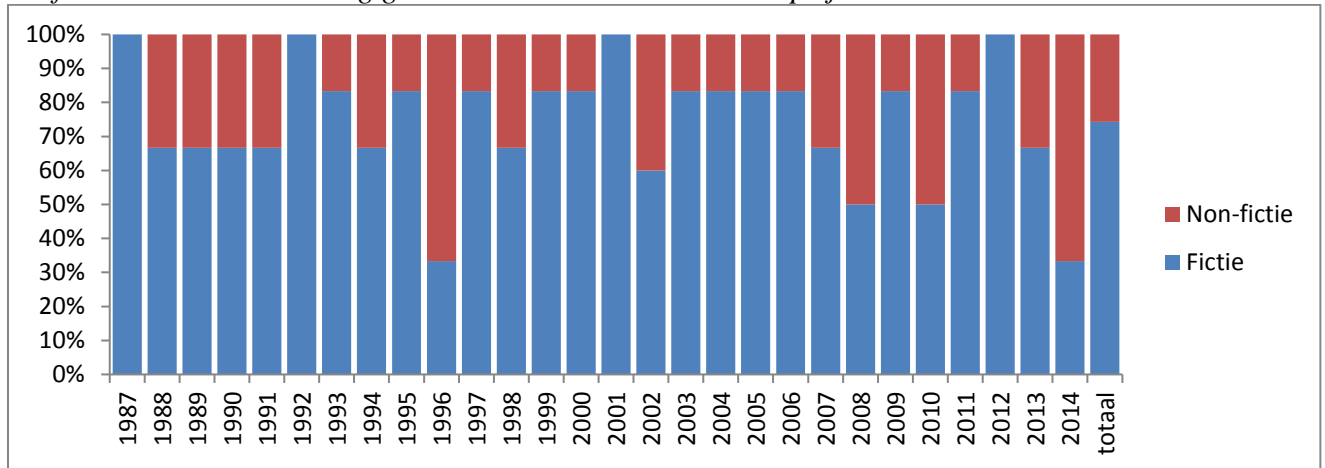
Over de jaren schommelt het aantal jaar erg veel. In de eerste helft is vooral sprake van auteurs die vrij snel na hun debuut werden bekroond (1 tot 10 jaar). Over de gehele periode zijn bovendien veel uitschieters naar boven, waarbij de auteurs 23 tot 40 jaar na hun debuut werden bekroond met de AKO Literatuurprijs.

Grafiek 34.2 Tijd tussen debuut en bekroning AKO Literatuurprijs

Bij de genreverdeling onder de genomineerden blijkt duidelijk dat fictie beter vertegenwoordigd is dan non-fictie met 74,3%. Over het algemeen schommelt het aantal genomineerde fictieboeken tussen 60% en 83,3%. Toch zijn er wel enkele jaren waarin non-fictie het beter doet. In 2008 en 2010 is er sprake van een evenredige verdeling, en in 1996 en 2014 is het aantal genomineerde non-fictieboeken zelfs groter met 66,7%. Daar staat tegenover dat in 1987, 1992, 2001 en 2012 non-fictie helemaal niet voorkomt onder de genomineerden.

Grafiek 35.1 Genreverdeling genomineerden AKO Literatuurprijs

Het gemiddelde aantal fictieboeken onder de laureaten van de AKO Literatuurprijs is nog groter met 82,1%. Er zijn dan ook enkel non-fictieboeken bekroond in 1994, 1996, 2003, 2010 en 2014.

Grafiek 35.2 Genreverdeling laureaten AKO Literatuurprijs

5.3 Kwalitatieve analyse

Zoals eerder al naar voren kwam, is er duidelijk meer geschreven over de AKO Literatuurprijs dan over de Campert-prijzen. Dat komt allereerst omdat er in het achtentwintigjarig bestaan van deze prijs veel is gebeurd. Van sponsorovernames tot tumultueuze ceremonies. Van nominaties van jeugdboeken tot ruzies tussen genomineerde auteurs. De vele aandacht in academische, journalistieke en letterkundige bronnen heeft wellicht ook iets te maken met de grootschalige en commerciële opzet van de prijs. In dit hoofdstuk zal dit onder andere nader worden bekeken aan de hand van een beschrijvende analyse van het bronnenonderzoek naar de AKO Literatuurprijs vanaf de oprichting tot 2014. Hier zullen tevens alle belangrijke onderdelen van literatuurprijzen aan bod komen, waarbij steeds wordt geanalyseerd wat de invulling daarvan ons vertelt over de manier waarop de prijs zich profileert in het Nederlandse literaire veld en hoe dat wordt ontvangen door de andere spelers.

5.3.1 Akoïsering

Op woensdag 19 november 1986 staat op de voorpagina's van verschillende kranten dat boekhandelketen AKO vanaf dan jaarlijks een prijs zal toekennen voor het beste (Nederlandstalige) literaire proza dat in die periode is verschenen.¹¹⁷ Niet alleen de aankondiging gaat gepaard met een hoop media-aandacht. Ook in de weken ervoor wordt al druk gespeculeerd over de mysterieuze nieuwe literatuurprijs:

Hanneke Wijgh, mede-auteur van de thriller 'Maginot', komt de eer toe voor dagblad Trouw het enigma nog voor de grote persconferentie te hebben onthuld. Niet door loslippigheid van een vertrouweling, maar door de telefoon te pakken en een groot aantal in aanmerking komende firma's als Philips, Albert Heijn en dergelijke op te bellen en te feliciteren met hun nieuwe literatuurprijs. Gaandeweg kreeg ze (behalve nul op het request) de indruk dat ze het toch binnen het boekenvak moest zoeken, en tenslotte kwam ze, half gissend, uit bij boekimporteur Van Ditmar en de AKO, die samen in een holding zitten. Ze maakte er een berichtje van, de man die op elke redactie zit om stukken in te korten liet AKO weg en Van Ditmar staan, dus Hanneke Wijgh zat er niet ver naast toen dinsdag bekend werd gemaakt dat het om de AKO-literatuurprijs ging!¹¹⁸

De prijs genereert vanaf het begin al veel publiciteit, voornamelijk vanwege de keuze voor een grote sponsor en het torenhoge prijzengeld (50.000 gulden). Door van te voren te verklappen dat er een nieuwe, grote prijs zal komen én die vervolgens aan te kondigen met een heuse persconferentie positioneert AKO de prijs meteen als hét literaire evenement van Nederland dat om commercie en amusement draait. Ook het feit dat de genomineerde boeken pas na de bekendmaking van de eerste shortlist in de AKO-winkels liggen, benadrukt dit imago. Volgens mevrouw Kiekens van de afdeling publiciteit en organisatie is namelijk voor deze constructie gekozen om het imago van AKO te verbreden en meer literatuur te verkopen.¹¹⁹ Daarmee wordt bevestigd dat het concern uit is op een breder publiek en hogere verkoopcijfers. Verder draagt de keuze voor het gebruik van een shortlist en een tv-uitzending van de ceremonie bij aan het commerciële en amusementsimago van de prijs, zoals we zullen zien in de vierde en vijfde paragraaf van dit hoofdstuk.

Tegelijkertijd lijkt AKO nog iets anders te willen uitdragen met haar prijs. J.G.C.M. van Gool, één van de bestuursleden van de Stichting AKO Literatuurprijs, zegt tijdens de conferentie het volgende: 'Naar schatting is 1 tot 4% van de Nederlandse bevolking analfabeet. Uit onderzoek onder leerlingen van de basisschool valt af te leiden dat circa 20% van de schoolverlaters functioneel analfabeet is, dus niet in staat met begrip te lezen, het gelezene behoorlijk te verwerken.'¹²⁰ Aan literatuurprijzen de schone taak om dit probleem op te lossen en dat wordt dan ook naar buiten gebracht als het doel van de AKO Literatuurprijs: het bevorderen van het lezen van literatuur en het vergroten van de belangstelling voor boeken bij een breed publiek. Ondanks de vele wisselingen in sponsors, besturen en regels is dit nooit veranderd. Daarmee lijkt AKO, net als de Campert-prijzen, de prijs tevens te willen profileren als een literair en maatschappelijk verantwoord middel om de consumptie van literatuur mee te bevorderen. Zoals in het derde hoofdstuk zal blijken, wordt dit benadrukt door de keuze voor juryleden met een bepaalde status in het culturele veld.

Je kunt je vervolgens afvragen of andere spelers in het literaire veld dit ook zo zien. Bij de AKO Literatuurprijs is die vraag makkelijker te beantwoorden dan bij de Campert-prijzen, omdat verschillende mensen zich vrij direct hierover hebben uitgelaten. Zo stelt Theo

---

¹¹⁷ Kunstredactie (1986).

¹¹⁸ Scheepmaker (1986).

¹¹⁹ Van Galen et al. (1987).

¹²⁰ Sitniakowsky (1986).

Sontrop, toenmalig directielid van de Arbeiderspers, dat ‘een merkwaardig bedrijf als AKO, dat zich nimmer bijzonder heeft ingespannen voor de Nederlandse literatuur’ enkel de prijs heeft ingesteld om ‘er een bruine arm mee [te] halen’.¹²¹ Volgens hem betreft het hier dus eerder een slimme marketingstrategie. Auteur Hans Plomp gaat nog een stap verder en beweert dat de prijs het tegenovergestelde van literatuurbevordering bereikt, omdat ze juist de gevestigde schrijvers bekronen.¹²² Het is mogelijk dat zijn kritiek meer te maken heeft met een zeker ongenoegen over het feit dat zijn eigen werk nooit is bekroond met een literatuurprijs. Tegelijkertijd zijn de zojuist geciteerde kritieken slechts enkele van de vele voorbeelden waaruit blijkt dat de AKO Literatuurprijs niet per se wordt gezien als literair of maatschappelijk verantwoord, maar vooral als commercieel amusement.

Het interessante is dat de instelling van de AKO Literatuurprijs niet alleen heeft geleid tot kritiek op de bemoeienis van het bedrijfsleven in de kunst, zoals blijkt uit bovenstaande voorbeelden. Het heeft tegelijkertijd geleid tot de oprichting van andere grote kunstprijzen.

Het lijkt erop of het Ako-voorbeeld tot een dijkdoorbraak heeft geleid in de sponsoring van kunstprijzen. Eerder dit voorjaar werd voor het eerst door de multinational 3M een ‘muzieklaureaat’ bekroond met een ton en inmiddels is het CPNB (Collectieve Propaganda voor het Nederlandse Boek) op eigen initiatief in gesprek geraakt met twee bedrijven, die belangstelling hebben voor het sponsoren van de jaarlijkse kinderboek-bekroningen.¹²³

Het bekendste voorbeeld is echter de Libris Literatuur Prijs, die wordt ingesteld door het oude AKO-bestuur nadat zij zich heeft losgemaakt van hun sponsor vanwege de angst voor te veel invloed van het bedrijf op de prijs.¹²⁴ Ook hier wordt de spanning opgebouwd, getuige de grootse bekendmaking van ‘een tweede, op zijn minst even grote literaire prijs’.¹²⁵ Twee weken later staat in diezelfde krant in koeienletters: ‘Opzet AKO-prijs overgenomen. Libris financiert nieuwe literatuurprijs van ton’.¹²⁶ Het veroorzaakt een zekere concurrentie, waarbij sommige mensen zelfs beweren de twee prijzen niet uit elkaar te kunnen houden: ‘Er komt, geloof ik, weer een prijs aan, het halfjaarlijkse Nederlands Kampioenschap romanschrijven, u aangeboden door AKO of Libris – ik vergeet altijd welke nou in het voorjaar zit en welke in het najaar’.¹²⁷

Uiteindelijk heeft dit alles geleid tot wat Frans de Ruiter en Wilbert Smulders de “akoïsering” van de Nederlandse literatuur hebben genoemd. Door de instelling van de AKO Literatuurprijs en de vele commerciële literatuurprijzen die dit voorbeeld volgden ‘wordt de agenda van zowel uitgevers als literaire critici en televisiemakers voor een aanzienlijk gedeelte gedicteerd door het commerciële ritme van het prijzencircuit’.¹²⁸ De auteurs stellen wel dat deze gebeurtenis slechts één van de vele symptomen was van de commercialisering en mediatisering van de literatuur in Nederland. Tegelijkertijd is het interessant dat ze daarvoor de term akoïsering in het leven hebben geroepen. Dat heeft natuurlijk te maken met het feit dat AKO het eerste commerciële bedrijf in Nederland was dat zijn naam durfde te verbinden aan een grote literatuurprijs. Wat dat betreft heeft de AKO Literatuurprijs vanaf haar oprichting meteen een zeer essentiële en machtige positie in het literaire veld, namelijk die van een institutie die de agenda van alle belangrijke spelers bepaald.

---

¹²¹ Van den Hoof (1987).

¹²² ‘Als de overheid in gebreke blijft... De kunstenaar als reclameobject’ (1987).

¹²³ Van Lier (1987).

¹²⁴ Mulder (1993).

¹²⁵ Kunstredactie (1993) (I).

¹²⁶ Kunstredactie (1993) (II).

¹²⁷ Vreeswijk (2002): 42.

¹²⁸ Ruiter & Smulders (1996): 336.

5.3.2 Een onbekrompen verdienen

Tijdens het bronnenonderzoek is duidelijk geworden dat de positie van de AKO Literatuurprijs vooral om het financiële gedeelte draait, zoals het torenhoge prijzengeld van 50.000 gulden. Dit bedrag werd verhoogd naar 100.000 gulden nog geen half jaar nadat bekend werd gemaakt dat boekhandelketen Libris een nieuwe Nederlandse literatuurprijs van een ton zou gaan uitloven.¹²⁹ Sinds de invoering van de euro bedraagt het prijzengeld 50.000 euro.¹³⁰ Dit bedrag wordt beschikbaar gesteld door Stichting Jacques de Leeuw.¹³¹ Deze stichting, opgericht door en vernoemd naar de stichter van Audax, sponsort verschillende activiteiten op het gebied van cultuur en kunst.¹³² Later komt daar nog eens een beloning van 2.000 euro bij voor de auteurs die aanwezig zijn bij de ceremonie.¹³³ Ook krijgt elke laureaat een sculptuur van kunstenaar Eugène Peters, waarmee AKO de prijs een zekere status lijkt te willen geven.¹³⁴ Of anderen dat zo ervaren, is echter maar de vraag, aangezien er verder nooit over wordt gesproken in de gevonden bronnen.

Vervolgens komen daar de kosten van de ceremonie en de juryleden bij. Het is niet helemaal duidelijk hoeveel geld daar elk jaar precies aan wordt besteed. Uit een artikel in *NRC Handelsblad* blijkt dat er vanaf de oprichting zo'n 200.000 gulden werd uitgegeven aan jurydiners, huur van een vergaderruimte en hotels voor de bekendmakingen. Elk jurylid kreeg bovendien 5.000 gulden voor zijn of haar inspanningen.¹³⁵ Een ander artikel onthult dat dat gage in 2004 inmiddels 5.000 euro per jurylid bedraagt.¹³⁶ In totaal spendeert de AKO Literatuurprijs per jaar dus zo'n slordige 100.000 euro, waardoor je zou kunnen stellen dat hier pas echt sprake is van een onbekrompen schenken.

Toch is dit niet helemaal het geval. De Campert-prijzen mogen dan minder geld uitgeven. Er komt ook veel minder binnen. Zij moeten het tenslotte stellen met nog geen 69.000 euro per jaar. Hoewel de precieze jaarlijkse inkomsten van AKO vóór en na de instelling lastig te achterhalen zijn, blijkt uit meerdere bronnen dat de boekhandelketen duidelijk meer geld binnenhaalt dan de Campert-stichting. Kees van der Hoek van de Vereniging ter Bevordering van de Belangen des Boekhandels verwoordt de keuze van de boekhandelketen om een prijs in te stellen zeer treffend:

Het is een geniaal idee, want uiteindelijk kost het AKO minder geld dan wanneer ze anders gewoon voor hun publikaties hadden moeten adverteren. Een grote advertentie in een landelijk dagblad kost zo'n 20.000 gulden; deze prijs kost ze dus tweeëneenhalve advertentie, en kijk eens wat ze er voor terugkrijgen! De uitgevers adverteren driftig en de VPRO heeft er al een uitzending aan gewijd.¹³⁷

Nu is zojuist gebleken dat de prijs wel iets meer dan tweeëneenhalve advertentie kost. Toch heeft Van der Hoek hier wel gelijk als hij stelt dat deze investering uiteindelijk meer oplevert vanwege de vele publiciteit die het genereert voor de auteurs en de werken bij het lezerspubliek. Overigens brengt dit niet alleen geld in het laatje van de boekhandelketen zelf. Ook de bekroonde auteurs (en hun uitgeverijen) verdienen vanaf de eerste editie van de AKO Literatuurprijs al aan haar succes. In een artikel in *NRC Handelsblad* worden de

---

¹²⁹ 'AKO-Prijs verhoogd tot 100.000 gulden' (1993).

¹³⁰ Kunstredactie (2001).

¹³¹ ANP (2008).

¹³² http://wiki.regionaalarchieftilburg.nl/Stichting_Jacques_de_Leeuw

¹³³ Wijndelts (2002).

¹³⁴ 'Zes genomineerden toplijst Ako Literatuurprijs bekend' (2006).

¹³⁵ Van de Roer (1991).

¹³⁶ Berkhout (2004).

¹³⁷ Van Galen et al. (1987).

verkoopcijfers van AKO-laureaten op een rijtje gezet.¹³⁸ Zo werd van J. Bernlefs *Publiek geheim* ongeveer 40.000 exemplaren verkocht. Geerten Meijssings *Veranderlijk en wisselvallig* werd niet alleen 20.000 keer verkocht, maar zorgde, volgens Sontrop, zelfs voor een doorbraak bij een groter publiek. Ook Brigitte Raskins *Het koekoeksjong* en haar tweede boek *Overwinteringsdagboek* deden het erg goed sinds de bekroning van de eerstgenoemde roman met een uiteindelijke oplage van 35.000. Ten slotte wordt Louis Ferrons *Karelische nachten* genoemd die in totaal 11.000 keer werd verkocht, hoewel zijn andere boeken niet populairder zijn geworden sinds de bekroning. Ofschoon het lastig is om te achterhalen wat de precieze oorzaken zijn van hogere verkoopcijfers van boeken, kan hieruit wel worden opgemaakt dat de AKO Literatuurprijs op zijn minst zorgt voor aandacht voor de bekroonde boeken en ander werk van de bekroonde auteurs. AKO-directeur Paul Kleynveld stelt dan ook dat de prijs functioneert als een soort advies voor mensen die eigenlijk geen literatuur lezen.¹³⁹ In die uiting komt het eerder besproken tweeledige doel van de prijs naar voren: AKO positioneert haar prijs als een literair verantwoord middel om de consumptie van literatuur te bevorderen, waardoor het tevens een commercieel middel is om de verkoop daarvan te stimuleren.

De vraag die hier weer rijst, is: komt dat overeen met hoe de andere spelers in het literaire veld de AKO Literatuurprijs zien als het gaat om de financiële aspecten? Aangezien de prijs veel publiciteit en geld genereert (ook voor henzelf), zou je verwachten dat het een welkome toevoeging is aan het veld. Als we uitgeverijen moeten geloven, is dat inderdaad het geval: ‘„Hoe meer prijzen, hoe meer vreugd”, aldus woordvoerder M. Asscher van uitgeverij Meulenhoff. „Ondanks het feit dat AKO de prijs mede heeft ingesteld uit commerciële motieven is het allemaal heel zuiver verlopen.”’¹⁴⁰ Op zich is dat niet vreemd, aangezien de bekroning van een werk een goede stimulans is voor de verkoop. Uitgeverijen van werken die op de shortlist staan, moeten weliswaar een bijdrage leveren aan de promotiekosten (2.500 euro in 2013).¹⁴¹ De uiteindelijke inkomsten van de boekverkoop naar aanleiding van een AKO-nominatie of -bekroning zullen het echter meer dan waard zijn. In een enkel geval heeft het een uitgeverij zelfs uit het rood gekregen.¹⁴² Uitgeverijen maken dan ook graag gebruik van een nominatie of bekroning door ermee te adverteren in kranten.¹⁴³

Het hoge commerciële gehalte van de prijs wordt echter niet door iedereen gewaardeerd. Dat heeft vooral te maken met het prijzengeld:

De financieel hoogste Nederlandse (sic) literaire prijzen waren tot nog toe de P.C. Hooftprijs van f 10.000,- en de Geertjan Lubberhuizenprijs van hetzelfde bedrag. De eerste gaf meer eer, maar de tweede is in één opzicht sympathieker omdat hij bestemd is voor een debutant. Een debutant kan de centen nu eenmaal beter gebruiken dan een succesvol auteur die toch al genoeg verdient uit de verkoop. Dit laatste minder sympathieke aspect kleefte ook aan de gloednieuwe AKO-prijs ...¹⁴⁴

Veel geld uitgeven aan literatuur kan dus in principe wel mits het verantwoord is. Een prijs kan een gevestigde auteur lauweren door zijn of haar oeuvre te bekronen of juist een opkomende auteur stimuleren door zijn of haar debuutroman te bekronen. De AKO Literatuurprijs geeft daarentegen exorbitant veel geld uit aan een roman in de hoop er meer exemplaren van te verkopen, waardoor de prijs in het bovenstaande citaat niet wordt gezien als sympathiek, eervol of verantwoord. Het hoge prijzengeld plaatst de auteurs bovendien in

---

¹³⁸ Ligtenberg (1991) (I).

¹³⁹ Kunstredactie (1987) (II).

¹⁴⁰ Idem.

¹⁴¹ Zie: Deelnamereglement AKO Literatuurprijs 2013 (Bijlage IV).

¹⁴² De bekroning van Brigitte Raskins *Het koekoeksjong* haalde uitgeverij Kritak uit de rode cijfers (Raskin, 1996: 11).

¹⁴³ Zie bijvoorbeeld: Querido (1987) [advertentie genomineerde boeken *Publiek geheim* en *Het gevorkte beest*].

¹⁴⁴ Werkman (1987) (I).

een zeer ongemakkelijke positie, wat bijvoorbeeld blijkt als hen wordt gevraagd naar de bestemming van het geld.¹⁴⁵ Enerzijds nemen zij het geld natuurlijk maar al te graag aan. Ze worden er niet eeuwig rijk van, maar het levert hen hoogstwaarschijnlijk meer op dan de boekenverkoop of journalistieke inspanningen.¹⁴⁶ Anderzijds lijkt het vanaf het moment dat zij dat geld aannemen alsof het hen om de rijkdom te doen is in plaats van het maken van kunst. De prijs biedt hen dus wellicht een grote mate van financiële ondersteuning, maar het verleent hen en hun werk geen status.

Veel geld verdienen aan literatuur via de instelling van een prijs lijkt echter nog minder te worden gewaardeerd. Dit blijkt onder meer uit een artikel over de voortzetting van de prijs na de breuk met het bestuur en de instelling van de Libris Literatuurprijs:

Dat moet een hele troost zijn voor alle miskende geniëen die dit jaar de boot misten, maar vooral voor de makers van televisie-programma's die daaruit eindeloos mini-relletjes kunnen opkloppen. (...) De directie van de AKO-winkels moet zich in de handen gewreven hebben over zo veel goedkope publiciteit. Want 50.000 gulden mag voor de meeste schrijvers een begerenswaardig bedrag zijn, in reclamekringen is het een schijntje.¹⁴⁷

Het is duidelijk dat de boekhandels, uitgeverijen en mediamagnaten niks te klagen hebben als het om de AKO Literatuurprijs gaat. Zij bekijken literatuur tenslotte vanuit een commercieel perspectief, namelijk als een product waar je aan kunt verdienen. Juist daardoor lijkt de prijs niet te worden gewaardeerd door journalisten, critici en auteurs. Hun kritiek met betrekking tot de financiële aspecten van de prijs richt zich vooral op haar verdienmodel, namelijk door middel van advertenties, tv-uitzendingen en relletjes. Dit “onbekrompen verdienen” van geld aan literatuur, samen met het onbekrompen schenken, heeft ertoe geleid dat de prijs door sommige spelers in het literaire veld wordt gezien als commercieel en daardoor niet echt literair verantwoord, eervol of sympathiek.

5.3.3 Een vrij respectabele jury of een zwakbegaafd troepje

Vervolgens is het de bedoeling dat er een vakkundige jury wordt aangesteld, zodat dit “onverantwoorde” prijzengeld wél door een verantwoorde jury wordt uitgelooft. Het lastige is dat het selectieproces van de juryleden nergens echt duidelijk wordt omschreven. In het interview met mevrouw Kiekens wordt gezegd dat er naast het bestuur een jury van vijf leden wordt gevormd ‘die geacht worden op grond van haar literaire werkzaamheden de ingezonden 150 titels gelezen te hebben’.¹⁴⁸ Het zesde lid is de voorzitter die niet in ‘het literaire wereldje’ zit, maar wel altijd veel publieke belangstelling heeft getoond voor de literatuur.¹⁴⁹ Vanaf 1993 bestaat de jury enkel uit literaire beroeps critici.¹⁵⁰ Dit is eigenlijk altijd zo gebleven op één jaar na. Nadat het bestuur was afgetreden in verband met de te grote invloed van de sponsor, wilde AKO een nieuwe en meer transparante besluitvorming aan de hand van ‘dertig “tot oordelen in staat geachte” lezers’ die in een live tv-uitzending zouden stemmen welk boek de prijs zou krijgen.¹⁵¹ Dit ging echter volledig mis, waardoor er werd besloten om

---

¹⁴⁵ Dit overkwam laureaat Thomése toen presentatrice Maartje van Weegen hem bij de uitreiking vroeg wat hij met het geld ging doen, waarop hij antwoordde: ‘Wel, eerst een feest voor al mijn vrienden, dan een paar leninkjes aflossen en verder drank, denk ik, heel veel drank’ (Beijert, 1991).

¹⁴⁶ Zie bijvoorbeeld het interview met P.F. Thomése, waarin hij stelt dat hij sinds de bekroning van zijn debuutroman *Zuidland* verlost is van journalistiek werk als noodzakelijke inkomstenbron (Jongenelen, 1991).

¹⁴⁷ Vellekoop (1991).

¹⁴⁸ Van Galen et al. (1987).

¹⁴⁹ Idem.

¹⁵⁰ ‘Jury AKO-prijs bestaat nu uit beroeps critici’ (1993).

¹⁵¹ Mulder (1994).

in het daaropvolgende jaar weer een jury van beroeps critici in te stellen.¹⁵² Deze opzet voor de jurysamenstelling wordt tot op de dag van vandaag aangehouden. Alleen in de periode van 2005 tot 2008 is daar deels van afgeweken met de zogenaamde ‘bevlogen lezer’ als zesde jurylid.¹⁵³ Het betrof steeds een winnaar van een literatuurwedstrijd.¹⁵⁴

Zoals is gebleken uit de kwantitatieve analyse, stelt AKO gemiddeld meer mannelijke juryleden aan. De leeftijdscategorie waar de meeste juryleden gemiddeld in zitten komt overeen met die van de Campert-juryleden, namelijk tussen 45 en 50 jaar. De verhouding tussen Nederlandse en Vlaamse juryleden is wel eerlijker verdeeld bij de AKO Literatuurprijs, hoewel hier dan weer geen sprake is van Zuid-Afrikaanse juryleden. De meest populaire beroepen zijn journalist, schrijver en/of academicus, net als bij de Campert-prijzen. Kort samengevat is het gemiddelde AKO-jurylid dus een Nederlandse man van 49 jaar die werkzaam is als journalist, wat vrijwel geheel overeenkomt met het gemiddelde Campert-jurylid. AKO lijkt met deze keuze te willen aantonen dat de prijs dan commercieel mag zijn, maar dat de jury net zo vakkundig en eervol is als die van een niet-commerciële staatsprijs. Ook de keuze voor bepaalde voorzitters, die meestal een zekere maatschappelijke status hebben, moet de prijs meer symbolisch aanzien geven (bijvoorbeeld politici, bankiers, economen, rechtsgeleerden, enzovoort).

Toch heeft dit onderdeel bij de AKO Literatuurprijs regelmatig voor kritiek gezorgd.¹⁵⁵ In een krantenartikel uit 1987 wordt gesproken over ‘een vrij respectabele jury’.¹⁵⁶ Andere critici zijn minder subtiel en spreken van een ‘zwakbegaafd troepje’.¹⁵⁷ Bovendien blijkt dat een jury van literatuurcritici niet per definitie gezien als vakkundig (‘journalisten die stukjes schrijven over boeken, en zo al gauw literair criticus heten’) of zelfs integer (‘Recenseren is verslavend, want de criticus moet zijn reputatie steeds verversen. (...) Gelukkig lonkt de literaire jury’).¹⁵⁸ Dat geldt overigens ook voor de zogenaamde niet-literaire voorzitter, zoals blijkt uit Werkmans cynische houding:

Vorig jaar was het Van Mierlo van D66, nu heeft Den Uyl er tijd voor over. Welke CDA-er zal volgend jaar geselecteerd worden? Of keert men weer terug naar D66, die de literatuur-criticus Aad Nuis in het parlement heeft? De AKO-prijs heeft na één jaar wel zo’n aanzien gekregen, dat politieke partijen eraan moeten denken dat ze op hun kandidatenlijsten de ‘affiniteit tot het literaire boek’ niet veronachtzamen.¹⁵⁹

Werkman stelt hier dat het de politici vooral te doen is om het aanzien van de functie van AKO-juryvoorzitter en niet zozeer om de invulling daarvan. In een ander artikel trekt hij hun oordeel dan ook in twijfel, mede vanwege het feit dat dit soort voorzitters vaak niet voldoende tijd hebben en krijgen van de AKO om al die boeken grondig te lezen.¹⁶⁰

Een sterker voorbeeld van dit soort kritiek op de jury betreft Pams column over Frits Bolkesteins voorzitterschap, waarin hij een fictieve juryvergadering beschrijft. Bolkestein

¹⁵² ‘AKO Prijs: geen ‘gewone’ lezers’ (1995).

¹⁵³ ANP (2006) (II).

¹⁵⁴ Christa Fontein, winnares van de literatuurquiz van de *VPRO Gids* (2005); Wim Sanders, winnaar van de literatuurquiz *De avond van het boek* (2006); Jacqueline van der Linden-Piret, winnares van de literatuurquiz van *NRC Handelsblad* en van de loting van *De avond van de Grote Boekenquiz* (2007); Marjan Veenman-Arts, winnares van de mooiste motivatie voor de keuze van het Beste Nederlandse Boek Aller Tijden (2008).

¹⁵⁵ Hier wordt enkel ingegaan op de kritiek op de professionele jury. De kritiek met betrekking tot de “beruchte” uitreiking door de publieksjury in 1994 wordt in de laatste paragraaf besproken, aangezien die zich vooral richt op het verband tussen het commerciële en amusementskarakter van AKO-ceremonie en de keuze voor een live stemming als besluitvormingsmethode (en dus niet op het idee van de ‘gewone’ lezer als jurylid).

¹⁵⁶ Houtman (1987).

¹⁵⁷ Anbeek (1999): 8.

¹⁵⁸ B.B. (1993).

¹⁵⁹ Werkman (1987) (III).

¹⁶⁰ Werkman (1990).

weigert de genomineerde boeken te lezen: ‘ik vind het prima om als politicus deze AKO-prijs extra cachet te geven, maar het kost mij honderden uren als ik die hele bubs moet lezen’.¹⁶¹ Net als Werkman geeft Pam hier uiting aan zijn zorgen over de motivatie en inzet van de politieke voorzitter. Er wordt vervolgens een compromis gesloten waarbij alle leden elk 49 boeken lezen, waardoor er nog maar één boek overblijft voor Bolkestein. Dan blijkt dat dat boek van hemzelf is en dat Bolkesteins uitgever het heeft ingestuurd met zijn instemming. Hoewel de jury het boek niet wil laten meedingen, haalt Bolkestein ze toch over, omdat hij de prijs niet hoeft te winnen (‘Dat geld heb ik toch niet nodig. Het enige dat ik met de inzending van mijn boek heb beoogd, is dat ik als schrijver en als intellectueel serieus word genomen’).¹⁶² Pams kritiek richt zich hier niet alleen op de motivatie van de juryvoorzitter, maar tevens op die van de genomineerde auteurs die in beide gevallen enkel te maken hebben met het verkrijgen van een bepaalde status.¹⁶³ Uiteindelijk is iedereen het ermee eens dat Bolkesteins boek mag meedingen, zolang die maar afvalt in de eerste ronde: ‘Maar wel mocht de voorzitter in het juryrapport verklaren dat de kwaliteit van de inzendingen dit jaar ongekend hoog was geweest’.¹⁶⁴ Met deze laatste zin haalt Pam het idee dat de AKO-jury vakkundig, integer en literair verantwoord zou zijn op komische wijze onderuit.

Ten slotte is er nog een belangrijke criticus die de onafhankelijkheid van de jury ter discussie heeft gesteld, namelijk W.F. Hermans die in 1988 werd genomineerd voor de AKO Literatuurprijs. In een open brief aan toenmalig jurylid Frans Boenders schreef hij dat hij niet had gerekend op een bekroning, aangezien de juryleden ‘allemaal wel bij een of andere gelegenheid door mij op hun tekortkomingen waren geweest’.¹⁶⁵ De bekroning van Geerten Meijssings *Veranderlijk en wisselvallig* door een jury waar zijn zusje Doeschka Meijssing deel van uitmaakte, ging hem echter te ver: ‘zodra, zoals jij beweert, het duidelijk was dat Geerten Meijssing hem krijgen zou, had zijn zusje Doeschka natuurlijk uit de jury moeten treden, ware het alleen maar om van goede manieren blijf te geven. Maar ze liet zich (volgens jou) overhalen dit niet te doen’.¹⁶⁶ Hermans neemt dit Boenders duidelijk kwalijk. Ook uit hij kritiek op Doeschka zelf: ‘De beslissing van de AKO-jury was immers unaniem, wat betekent dat ook jij broertje Meijssing schitterend vond’.¹⁶⁷ In dat opzicht was Hermans’ kritiek op de integriteit van de jury dus niet onterecht. Het eerder besproken beeld van het prijzenclubje waarin steeds dezelfde juryleden dezelfde auteurs bekronen, komt hier weer naar voren. Dit wordt enigszins benadrukt door de kwantitatieve analyse waar eerder al uit bleek dat ook AKO-juryleden meermaals voorkwamen in de database.¹⁶⁸ Enkele aanvullingen daarop betreffen de volgende juryleden: J. Bernlef (twee nominaties, een bekroning), Hella S. Haasse (twee nominaties), Renate Dorrestein (een nominatie), Elsbeth Etty (een nominatie en vijf jaar jurylid) en Willem Otterspeer (een nominatie en vier jaar jurylid). Tegelijkertijd is ook bij deze prijs het aantal vaker voorkomende juryleden niet zo hoog: 12,2%.

Uiteindelijk ontkende Boenders alle aantijgingen in een brief aan Hermans.¹⁶⁹ De juryleden hadden integer gewerkt en waren het unaniem eens met elkaar op basis van

---

¹⁶¹ Pam (1991).

¹⁶² Idem.

¹⁶³ Het is vreemd dat hier (en in andere kritieken) de integriteit van de jury en de genomineerden in twijfel wordt getrokken op basis van een motivatie die meer heeft te maken met verkrijgen van een bepaalde status. Tot nu toe is namelijk gebleken dat de AKO Literatuurprijs vanwege haar commerciële karakter niet echt in staat lijkt te zijn om haar deelnemers deze status te geven. Blijkbaar zijn de deelnemers toch in de veronderstelling dat een AKO-jurylidmaatschap, -nominatie of -bekroning hun imago een impuls kan geven.

¹⁶⁴ Pam (1991).

¹⁶⁵ Hermans (1988).

¹⁶⁶ Idem.

¹⁶⁷ Idem.

¹⁶⁸ Zie bladzijde 42-43. Doeschka Meijssing is AKO-jurylid, -genomineerde en -laureaat, én F. Bordewijk-prijslaureaat.

¹⁶⁹ Boenders (1988).

inhoudelijke argumenten. Hij vond het daarom onnodig dat Doeschka zich zou onttrekken aan de stemming of ontslag zou nemen. Verder komt het document over als een standaardbrief waarin Boenders de integriteit van de jury verdedigt door te verwijzen naar het juryrapport. Toch lijkt AKO zich wel iets te hebben aangetrokken van de kritiek. In 1994 werd namelijk G.L. Durlachers *Quarantaine* genomineerd door een jury waar zijn dochter Jessica Durlacher deel van uitmaakte, waardoor ze verplicht was zich van de stemming te onthouden.¹⁷⁰

5.3.4 Onverwacht en voorspelbaar

Zoals zojuist al naar voren kwam, koos AKO in 1993 een nieuwe opzet met publieksjuryleden om te zorgen voor meer transparantie in de besluitvorming. Dat suggereert dat dat tot dan toe niet het geval was. Dat klopte in zekere zin ook, aangezien er in eerste instantie niet veel naar buiten werd gebracht over de selectieprocedure van de prijs, behalve dat die bedoeld was voor het beste Nederlandstalige boek van het afgelopen jaar en dat de Britse Man Booker Prize als voorbeeld was genomen. Daarnaast werd gesteld dat elke uitgeverij vier boeken mocht insturen, waaruit de jury zes boeken zou selecteren. De uitgevers vonden echter dat zij geen partij moesten zijn in deze besluitvorming. Bovendien wilden ze niet beperkt worden in het aantal inzendingen om te voorkomen dat niet-meedingende auteurs zich achtergesteld zouden voelen. Na deze kritiek besloot AKO om uitgeverijen niet te beperken in het aantal boeken dat zij konden insturen.¹⁷¹ Daarmee lijkt AKO te willen uitdragen dat ze rekening houden met alle deelnemers en het spel zo eerlijk mogelijk willen laten verlopen.

Toch is er altijd veel kritiek geweest op de besluitvorming. Allereerst wordt de juryleden regelmatig verweten dat zij lui zijn en ‘zich in allerlei bochten [wringen] om al die ingestuurde boeken maar niet te hoeven lezen’.¹⁷² Deze aantijging is niet geheel onterecht, aangezien de werkwijze die de jury al vanaf 1987 blijkt te hanteren:

Twee koppels lezen ieder de helft van de bulk boeken. Een boek valt af wanneer een koppel het afwijst. Bij verdeeldheid komt er een derde jurylid aan te pas. Keurt hij het werk ook af, dan valt het definitief af. Keurt hij het goed, dan blijft het meedingen en leest de voltallige jury het. Uiteindelijk houdt de jury grofweg twintig boeken over, waaruit de zes nominaties en ten slotte de winnaar worden gekozen.¹⁷³

De selectiemethode lijkt over de jaren niet veel te zijn veranderd. Op de website van de AKO Literatuurprijs in 2015 staat dat elk boek door twee willekeurig gekozen juryleden wordt gelezen, waarna op basis van hun bevindingen wordt besloten of het door meer leden wordt gelezen en dus of het uiteindelijk op de long- en shortlist terechtkomt.¹⁷⁴ Robert van de Roer stelt terecht dat deze methode niet sluitend is, aangezien sommige boeken al dan niet worden geschrapt op basis van het toevallige feit dat het ene koppel ze hebben gelezen in plaats van het andere koppel. Bovendien bleken sommige juryleden zo hun eigen selectiemethoden te hebben, waardoor de besluitvorming nog complexer en willekeuriger werd.¹⁷⁵

Het gevolg is dat veel van de kritiek zich in de tweede plaats richtte op de keuze voor de genomineerde en bekroonde werken. Soms wordt de keuze bestempeld als voorspelbaar. Zo bestond de shortlist in 2005 uit Grunberg (die ‘een abonnement [lijkt] te hebben op nominaties voor grote literaire prijzen’), Patricia de Martelaere (wier werk ‘goed ligt bij

---

¹⁷⁰ ‘Durlacher’ (1994).

¹⁷¹ Werkman (1987) (II).

¹⁷² ‘t Hart (2001): 28.

¹⁷³ Van de Roer (1991).

¹⁷⁴ <http://web.archive.org/web/20150613230021/http://www.akoliteratuurprijs.nl/ako-prijs/de-jury/>

¹⁷⁵ Zo bleek dat voorzitter Arie van der Zwan zijn keuze liet leiden door wetenschappelijke principes uit de ondernemerswereld om zo snel en efficiënt mogelijk tot eenstemmigheid te komen (Van de Roer, 1991).

literaire jury's'), Jan Siebelink, Frank Westerman en Tommy Wieringa (wiens romans alom geprezen waren).¹⁷⁶ Nog vaker wordt echter gesteld dat de shortlist juist onverwachte of verrassende keuzes bevat. Dit uit zich enerzijds in betogen vóór bepaalde auteurs of werken die niet op de lijst staan en anderzijds tegen bepaalde auteurs of werken die er wél op staan. Aangezien dit zeer vaak is voorgekomen, zal enkel het sterkste voorbeeld hiervan nader worden bekeken, namelijk de shortlist van 1991. Adriaan van Dis' *Het beloofde land*, werd beschouwd als 'verreweg de bekendste onder de zes genomineerden'.¹⁷⁷ P.F. Thoméses *Zuidland* werd positief ontvangen, maar 'nauwelijks gelezen'.¹⁷⁸ Patricia De Martelaeres *Littkens*, de enige Vlaming en tweede auteur van Meulenhoff die op de shortlist stond, werd door Reinjan Mulder een 'uiterst deprimerende en vrijwel onleesbare' roman genoemd, evenals Geerten Meijings *Altijd de vrouw*.¹⁷⁹ Sitniakowsky sprak over een 'irritant boek, dat net zo goed genomineerd had kunnen worden voor de Publieksprijs'.¹⁸⁰ De nominatie voor Meijings roman werd overigens zeer wisselvallig ontvangen. De een beschouwde het als 'een vervolg op zijn prijswinnende "Veranderlijk en wisselvallig"'.¹⁸¹ De ander noemde het 'een smartlap met pretenties'.¹⁸² Dan was er nog Michel van der Plas' *Mijnheer Gezelle*, de eerste biografie die werd genomineerd voor de AKO Literatuurprijs. Niet iedereen was daar blij mee, zoals bleek uit Mulders reactie op de nominatie voor een biografie ('een genre dat net zoveel met literatuur te maken heeft als een roman met wetenschap').¹⁸³ De meest bekritiseerde nominatie betrof echter Anne Vegters *Verse bekken!*, het eerste jeugdboek op de AKO-shortlist. Zo werd er kritiek geuit op de titel die aan zou geven 'dat we ons niet bepaald op het terrein van de Grote Literatuur bevinden'.¹⁸⁴ Ook Mulder moest er niet aan denken dat het beste boek van 1990 een kinderboek werd.¹⁸⁵ Willem Kuiper ging nog een stap verder en sprak over 'een uitholling van een literatuurprijs'.¹⁸⁶ Tot slot werd er kritiek geuit op het feit dat A.F.Th. van der Heijdens *Advocaat van de Hanen* er níet op stond.¹⁸⁷ Ook Connie Palmens *De wetten* had volgens sommigen genomineerd moeten worden.¹⁸⁸

Uiteindelijk won Thomése, hoewel achteraf bleek dat de jury in eerste instantie had gekozen voor Van der Plas. Jurylid Wam de Moor twijfelde echter aan dit besluit, waarna na enkele weken toch werd gekozen voor Thomése. Deze "onhandige bekroning" leidde, samen met de zwaar bekritiseerde shortlist, tot Kleynghelds besluit om 'aan de reglementen voor de prijs' te sleutelen.¹⁸⁹ Dit uitte zich in een aanscherping van de regels, waarbij voortaan enkel literair verhalend proza voor volwassenen en literaire non-fictie in aanmerking kwam voor de prijs.¹⁹⁰ Bovendien werd in het jaar daarop de longlist geïntroduceerd die ervoor moest zorgen dat de jury minder beperkt was in haar besluitvorming. Het lijkt een welkome verandering te zijn, zoals onder andere blijkt uit Jaap Goedegebuure's reactie die de aanpassingen ziet als 'een late adhesiebetuiging'.¹⁹¹ Het incident toont in elk geval aan dat andere spelers in het literaire veld invloed kunnen uitoefenen op de AKO Literatuurprijs.

---

¹⁷⁶ Bakker (2005).

¹⁷⁷ Bakker (1991).

¹⁷⁸ Warren (1991).

¹⁷⁹ Mulder (1991).

¹⁸⁰ Sitniakowsky (1991).

¹⁸¹ Bakker (1991).

¹⁸² Warren (1991).

¹⁸³ Mulder (1991).

¹⁸⁴ Warren (1991).

¹⁸⁵ Mulder (1991).

¹⁸⁶ Peters (1997): 431.

¹⁸⁷ Zie bijvoorbeeld: 't Hart (1991).

¹⁸⁸ Peters (1997): 431.

¹⁸⁹ Ligtenberg (1991) (II).

¹⁹⁰ Van Lierop-Debrauwer & Bastiaansen-Harks (2005): 12.

¹⁹¹ Goedegebuure (1992): 7.

Niet alle kritiek leidt tot een aanpassing in het reglement van de AKO Literatuurprijs. Dat weerhoudt mensen er echter niet van om commentaar te blijven leveren op de samenstelling van de long- en shortlist, en de keuze voor een bepaalde laureaat. Ook na de veelbesproken shortlist van 1991 tot aan 2014 beweert men regelmatig dat de keuze van de AKO-jury voorspelbaar is, zoals blijkt uit de krantenkoppen.¹⁹² Vooral als Grunberg weer is genomineerd, wordt meteen gemeld dat dit al de zoveelste keer is.¹⁹³ Anderzijds is commentaar op een verrassende shortlist ook nog steeds in trek. Zo verbaasden velen zich over de bekroning van Hans Münstermanns *De bekorning*, ‘na elf niet bekroonde boeken tot gisteravond niet heel bekend als schrijver’.¹⁹⁴ Ook de shortlist van 2009 bevatte, volgens Dries Muus, een aantal outsiders, namelijk Joris van Casteren, Joke van Leeuwen en Carolina Trujillo.¹⁹⁵ In 2012 werd bovendien de tot dan toe nauwelijks besproken roman *Post mortem* van Peter Terrin bekroond en niet bijvoorbeeld Grunbergs *De man zonder liefde*.¹⁹⁶

Wat verder opvalt, is dat de al dan niet terechte nominaties en bekroningen vaak in verband wordt gebracht met het geslacht van de auteur. In de jaren dat er geen vrouwen op de shortlist staan, is er altijd wel een artikel te vinden waarin men kritiek uit op de ongelijke man-vrouwverhouding bij de AKO Literatuurprijs. Zo vraagt Maarten Moll zich in 2006 af waar de vrouwen zijn gebleven, ‘de schrijvende vrouwen (...) lijken dit jaar buitenspel te staan’.¹⁹⁷ Ook het jaar daarop staan er geen vrouwen op de AKO-shortlist, wat weer duidelijk blijkt uit de krantenkoppen.¹⁹⁸ In 2014 merkt Arjan Peters terecht op dat de shortlist ‘louter mannen van een zekere leeftijd’ bevat.¹⁹⁹ Andere opvallende zaken die niet per se worden bekritiseerd, maar wel worden opgemerkt, zijn: de toename aan genomineerde en bekroonde Vlamingen, het gebrek aan genomineerde en bekroonde non-fictieboeken, en het feit dat veel boeken zijn uitgebracht bij een bepaalde uitgeverij.²⁰⁰

De vraag die dan rijst, is of deze kritiek terecht is. Oftewel: is de gemiddelde AKO-genomineerde en -laureaat inderdaad een mannelijke auteur op leeftijd die een fictieboek heeft uitgebracht bij Querido? Het antwoord is een “gedeeltelijk ja”. Over het algemeen zijn de meeste genomineerden en laureaten Nederlandse, vijftigjarige mannen die bij De Bezige Bij, Querido of Meulenhoff een boek van ongeveer 300 tot 400 bladzijden hebben uitgebracht en zo’n 10 tot 20 jaar geleden zijn gedebuteerd. Dit komt vrijwel geheel overeen met de laureaten van de F. Bordewijk-prijs en de J. Greshoff-prijs. Je zou kunnen stellen dat AKO met haar keuze voor dezelfde genomineerden en laureaten als de twee Campert-prijzen de prijs tracht te profileren als een waardige en literair verantwoorde prijs. Enkel de verdeling van fictie en non-fictie weerspreekt dit, aangezien die niet zo gelijk is als bij de Campert-prijzen die voor elk genre een aparte prijs heeft. Hoewel de AKO Literatuurprijs fictie én non-fictie bekroont, is de eerste categorie duidelijk populairder op de shortlist en onder de laureaten. Dat is in principe niet vreemd, want het oude AKO-bestuur in 1991 had besloten om enkel non-fictieboeken mee te laten dingen ‘als ze zich in hoge mate onderscheiden’ om

---

¹⁹² Zie bijvoorbeeld: ‘AKO Longlist slaat geen favoriet over’ (Kunstedactie, 1995).

¹⁹³ Zie bijvoorbeeld: ‘Grunberg wint AKO-prijs weer’ (2004), ‘Grunberg weer op AKO-lijst (Kunstedactie, 2005), ‘Grunberg weer op lijst AKO-prijs’ (Kunstedactie, 2008) en ‘Grunberg weer in race om AKO-prijs’ (2012).

¹⁹⁴ Moll (2006) (II)

¹⁹⁵ Muus (2009).

¹⁹⁶ Moll (2012).

¹⁹⁷ Moll (2006) (I).

¹⁹⁸ Zie bijvoorbeeld: ‘Ook AKO-prijs gaat naar Vlaming’ (Moll, 2010), ‘Weer geen vrouw bij nominaties AKO-prijs’ (2007) en ‘Wie verdient de AKO-prijs?; Grunberg, AFTh, Van Maanen, Verhulst, Westerman of Zwagerman - een man dus’ (Van Dijk, 2007).

¹⁹⁹ Peters (2014).

²⁰⁰ Zie bijvoorbeeld: ‘Fictie overheerst AKO-nominaties (Kunstedactie, 2004 (I)) en ‘Querido meeste kans op winst AKO-Literatuurprijs’ (ANP, 2004).

zo het aanbod dat de juryleden moesten lezen ietwat in te perken.²⁰¹ In 1994 koos het nieuwe bestuur voor een andere opzet waarbij non-fictie gewoon weer meedeed.²⁰² Ook die keuze lijkt een poging te zijn om te laten zien dat de besluitvorming wel degelijk verantwoord is.

Tot slot is gebleken dat de jury meermaals dezelfde personen heeft genomineerd voor, of bekroond met de AKO Literatuurprijs.²⁰³ Het betreft in totaal 35 auteurs (21%), waarbij Arnon Grunberg de grote winnaar is met vier nominaties en twee bekroningen. Er zijn bovendien 26 AKO-genomineerden en/of -laureaten (15,6%) die tevens ooit bekroond zijn met de F. Bordewijk-prijs of de J. Greshoff-prijs. Zoals gezegd, is het lastig om te bewijzen of AKO zich heeft laten leiden door de bekroningen van de Campert-prijzen of andersom. Het is in elk geval wel typisch dat twee prijzen met zo'n verschillend karakter toch regelmatig dezelfde auteurs lauweren. Temeer omdat meermaals is beweerd dat belangrijke literatuurprijzen in Nederland vrijwel nooit hetzelfde werk bekronen in hetzelfde jaar.²⁰⁴

5.3.5 Van NPO tot RTL

Vanaf de eerste editie van de AKO Literatuurprijs in 1987 was duidelijk dat het bedrijf wilde uitpakken met de ceremonie. Het moest groots zijn, zoals die van haar Britse voorbeeld. Er zou niet alleen sprake zijn van een uitgebreid diner in een chique hotel, maar ook een live-uitzending van de daaropvolgende uitreiking. De aankondiging door Ellen Jens van VPRO was net zo opzienbarend als het evenement zelf:

U moet het zo zien: tachtig mensen zijn aan het dineren in het Amsterdamse Amstelhotel. En tijdens het toetje komen wij toevallig binnenvallen, gewapend met Adriaan van Dis en drie camera's, dat wel. (...) Wij doen niets anders dan registreren wat juryvoorzitter Hans van Mierlo op die avond te vertellen heeft en welke schrijver of schrijfster met de buit gaat strijken. (...) Je mag er toch van uit gaan dat van de gebeurtenis een stimulerende werking op het lezen van goede boeken uitgaat.²⁰⁵

Jens wil duidelijk maken dat de live-uitzending niets meer is dan een registratie van het evenement, bedoeld om interesse te wekken voor de auteurs, de werken en lezen in het algemeen. Na een besloten diner, ving de live-uitzending dan ook aan met korte, vooraf opgenomen interviews met de zes kanshebbers.²⁰⁶ Ook juryleden en ander 'bekend en nog onbekend letterenvolk' werden geïnterviewd, waarna de juryvoorzitter het verdict uitsprak.²⁰⁷ Deze opbouw (diner, interviews met aanwezigen, toespraak, bekroning, interview met bekroonde auteur) is vrijwel altijd hetzelfde gebleven op enkele kleine aanpassingen na.

De locatie van de ceremonie is daarentegen bijna elk jaar veranderd. In de eerste jaren werd het evenement in het Amstel Hotel en daarna in hotel Krasnapolsky gehouden. Na de breuk tussen het bestuur en AKO in 1993 is vrijwel altijd gekozen voor een culturele locatie in Amsterdam, zoals De Rode Hoed en de Beurs van Berlage. Vanaf 2007 wordt de ceremonie echter steeds vaker in Den Haag gehouden, bijvoorbeeld in hotel Kurhaus, de Centrale Bibliotheek, Museum Beelden aan Zee en de Koninklijke Schouwburg. Soms koos AKO voor andere steden, zoals Haarlem (Philharmonie, Teylers Museum) en Apeldoorn (Paleis Het Loo) of ludieke locaties (een feestelijk ingerichte hangar op Schiphol). Ondanks de vele locatiewisselingen heeft AKO altijd gekozen voor een plek met een zekere status. In

---

²⁰¹ ANP (1991).

²⁰² ANP (1994) (I).

²⁰³ Dubbele namen in de prijzendatabase (zie: Bijlage III).

²⁰⁴ Zie bijvoorbeeld: Peters (2006), Fortuin (2010 (I) en 2010 (II)).

²⁰⁵ Huysman (1987).

²⁰⁶ Van Dijk (1987).

²⁰⁷ 'Een leesteken van f 50.000,-' (1987).

sommige gevallen heeft het een specifieke link met literatuur, kunst en cultuur. In andere gevallen is het een locatie die in bredere, maatschappelijke zin een bepaalde uitstraling heeft. Het is in elk geval duidelijk dat het bedrijf ook door middel van de keuze voor deze locaties heeft getracht te tonen dat de prijs wel degelijk een literair verantwoorde en eervolle prijs is. Overigens zijn er geen bronnen gevonden waarin anderen zich hebben uitgelaten over de locatie. Het is dus moeilijk om te bepalen of anderen dit als zodanig hebben ervaren.

De keuze voor de tv-zender en het tv-programma die de uitzending van de ceremonie verzorgen, werd echter wel besproken. Tot 2003 kwam de uitzending altijd bij een cultureel actualiteitenprogramma van de publieke omroep (Adriaan van Dis, 'Uit de kunst', NOS-Laait, Nova, Sonja Barend, De Plantage.). Daarna koos AKO ineens voor Barend & Van Dorp en het jaar daarop bij RTL Boulevard, beiden van de commerciële omroep RTL:

De genomineerde schrijvers vonden het 'heel vervelend' aan tafel in de tv-studio (...) "Die samenwerking was een experiment; Barend & Van Dorp blijft een actualiteitenprogramma." (...) Omdat Verstegen wel te spreken was over de samenwerking met de commerciële omroep, gaat de organisatie nu 'een nieuw experiment' aan met RTL Boulevard, het societyprogramma dat wordt gepresenteerd door Beau van Erven Dorens en Albert Verlinde. (...) "Er wordt vaak met dedain over de commerciële omroep gesproken, maar ze staan zeer open voor nieuwe ideeën."²⁰⁸

AKO wilde hiermee duidelijk vernieuwend zijn. Ze richtten zich daarbij op de commercie en het amusement, wat meteen zorgde voor kritiek. Het vileine en domme entertainment van dit programma zou niet passen bij een literatuurprijs en zou zelfs een bedreiging zijn voor het literaire gehalte daarvan.²⁰⁹ Het experiment duurde dan ook slechts drie jaar. In 2007 werd in overleg besloten om de samenwerking te beëindigen en kondigde jurysecretaris Roderick Hageman aan dat de ceremonie voortaan werd uitgezonden door Pauw & Witteman:

Een reden was dat bij RTL Boulevard literatuur geen terugkerend onderwerp is. "Het was natuurlijk gedurfd en nieuw om de uitreiking van een literatuurprijs bij een entertainmentprogramma onder te brengen. Maar na vorig jaar leefde het gevoel aan beide kanten dat het nieuwe er wel een beetje van af was." In Pauw & Witteman heeft literatuur volgens Hageman wel een prominente rol.²¹⁰

Ook hier blijkt dat het experiment vooral was gedaan vanuit de drang naar vernieuwing. Of de beëindiging daarvan een gevolg was van de kritiek, is lastig te bewijzen. Het is echter goed denkbaar dat het wel een bepaalde invloed heeft gehad op de keuze om de ceremonie weer te laten uitzenden door een cultureel programma van de publieke omroep. Daarmee lijkt AKO in elk geval de prijs te willen profileren als literair verantwoord. Overigens was de samenwerking met Pauw & Witteman tevens van korte duur. Vanaf 2009 tot op heden beslaat de ceremonie slechts een zeven minuten durend item bij Nieuwsuur op NPO2.²¹¹ Het lijkt een soort gulden middenweg te zijn waarbij men niet meer kan beweren dat de ceremonie een te hoog commercie- en amusementsgehalte heeft of juist te literair is en daardoor een te beperkt publiek bereikt. Echter, met deze beperkte verslaglegging van de ceremonie heeft de AKO Literatuurprijs, zoals Maarten Dessing terecht stelt, 'wel iets van zijn impact verloren'.²¹²

Een live-uitzending van een groots evenement als de prijsuitreiking van een bekende literatuurprijs is ontvankelijk voor commotie. Er kan tenslotte altijd iets onverwachts gebeuren, waardoor de uitreiking een heel andere wending krijgt. Dit is zeker het geval bij de

---

²⁰⁸ Kunstredactie (2004) (III).

²⁰⁹ Zie bijvoorbeeld: Kunstredactie (2004) (II), Van Jole (2004) en Broer (2004).

²¹⁰ Kunstredactie (2007).

²¹¹ Dessing (2011).

²¹² Idem.

AKO-ceremonies. In sommige gevallen betrof het slechts “akkefietjes”, zoals de bommelding in 1996 waardoor de prijs op straat moest worden overhandigd aan de laureaat.²¹³ Soms leidde de uitzendingen tot amusement, bijvoorbeeld in 2007 toen genomineerde A.F.Th. van der Heijden weigerde in één ruimte te zitten met mede-genomineerde Arnon Grunberg die hem en zijn gezin had beledigd.²¹⁴ Ook berichtten kranten regelmatig over weddenschappen die tijdens de ceremonie werden gesloten. Al in 1987 zetten ‘goklustigen’ hun geld op Frans Kellendonks *Mystiek lichaam*, volgens de meesten ‘dè kanshebber in de finale van het Eurovisie Songfesti..., sorry, de AKO-literatuurprijs’.²¹⁵ Kellendonk was er overigens zelf niet bij, omdat hij het onnodig vond om voor de prijs terug te komen uit Duitsland waar hij als gastdocent werkte.²¹⁶ Het was de eerste, maar zeker niet de laatste keer dat een genomineerde weigerde deel te nemen aan de ceremonie. Ook Tip Marugg en W.F. Hermans ‘schitterden zoals voorspeld door afwezigheid’ bij de uitreiking van 1988.²¹⁷ Juist door afwezig te zijn, richten de schijnwerpers zich op de afwezige auteur. Daarmee lijkt het alsof auteurs niet op komen dagen om aandacht voor henzelf te genereren. Toch is dit niet altijd het geval, zoals onder meer blijkt uit Jeroen Brouwers’ reden voor zijn afwezigheid bij de ceremonie in 2001:

Bij de uitreiking van de Gouden Uil, een Vlaamse literatuurprijs, kondigde Brouwers dit voorjaar al aan dat hij televisieuitzendingen rond literatuurprijzen niet langer zou bijwonen, omdat hij ze ‘circussen van ijdelheid’ vond. (...) „Je wordt daar als poppenkastpoppen neergezet. Alsof schrijvers gladiatoren zijn die het tegen elkaar moeten opnemen, waarbij er aan het einde winnaars en verliezers zijn.”²¹⁸

Brouwers uit hier niet alleen zijn ongenoegen over het feit dat je meedingt naar een prijs met de kans dat je verliest. Het is ook nog de bedoeling dat je dat *en plein public* doet in een live-uitzending en een bepaalde rol daarbij speelt. Het uiteindelijke verloop van de avond in 2001 bevestigt dit. Er was namelijk sprake van enkele ‘gênante situaties’, zoals Kees van Kootens uitspraak dat hij geen van de boeken op de shortlist had gelezen of Renate Dorresteiens negatieve opmerkingen over Geerten Meijsings *Dood meisje* terwijl ‘een cameraman dichter naar Meijsing toe [kroop]’.²¹⁹ Dit soort taferelen leidden er regelmatig toe dat schrijvers niet meer op kwamen dagen, ondanks de 2.000 euro die ze dan zouden mislopen.²²⁰ Daarom werden de regels in 2002 verscherpt, waarbij meedingen naar de prijs alleen nog kon als de uitgever er zeker van was dat de auteur bereid was deel te nemen aan een tv-uitzending.²²¹ De Vereniging van Schrijvers en Vertalers schreef een open brief aan het AKO-bestuur, waarin ze haar betichtte van misbruik van de slechte financiële positie van Nederlandse schrijvers en haar verzocht haar genomineerden beter te behandelen.²²² Het mocht echter niet baten, aangezien de regel tot op de dag van vandaag nog geldt.²²³

In sommige gevallen heeft het format dus tot niet alleen tot gemakkelijke commotie geleid, maar ook tot hevige discussies over de wijze waarop literatuurprijzen om dienen te gaan met hun deelnemers. Het sterkste voorbeeld daarvan betreft de prijsuitreiking in 1994.

²¹³ ‘AKO-prijs wegens ‘bom’ op straat overhandigd’ (1996).

²¹⁴ ‘Geruzie rondom Ako-prijs’ (2006).

²¹⁵ Van Dijn (1987).

²¹⁶ Leistra (1987).

²¹⁷ Leistra (1988).

²¹⁸ Wijndelts (2001) (I).

²¹⁹ Idem.

²²⁰ Zo had Willem G. van Maanen, de tweede afwezige in 2001, al verwacht dat hij het geld niet zou krijgen. Het was in elk geval niet voldoende om hem te overtuigen deel te nemen aan ‘dat toneelspel’ (Wijndelts, 2001 (II)).

²²¹ Wijndelts (2002).

²²² Kunstredactie (2002).

²²³ Zie: Deelnamereglement AKO Literatuurprijs 2013 (Bijlage IV) en <http://www.eciliteratuurprijs.nl/deelnamereglement-eci-literatuurprijs/>

Zoals gezegd, werd in dat jaar een publieksjury ingesteld. Zij zouden uit de door de beroepsjuryleden samengestelde shortlist één boek bekronen via een stemming tijdens de live-uitzending bij ‘Sonja op zaterdag’.²²⁴ Met deze opzet wilde het bestuur zorgen voor een meer transparante besluitvorming.²²⁵ Door het panel de laureaat te laten kiezen, werd namelijk ‘de jury de mogelijkheid uit handen genomen zich in eigenzinnigheid te onderscheiden’.²²⁶ Daarnaast zou dit format, volgens toenmalig jurylid Erica van Boven, de uitreiking minder stijf en elitair maken. Bovendien werd het publiek betrokken bij de prijs, waardoor het zou bijdragen aan meer belangstelling voor de genomineerde schrijvers.²²⁷ De live-stemming ging echter volledig mis. Het puntensysteem waarmee de winnaar zou worden bepaald, leidde tot gelijkspel tussen G.L. Durlachers *Quarantaine* en Nicolaas Matsiers *Gesloten huis* die elk 212 punten kregen, waardoor iedereen in de veronderstelling was dat zij de prijs zouden delen. In werkelijkheid was degene met de meeste hoge stemmen, variërend van 1 tot 10, de winnaar. Aangezien Durlacher door zeven mensen op één was gezet en Matsier door vijf, werd de eerstgenoemde auteur bekroond.²²⁸ Overigens bleek achteraf dat de stemmen al waren ingeleverd en geteld voor de ceremonie. De notaris die de uitkomst doorgaf aan Sonja Barend had zich daarop gebaseerd. Eén panellid stemde tijdens de uitzending echter anders, waardoor Durlacher uiteindelijk één punt meer had gekregen dan Matsier.²²⁹ Toch eiste Matsiers uitgeverij De Bezige Bij de helft van het prijzengeld en dreigde desnoods naar de rechter te stappen.²³⁰ Gezien het feit dat een uitgeverij veel baat heeft bij de bekroning van haar auteur en zij zelfs een financiële bijdrage levert om hem of haar mee te laten dingen, is deze reactie zeer begrijpelijk. De AKO-stichting verontschuldigde zich dan ook tegenover de uitgevers en Matsier middels een brief, waarna De Bezige Bij besloot om af te zien van juridische stappen. Dat deed zij echter niet naar aanleiding van de verontschuldiging, ‘omdat de indruk dan zou ontstaan dat het alleen (sic) maar om het geldbedrag gaat’, wat niet Matsiers bedoeling was.²³¹

AKO trachtte met de nieuwe opzet haar prijs te profileren als literair verantwoord en tegelijkertijd toegankelijk voor een breed publiek. Het resultaat was echter een desastreuze uitreiking die weer bevestigde hoe de AKO Literatuurprijs werd gezien door het literaire veld: onverantwoord, en te veel gericht op commercie en sensatie. Allereerst waren de auteurs natuurlijk niet te spreken over deze manier van doen. Matsier verwees naar de uitreiking als een veemarkt en een fruitmachine, terwijl de afwezige F. Springer de vergelijking maakte met het Eurovisiesongfestival.²³² Patricia de Martelaere voelde zich zichtbaar ongemakkelijk toen haar haarfijn werd uitgelegd waarom haar boek een 2 kreeg.²³³ Temeer omdat ze veelvuldig in beeld werd gebracht, terwijl van te voren was afgesproken dat zij niet zou worden gefilmd.²³⁴ Zelfs laureaat Durlacher vond het een vreselijke ervaring en stelde dat het AKO-bestuur niet alleen de auteurs, maar ook Sonja en het publiek hadden belazerd door niet van te voren te melden dat er al een stemming was geweest.²³⁵ Alleen Marcel Möring vond de nieuwe opzet frisser en leuker, hoewel hij kon begrijpen dat niemand deze opzet echt kon waarderen.²³⁶

---

²²⁴ ‘Nominaties bekend van AKO Literatuur Prijs’ (1994).

²²⁵ Mulder (1994).

²²⁶ Hulzebos (1994).

²²⁷ Idem.

²²⁸ ANP (1994) (II).

²²⁹ Kunstredactie (1994) (I).

²³⁰ ‘Bezige Bij desnoods naar de rechter’ (1994).

²³¹ ‘Bezige Bij schikt zich in AKO Prijs’ (1994).

²³² Evenhuis (1994).

²³³ Oomens (1994).

²³⁴ ‘Uitreiking AKO-prijs ‘ontstellend zootje’ (1994).

²³⁵ ‘Boze Durlacher wil AKO-prijs niet delen’ (1994).

²³⁶ ANP (1994) (II).

Ook de rest van het literaire veld liet zich negatief uit over de uitreiking. Zo vond directeur A. Voster van De Bezige Bij het een ‘ontstellende vertoning’.²³⁷ Maarten Asscher, directeur van Meulenhoff, stelde dat dit format ‘meer op het terrein van de sport dan van de literatuur thuishoort’.²³⁸ Arie van den Berg, secretaris van de Vereniging voor Letterkundigen, verkondigde in de pers dat AKO nog nooit goede literaire bedoelingen heeft gehad en enkel bezig was met ‘grote oplagen’.²³⁹ Directeur Sylvia Dornseiffer van het Fonds voor de Letteren sprak bovendien van ‘puur kijkersbedrog’ en vond het begrijpelijk als schrijvers voortaan niet meer meededen aan deze ‘janboel’.²⁴⁰ Ook menig journalist had voldoende aan te merken op de ceremonie, die door hen onder meer werd omschreven als gênant, onnozel, ‘een klucht vol sound and fury’ en een ‘Literatur-fremd spektakel’ dat nodig was om ‘het grootst mogelijke publiek’ te kunnen bereiken en de 100.000 gulden aan prijzengeld terug te verdienen.²⁴¹ Het is duidelijk dat het merendeel van het literaire veld de prijs dus niet associeerde met leesbevordering, maar met commercie en goedkoop amusement. Dit werd nog eens benadrukt toen  n van de panelleden openbaarde dat ze niet mocht in gaan op de inhoud van het boek, niet al te moeilijke bewoordingen mocht gebruiken en extreem hoge of lage cijfers moest geven.²⁴² Toen eindredactrice van het VARA-programma Ellen Blazer werd gevraagd of zo’n format wel kon, antwoordde ze met een stellig ja: ‘Het is show, show-bussines (sic)’.²⁴³

Uiteindelijk zou je kunnen stellen dat AKO dat jaar de grote winnaar was. De prijs had wellicht wat van haar prestige verloren, maar dat werd opgelost met een verontschuldiging  n door het jaar daarop weer te kiezen voor het oude format.²⁴⁴ Het belangrijkste was dat de prijs ontzettend veel media-aandacht had gegenereerd v or, tijdens en na de ceremonie. ‘De kijk- en waarderingscijfers waren voortreffelijk’, aldus secretaris van de AKO-stichting Hans Verkruijsen.²⁴⁵ Er waren dan ook genoeg mensen die w l hadden genoten van de prachtige televisie die het experiment had opgeleverd.²⁴⁶ De uitzending werd nog geen maand later herhaald op tv.²⁴⁷ Ondertussen reageerde de boekhandels gepast door flink wat exemplaren van het bekroonde *Quarantaine* in te slaan en net iets minder van *Gesloten huis*.²⁴⁸ Wat dat betreft waren de uitgeverijen van de genomineerden de andere, grote winnaars van 1994.

De AKO Literatuurprijs was overduidelijk prominenter aanwezig in de journalistieke, academische en letterkundige bronnen in de onderzochte periode dan de Campert-prijzen. Die bronnen toonde aan dat ze zich positioneerde als een grote, commerciële prijs die op een moderne doch verantwoorde manier haar steentje trachtte bij te dragen aan leesbevordering onder een breed publiek. De verschillende spelers in het literaire veld beschouwden de prijs echter niet altijd als zodanig en bestempelden haar als literair onverantwoord en goedkoop vermaak dat te veel gericht is op commercie. Anderen spraken echter juist van een slimme marketingstrategie die voor een nieuw en interessant soort amusement zorgde voor een breed publiek. Uiteindelijk lijkt het weinig uit te maken: de vele aandacht, het grote succes en geld dat de AKO Literatuurprijs heeft genereerd, laat zien dat zij de sterke positie van gevestigde prijzen zoals de Campert-prijzen in het Nederlandse literaire veld heeft veroverd.

²³⁷ ‘Uitreiking AKO-prijs ‘ontstellende zootje’ (1994).

²³⁸ Idem.

²³⁹ Kunstredactie (1994) (II).

²⁴⁰ Kunstredactie (1994) (II).

²⁴¹ Zie bijvoorbeeld: Hoogland (1994), Evenhuis (1994) en Van Nieuwkerk (1994).

²⁴² Meijs-Huizing (1994).

²⁴³ Kunstredactie (1994) (I).

²⁴⁴ ANP (1995).

²⁴⁵ ‘AKO zag af van andere jurering’ (1994).

²⁴⁶ Zie bijvoorbeeld: Van Reijssen (1994), Bergher (1994).

²⁴⁷ ‘Selectie televisie: Sonja op zaterdag’ (1994).

²⁴⁸ Kunstredactie (1994) (III).

6. Conclusie en discussie

Door middel van een uitgebreide kwantitatieve en kwalitatieve analyse van de F. Bordewijk-prijs, de J. Greshoff-prijs en de AKO Literatuurprijs is getracht de uitgedragen en gereciperde positie van deze drie prijzen in het literaire veld gedurende de periode van 1986 tot 2014 te reconstrueren. In dit laatste hoofdstuk zullen de resultaten van deze tweeledige analyse worden besproken en teruggekoppeld naar het theoretische kader, teneinde een antwoord te kunnen formuleren op de twee onderzoeksvragen. Tot slot zullen er nog enkele kanttekeningen worden geplaatst bij deze studie in de discussie. Hier zal tevens een voorstel worden gedaan voor vervolgonderzoek.

6.1 Conclusie

James English stelt in *The Economy of Prestige* dat culturele prijzen de meest effectieve institutie zijn waarmee kapitaal kan worden omgezet in ander kapitaal. Het onderzoek naar de positie van de F. Bordewijk-prijs, de J. Greshoff-prijs en de AKO Literatuurprijs in het Nederlandse literaire veld heeft aangetoond dat dit bij deze prijzen zeker het geval is. Er is, in elk geval vanaf 1986, sprake van een institutionele monopolisering van prestige. Bij de twee Campert-prijzen uitte zich dat allereerst in de instelling van een sponsor en een bestuur/jury die allebei al in bezit waren van economisch en symbolisch kapitaal. Door hun geld en prestige te verbinden aan de Campert-prijzen konden deze vormen van kapitaal tevens worden gegenereerd voor de prijzen zelf. Zoals de kwalitatieve analyse aantoonde, betrof het uiteindelijk vooral prestige. De prijzen kampten regelmatig met geldtekort, maar werden wel altijd geprofileerd én gereciperd als prestigieus en literair verantwoord. Door verbonden te zijn aan deze staatsprijs leverde het de sponsor en bestuurs-/juryleden ook prestige op. Zij bekroonden bovendien voornamelijk auteurs die al geconsacreerd waren. Dit leverde de prijs tevens prestige op, omdat zij de namen en daarmee het prestige van deze schrijvers verbonden aan zichzelf. Tegelijkertijd verschaftte de prijs haar laureaten van prestige via de titel 'Campert-laureaat'. De Campert-prijzen functioneerden dus precies zoals English dit al had beschreven. Ze creëerden namelijk een plaats waar spelers van het Nederlandse literaire veld zich verzamelden om prestige te produceren en te verhandelen (sociale functie), symbolische waarde toe te kennen aan artiesten en werken (institutionele functie) en die te toetsen door deze artiesten en werken te erkennen of te miskennen (ideologische functie).

Tot 1986 werd het veld vooral gedomineerd door prestigieuze staatsprijzen als de Campert-prijzen. Geheel in de lijn van English' theorie, probeerde de AKO Literatuurprijs bij het betreden van het literaire veld deze plek in te nemen. Zij deed dit onder meer door een commercieel bedrijf met economisch kapitaal, maar zonder symbolisch kapitaal te kiezen als sponsor. Deze ongebruikelijke keuze leverde de prijs en de sponsors vooral geld op, maar geen prestige. Zoals uit de kwalitatieve analyse bleek, was er namelijk nooit geldtekort en maakte de boekhandelketen zelfs winst. Zowel de prijs als de sponsor werden echter wel bestempeld als te commercieel en literair onverantwoord door andere spelers in het literaire veld. Om toch prestige te genereren, werden er bestuurs- en juryleden ingesteld die wél symbolisch kapitaal hadden. Toch heeft alle kritiek op de jury aangetoond dat dit onderdeel de prijs niet echt heeft kunnen voorzien van prestige. Vervolgens nomineerde en bekroonde deze jury voornamelijk geconsacreerde auteurs. Ook dit leverde de prijs geen prestige op, maar vooral commentaar dat de keuze te voorspelbaar was. Het is interessant om te zien dat het gemiddelde jurylid en de gemiddelde laureaat vrijwel geheel overeenkomt met die van de Campert-prijzen, maar in dit geval geen prestige genereert. Blijkbaar overheerste het commerciële karakter van de AKO Literatuurprijs zodanig dat het lastiger werd om symbolisch kapitaal te krijgen. Dit bleek echter sowieso niet de kracht te zijn van de

nieuwkomer. Vanaf het moment dat zij werd opgericht, kwam er een continue stroom van kritiek op gang die bleef aanhouden in de onderzochte periode. De onconventionele keuzes van het bestuur en de jury in combinatie met de commerciële aspecten van de prijs leverde haar dus iets veel belangrijkers op: aandacht. In tegenstelling tot de Campert-prijzen, werd er namelijk constant geschreven en gediscussieerd over de prijs. De vele media-aandacht mocht dan weinig prestige hebben gegenereerd voor de AKO Literatuurprijs. Het zorgde er wel voor dat zij een prominente positie in het Nederlandse literaire veld kon veroveren waar spelers zich verzamelden om economisch én journalistiek kapitaal te produceren en te verhandelen, (sociale functie), economische waarde toe te kennen aan artiesten en werken (institutionele functie) en die te toetsen door deze artiesten en werken te erkennen en miskennen (ideologische functie).

Een ander belangrijk kenmerk van culturele prijzen is dat ze een handelsmiddel zijn om macht te verkrijgen over de productie en verdeling van waarde. Bij de Campert-prijzen was dit zeker het geval, zoals al bleek uit de keuze voor bestuurs-/juryleden met prestige. Daarmee produceerden zij niet alleen symbolisch kapitaal voor haar prijzen en de leden, maar gaven ze elkaar tevens de macht om dat kapitaal te verdelen onder de laureaten. Uit de analyse bleek dat hier enigszins sprake was van een prijzenclubje, waarbij het bestuur/de jury en de laureaten vooral vooraanstaande mensen waren zonder dat altijd duidelijk was hoe dat selectieproces verliep. Het vreemde is dat het gebrek aan transparantie en de exclusiviteit met betrekking tot dit onderdeel van de Campert-prijzen vrijwel nooit hebben gezorgd voor kritiek of schandalen. Het leek alsof iedereen blindelings geloofde in het oordeel van de stichting en het bestuur/de jury.

Bij de AKO Literatuurprijs was juist het tegenovergestelde aan de hand, zoals de vele kritiek op de jury al aantoonde. Zo werd zowel de beroeps critici als de niet-literaire voorzitter regelmatig verweten dat het hen vooral te doen was om het aanzien van de functie, waardoor hun oordeel werd gezien als onvakkundig en niet integer. Dat had tevens te maken met hun werkwijze die werd bestempeld als gebrekkig en willekeurig. Er ontstond een beeld van een jury die overduidelijk niet geloofde in de prijs. Dat zou verklaren waarom de AKO-jury minder symbolische waarde genereerde dan de Campert-jury. In het theoretisch kader kwam namelijk al naar voren dat een jury niet alleen prestige en kennis moet hebben, maar ook daadwerkelijk moet geloven in de waarde van de prijs. Dit lijkt niet het geval te zijn bij de AKO Literatuurprijs. Dat wil echter niet zeggen dat deze prijs niet functioneert als handelsmiddel. Sterker nog, English stelt dat die functie juist duidelijk naar voren komt in conflicten rondom de selectie van juryleden, genomineerden of laureaten. Dit bleek onder meer uit Geerten Meijssings bekroning. De gebrekkige werkverdeling leidde ertoe dat de broer van één van de juryleden op de shortlist terecht kwam, waardoor zij de macht had om prestige te genereren voor haar familie door Geerten te bekronen of juist voor de jury door hem niet te bekronen. W.F. Hermans probeerde die macht af te pakken door te pleiten tegen een bekroning voor Geerten, waarna voorzitter F.L. Boenders die macht trachtte terug te nemen door te pleiten voor de integriteit van zijn jury. In dit soort conflicten is de prijs duidelijk een middel om macht te krijgen over de productie en verdeling van waarde. Het is belangrijk om daarbij te vermelden dat dit wordt versterkt door het hoge prijzengeld dat het tienvoudige van het geld van de F. Bordewijk- en de J. Greshoff-prijs bedraagt. Aangezien er veel meer op het spel staat, is het niet vreemd dat de handelsfunctie van de AKO Literatuurprijs veel prominenter aanwezig is dan bij de Campert-prijzen. Het is echter ook belangrijk om te blijven beseffen dat de inzet bij de eerstgenoemde prijs vooral geld en aandacht betreft.

De schandalen en kritiek die, volgens English, een noodzakelijk onderdeel zijn van het competitieve karakter van culturele prijzen zijn bij de F. Bordewijk-prijs en de J. Greshoff-prijs nauwelijks aanwezig. Een verklaring hiervoor kan gevonden worden in het eerdergenoemde feit dat hun jury/bestuur (in tegenstelling tot de AKO-jury) duidelijk liet zien

dat zij geloofde in de waarde van de prijzen, waardoor haar oordeel werd opgevat als vakkundig en integer, en dus vrijwel nooit werd bekritiseerd. Dit werd versterkt door de lange, complexe juryrapporten die de prijzen verschafte van cultureel en symbolisch kapitaal. Een andere en wellicht nog belangrijker oorzaak voor het uitblijven van schandalen en kritiek ligt in het lage entertainmentgehalte van de Campert-prijzen. Dat had allereerst te maken met het feit dat zij geen nominatiesysteem gebruikte en enkel de laureaten bekendmaakte. Hierdoor was er nauwelijks sprake van competitie en was het dus niet interessant om kritiek te uiten op de prijs in de hoop daarmee geconsacreerd te worden. Daarnaast werd deze prijs nog altijd uitgereikt tijdens een bescheiden ceremonie, bestaande uit een chique diner en lange voordrachten. De afwezigheid van camera's of paparazzi zorgde er dus tevens voor dat het creëren van conflicten futiel was voor de spelers. Er werd tenslotte nauwelijks aandacht aan besteed, waardoor het hen geen kapitaal op kon leveren. De Campert-avonden mochten dan prettig, waardig en toegewijd zijn. Ze waren te plechtstatig, saai en ouderwets om journalistiek kapitaal te genereren voor de prijs en alle deelnemers.

De AKO Literatuurprijs bevatte juist alle elementen die de Campert-prijzen misten om kritiek en conflicten op te wekken. Allereerst had het bestuur gekozen voor de long- en shortlist, waardoor in de maanden voorafgaand aan de uitreiking al veel commentaar werd uitgelokt over de samenstelling van die lijsten. Elk jaar lieten journalisten, schrijvers en andere belangrijke spelers zich maar al te graag uit over de voorspelbare of juist vreemde keuze van de jury om zo hun vooraanstaande positie in het literaire veld te behouden. Het nominatiesysteem van de AKO Literatuurprijs verschafte haar een competitief karakter, waardoor kritiek en schandalen niet uit konden blijven. Dit werd nog eens versterkt door het feit dat deze prijs de komst van de televisie en de bijbehorende entertainmentcultuur wél meteen benutte. De keuze voor een tv-uitzending van de ceremonie bij een commerciële omroep, een live-stemming door een publiekspanel, het verplichten van deelname aan de uitzending: het vergrootte allemaal de kans op schandalen en kritiek, omdat media-aandacht gegarandeerd was. Dit uitte zich onder meer in schrijvers die niet op kwamen dagen of juryleden die nog tijdens de ceremonie kritiek uitte op de samenstelling van hun eigen shortlist. De AKO Literatuurprijs mocht er dan van worden beticht dat ze te veel gericht was op commercie en amusement. Het format zorgde wel voor meer journalistiek kapitaal, wat haar bekendheid en economische kapitaal alleen maar stimuleerde.

Concluderend, kan worden gesteld dat de F. Bordewijk-prijs en de J. Greshoff-prijs de positie vertegenwoordigen van de kleinschalige, klassieke literatuurprijs. De twee prijzen hebben getracht de prominente positie die zij voor een lange tijd innamen in het Nederlandse literaire veld te verdedigen door middel van traditionele strategieën. Het heeft hen voldoende cultureel en symbolisch kapitaal opgeleverd om ervoor te zorgen dat ze niet uit het veld werden geslagen door nieuwe prijzen. De AKO Literatuurprijs vertegenwoordigt juist de positie van de grootschalige, moderne literatuurprijs. Zij heeft getracht de positie van gevestigde prijzen over te nemen door middel van nieuwe strategieën. Het heeft haar vanaf het begin zoveel economisch en journalistiek kapitaal opgeleverd dat ze daarin is geslaagd. Oftewel: kleinschalige, klassieke literatuurprijzen mogen dan nog wel deel uitmaken van het Nederlandse literaire veld. Hun prominente positie is duidelijk veroverd door grootschalige, moderne literatuurprijzen. Ze spelen nog maar een bescheiden rol in de strijd om kapitaal die in toenemende mate wordt bepaald door de commercie en de media. Daarmee kan, tot slot, worden gesteld dat de AKO Literatuurprijs heeft bijgedragen aan essentiële ontwikkelingen in het Nederlandse literaire veld, zoals de commercialisering en mediatisering daarvan.

6.2 Discussie

Enige nuance is op zijn plaats vanwege de beperkingen van het onderzoek. Zo moet bij de kwantitatieve analyse van de AKO Literatuurprijs rekening worden gehouden met het feit dat enkel de shortlist is meegenomen in de prijzendatabase. Om een beter beeld te krijgen van de gemiddelde AKO-genomineerde of -laureaat zou ook de longlist moeten worden bekeken. Sterker nog, het meest complete onderzoek zou de hele literaire oogst van elk jaar meenemen in deze analyse. Het is namelijk mogelijk dat de gemiddelde genomineerde of laureaat vaker een man is, omdat er simpelweg meer schrijvende mannen zijn. Dit kan echter enkel worden achterhaald als duidelijk is welke kandidaten er elk jaar mee kunnen dingen.

Ook de kwalitatieve analyse werd beperkt door tijd- en ruimtegebrek. Bij de Campert-prijzen uitte zich dat in de begrenzing van de onderzochte periode. Vrijwel alles wat er vóór 1986 is gebeurd, is buiten beschouwing gebleven. Uit dit onderzoek is gebleken dat deze staatsprijs weinig persaandacht genereerde. Wellicht was dat eerder wel het geval. Om dat te kunnen achterhalen, zal de hele carrière van de prijs moeten worden geanalyseerd. Bij de AKO Literatuurprijs was er juist “te veel” persaandacht, waardoor niet alle bronnen aan bod zijn gekomen. Om een gedetailleerder beeld van de positie van deze prijs te krijgen, zal er onderzoek moeten worden gedaan waarin alle relevante bronnen worden behandeld.

Daarnaast zou het beter zijn om de AKO Literatuurprijs af te zetten tegen meer niet-commerciële staatsprijzen en commerciële fondsprijzen. De P.C. Hooftprijs leent zich hier goed voor, gezien het eerder genoemde feit dat de AKO Literatuurprijs werd opgericht toen deze staatsprijs drie jaar niet werd uitgereikt. Ook de Libris Literatuur Prijs is een goede optie, aangezien die werd opgericht naar aanleiding van een conflict tussen het AKO-bestuur en de sponsor. Juist omdat de positie van prijzen in het literaire veld zo duidelijk naar voren komt in conflicten, zouden deze casussen interessant zijn om te onderzoeken.

Het kan tevens relevant zijn om een vergelijking te maken met andere soorten prijzen, zoals commerciële fondsprijzen waarvan de sponsor niet verbonden is aan literatuur. AKO en Libris zijn tenslotte allebei boekhandelketens. Een sponsor als de BNG Bank heeft daarentegen geen enkele link met literatuur. De vraag is of de BNG Bankprijs zich daardoor ook anders profileert en anders wordt gerecipieerd. Verder kan gedacht worden aan een vergelijking met publieksprijzen, poëzieprijzen, oeuvreprijzen, jeugdliteratuurprijzen, prijzen voor vrouwelijke of allochtone schrijvers, antiprijzen, enzovoort. Het is namelijk mogelijk dat die prijzen weer een heel andere rol vervullen in de strijd om geconsacreerd te worden. Door middel van dit soort vergelijkend onderzoek kan dit onderdeel van het literaire veld in kaart worden gebracht. Een nadeel is wel dat er “te veel” literatuurprijzen zijn om allemaal nauwgezet te kunnen bestuderen. Door juist in te zoomen op één aspect zou die vergelijking wellicht beter kunnen worden gemaakt. Zo'n onderzoek is tevens relevant, omdat het een veel gedetailleerder beeld kan geven van één element van verschillende soorten literatuurprijzen.

Tot slot is hier enkel gekeken naar journalistieke, academische en letterkundige bronnen. Er is dus geen aandacht besteed aan andere media, zoals sociale media. Een snelle zoektocht naar de AKO Literatuurprijs op Facebook en Twitter toonde echter aan dat een significant deel van de strijd om kapitaal zich in de laatste 5 tot 10 jaar ook hier afspeelt. Om een completer en meer contemporair beeld te krijgen van de positie van literatuurprijzen in het literaire veld zal dit soort media dus ook moeten worden betrokken in het onderzoek.

Ondanks deze tekortkomingen heeft dit onderzoek aangetoond dat het prijzencircus een essentieel onderdeel is van het Nederlandse literaire veld en dus nader dient te worden bestudeerd. Van de directeur die zijn artiesten door brandende hoepels laat springen tot de paparazzi die de beste foto hiervan willen hebben. Van de clown die het eeuwig onverzadigde publiek probeert te vermaken tot de geldschieter die ondertussen zijn winst uittelt.

7. Bibliografie

- ‘AKO zag af van andere jurering’, in: *NRC Handelsblad*, 25 oktober 1994: 10.
- ‘AKO Prijs: geen ‘gewone’ lezers’, in: *NRC Handelsblad*, 2 februari 1995: 8.
- ‘AKO-Prijs verhoogd tot 100.000 gulden’, in: *Nederlands dagblad: gereformeerd gezinsblad*, 30 oktober 1993: 9.
- ‘AKO-prijs wegens ‘bom’ op straat overhandigd’, in: *de Volkskrant*, 21 oktober 1996.
- ANP (1991) ‘Non-fictie wordt uitgesloten van AKO-nominaties’, in: *NRC Handelsblad*, 30 mei 1991: 6.
- ANP (1994) (I) ‘AKO-prijs nu ook voor non-fictie’, in: *NRC Handelsblad*, 27 juni 1994: 9.
- ANP (1994) (II) ‘Literatuurprijs met bijmaak’, in: *Nederlands dagblad: gereformeerd gezinsblad*, 25 oktober 1994: 4.
- ANP (1995) ‘AKO Literatuur Prijs weer bij Sonja op Zaterdag’, 28 augustus 1995.
- ANP (1996) ‘AKO Literatuurprijs gaat door onder andere naam’, 20 oktober 1996.
- ANP (2004) ‘Querido meeste kans op winst AKO-Literatuurprijs’, 28 augustus 2004.
- ANP (2006) (I) ‘Uitreiking Jan Campert-prijzen tijdens festival’, 7 november 2006.
- ANP (2006) (II) ‘Hans Münstermann wint AKO Literatuurprijs’, 10 november 2006.
- ANP (2008) ‘AKO Literatuurprijs moet aanzetten tot lezen’, 3 november 2008.
- ANP (2014) ‘Literatuurprijs wordt ECI Literatuurprijs’, 3 december 2014.
- ‘Als de overheid in gebreke blijft... De kunstenaar als reclameobject’, in: *De waarheid*, 16 mei 1987: 2.
- Anbeek, T. (1999) ‘De roman in de eenentwintigste eeuw. Terug naar de bron?’, in: *Literatuur*, 16: 2-10.
- A Quattro Mani (2016) ‘Prijzenseizoen geopend in stijl: kritiek op shortlist ECI Literatuurprijs 2016. Van der Kwast wint Dioraphte Literatour Prijs, en is de ECI-shortlist een ode aan de kunst?’, in *Cultuurpers*, 17 september 2016. Geraadpleegd via: <https://www.cultureelpersbureau.nl/2016/09/van-der-kwast-wint-dioraphte-literatour-prijs-en-eci-shortlist-ode-aan-de-kunst/> (10 maart 2017).
- Bakker, J. (1991) ‘Biografie en jeugdboek bij AKO-nominaties’, in: *Het vrije volk: democratisch-socialistisch dagblad*, 28 maart 1991: 23.
- Bakker, J. (2005) ‘Nominaties AKO-prijs voorspelbaar. Grunberg staat alweer op de lijst’, in: *Algemeen Dagblad*, 17 september 2005: 21.

- B.B. (1993) 'Fatale symbiose', in: *NRC Handelsblad*, 18 december 1993: 2.
- Beijert, J. (1991) 'Op het scherp van de snede: geld', in: *Nieuwsblad van het Noorden*, 9 november 1991: 4.
- Bergher, O. (1994) 'AKO-prijs', in: *Algemeen Dagblad*, 27 oktober 1994: 11.
- Berkhout, K. (2004) 'Ja, ik ben gevraagd', in: *NRC Handelsblad*, 22 oktober 2004: 19.
- 'Bezige Bij desnoods naar de rechter', in: *NRC Handelsblad*, 27 oktober 1994: 6.
- 'Bezige Bij schikt zich in AKO Prijs', in: *Nieuwsblad van het Noorden*, 24 november 1994: 17.
- Boenders, F. (1988) 'Brief aan Willem Frederik Hermans', in: *NRC Handelsblad*, 24 juni 1988: 3.
- Bork, G.J. van, Delabastita, D., Gorp, H. van, Verkruijsse, P.J. & Vis, G.J. (2012) 'Literaire prijzen', in: G.J. van Bork et al., *Algemeen letterkundig lexicon*. Leiden: Stichting Digitale Bibliotheek van de Nederlandse Letteren.
- Bourdieu, P. (1992) 'De produktie van geloof: bijdrage tot een economie van symbolische goederen', in: P. Bourdieu, *Opstellen over smaak, habitus en het veldbegrip*. Amsterdam: Van Genneep: 246-283.
- 'Boze Durlacher wil prijs niet delen', in: *Nieuwsblad van het Noorden*, 27 oktober 1994: 13.
- Broer, T. (2004) 'De mediaweek van: Albert Verlinde, medepresentator 'RTL Boulevard'', in: *Vrij Nederland*, 30 oktober 2004.
- Colmjon, G. van (2005) 'Verzet bracht Jan Campert om', in: *NRC Handelsblad*, 19 februari 2005: 1.
- Dee, L. van (2009) 'Wat is literaire non-fictie? Over de ontwikkeling en het succes van een literaire categorie'. Geraadpleegd via: <http://scriptiesonline.uba.uva.nl/document/147257> (10 maart 2017).
- Dessing, M. (2011) '25 jaar AKO Literatuurprijs', in: *Knack*. Geraadpleegd via: <http://maartendessing.blogspot.nl/2011/10/25-jaar-ako-literatuurprijs-knack.html> (10 maart 2017).
- Dijk, Y. van (2007) 'Wie verdient de AKO-prijs?; Grunberg, AFTh, Van Maanen, Verhulst, Westerman of Zwagerman - een man dus', in: *NRC Handelsblad*, 18 oktober 2007: 8-9.
- Dijk, Y. van, Eenhuis, S., Hilberdink, K., Meindert, A. & Nan, J. (red.) (2010) *Jan Campertstichting Jaarboek 2009*. Den Haag: Oranje van Loon.
- Dijl, F. van (1987) 'J. Bernlef had niet op de prijs gerekend', in: *Het vrije volk: democratisch-socialistisch dagblad*, 18 mei 1987: 6.

‘Dit kan niet waar zijn’ best verkochte boek in 2015’, in: *NOS*, 14 januari 2016.
Geraadpleegd via: <http://nos.nl/artikel/2080496-dit-kan-niet-waar-zijn-best-verkochte-boek-in-2015.html> (10 maart 2017).

‘Durlacher’ (1994), in: *Nieuw Israelitisch weekblad*, 16 september 1994: 1.

‘Een leesteken van f 50.000,-’, in: *De waarheid*, 18 mei 1987: 4.

English, J. (2005) *The Economy of Prestige. Prizes, Awards, and the Circulation of Cultural Value*. Cambridge/London: Harvard University Press.

Evenhuis, A. (1994) ‘Bordjes omhoog voor de AKO-prijs. Een wat trieste vertoning’, in: *Trouw*: 24 oktober 1994.

Fortuin, A. (2010) (I) ‘De A-factor beslist dit jaar de AKO-prijs’, in: *NRC Handelsblad*, 5 november 2010.

Fortuin, A. (2010) (II) ‘AKO: iedereen kansloos behalve de winnaar’, in: *NRC Handelsblad*, 8 november 2010: 8.

Funnekotter, B. (2005) ‘Jan Campert geen verrader’, in: *NRC Handelsblad*, 28 september 2005: 1.

Galen, S. van, Jeensma, J., Wiersinga, P. & Zijl, A. van der (1987) ‘AKO’s gouden greep in het vacuum van Brinkman’, in: *De waarheid*, 16 mei 1987: 3.

‘Geruzie rondom Ako-prijs’, in: *NRC Handelsblad*, 2 november 2006: 8.

Goedegebuure, J. (1992) ‘Van eenentwintig via vijf naar nul’, in: *Nieuw Letterkundig Magazijn*, 10, 1: 5-7.

‘Grunberg weer in race om AKO-prijs’, in: *Het Parool*, 29 september 2012: 34.

‘Grunberg wint AKO-prijs weer’, in: *Amersfoortse Courant*, 23 oktober 2004: [voorpagina].

Hart, M. ‘t (1991) ‘Krokodillekoppen’, in: *NRC Handelsblad*, 10 april 1991: 24.

Hart, M. ‘t (2001) ‘Franklin revisited!’, in: *Hollands Maandblad*, 2001, 638-649: 26-28.

Hermans, W.F. (1988) ‘Open brief aan Frans Boenders, lid van de AKO-jury’, in: *NRC Handelsblad*, 10 juni 1988: 3.

Holtrop, A., Leysen, A. & Meinderts, A. (red.) (2012) *Jan Campert-stichting Jaarboek 2011*. Den Haag: Oranje van Loon.

Hooff, J. van den (1987) ‘Het krabbertje van Theo Sontrop’, in: *Het vrije volk: democratisch-socialistisch dagblad*, 6 april 1987: 9.

Hoogland, R. (1994) ‘Prijs’, in: *De Telegraaf*, 24 oktober 1994: 3.

- Houtman, W. (1987) 'De 'wegkruipende overheid'', in: *Nederlands dagblad: gereformeerd gezinsblad*, 13 juni 1987: 7.
- Hulzebos, B. (1994) 'AKO-Prijsuitreiking op tv is 'minder elitair'', in: *Nieuwsblad van het Noorden*, 20 oktober 1994: 15.
- Huysman, P. (1987) 'Adriaan van Dis over de uitreiking van eerste AKO-literatuurprijs', in: *Nieuwsblad van het Noorden*: 16 mei 1987: 19.
- Jole, F. van (2004) 'Lachen om de AKO-prijs; Televisie a.i.', in: *De Volkskrant*, 22 oktober 2004: 19.
- Jongenelen, S. (1991) 'Frans Thomése door winnen van vette literatuurprijs van krantewerk verlost. Van 9 tot 5 schrijven over somberheid van het bestaan', in: *Leeuwarder courant: hoofdland van Friesland*, 31 mei 1991: 7.
- 'Jury AKO-prijs bestaat nu uit beroeps critici', in: *Trouw*, 4 december 1993: 2.
- 'Kabinet weigert Brandt Corstius P.C. Hooftprijs', in: *De Telegraaf*, 13 februari 1985: [voorpagina].
- Kunstredactie (1986) 'Commerciële boekenprijs overklast staatsprijs', in: *De Telegraaf*, 19 november 1986: 1.
- Kunstredactie (1987) (I) 'P.C. Hooft-prijs geprivatiseerd', in: *Nieuwsblad van het Noorden*, 9 mei 1987: 7.
- Kunstredactie (1987) (II) 'Toekenning AKO-prijs stimuleert boekverkoop', in: *NRC Handelsblad*, 6 juni 1987: 6.
- Kunstredactie (1988) 'Haagse steun voor Holland Festival is nog onzeker', in: *NRC Handelsblad*, 25 oktober 1988: 6.
- Kunstredactie (1993) (I) 'Bestuur van AKO-prijs vindt sponsor nieuwe prijs', in: *NRC Handelsblad*, 5 mei 1993: 9.
- Kunstredactie (1993) (II) 'Opzet AKO-prijs overgenomen. Libris financiert nieuwe literatuurprijs van ton', in: *NRC Handelsblad*, 19 mei 1993: 7.
- Kunstredactie (1994) (I) 'AKO-verwarring: Durlacher kreeg wèl meeste punten', in: *NRC Handelsblad*, 26 oktober 1994: 11.
- Kunstredactie (1994) (II) "'Puur kijkersbedrog'', in: *Trouw*, 28 oktober 1994.
- Kunstredactie (1994) (III) 'Boekhandel reageert gepast op winnaar AKO Literatuur Prijs', in: *Algemeen Dagblad*, 29 oktober 1994: 21.
- Kunstredactie (1995) 'AKO longlist slaat geen favoriet over', in: *Het Parool*, 12 juli 1995: 11.
- Kunstredactie (2001) 'Brouwers wint AKO-prijs', in: *Trouw*, 22 oktober 2001: 1.

Kunstredactie (2002) 'Schrijvers protesteren tegen tv-eis AKO-prijs', in: *NRC Handelsblad*, 7 maart 2002: 10.

Kunstredactie (2004) (I) 'Fictie overheerst AKO-nominaties', in: *NRC Handelsblad*, 30 augustus 2004: 10.

Kunstredactie (2004) (II) 'RTL-Boulevard zendt uitreiking uit', in: *Het Parool*, 7 september 2004: 18.

Kunstredactie (2004) (III) 'RTL zendt AKO-prijs uit', in: *NRC Handelsblad*, 7 september 2004: 9.

Kunstredactie (2005) 'Grunberg weer op AKO-lijst', in: *NRC Handelsblad*, 17 september 2005: 9.

Kunstredactie (2007) 'AKO-prijs van RTL Boulevard naar Pauw & Witteman', in: *NRC Handelsblad*, 2 mei 2007: 9.

Kunstredactie (2008) 'Grunberg weer op lijst AKO-prijs', in: *Het Parool*, 27 augustus 2008: 22.

Leistra, G. (1987) 'Bernlef wint terecht de eerste AKO-prijs', in: *Nieuwsblad van het Noorden*, 18 mei 1987: 9.

Leistra, G. (1988) 'De AKO-prijs als krediet voor Geerten Meijnsing', in: *Nieuwsblad van het Noorden*, 20 mei 1988: 9.

Lier, F. van (1987) 'De toegenomen populariteit van kunstsporing. Reclame met schone handen', in: *NRC Handelsblad*, 8 september 1987: [achterpagina].

Van Lierop-Debrauwer, H. & Bastiaansen-Harks, N. (2005) *Over grenzen: de adolescentenroman in het literatuuronderwijs*. Delft: Eburon.

Ligtenberg, L. (1991) (I) 'LS over boeken en schrijvers', in: *NRC Handelsblad*, 5 april 1991: 2.

Ligtenberg, L. (1991) (II) 'P.F. Thomése wint AKO-prijs. Jury zette aanvankelijk M. van der Plas op eerste plaats', in: *NRC Handelsblad*, 22 mei 1991: 6.

Luis, J. (1997) *Een onbekrompen schenken: vijftig jaar Campert-prijzen*. Nijmegen: Vantilt.

Meijs-Huizing, J. (1994) 'Al het jurywerk was verspilde moeite', in: *NRC Handelsblad*, 31 oktober 1994: 7.

Melissen, S. (1993) '9 mei 1986: Frans Kellendonks roman 'Mystiek lichaam' verschijnt. De literaturopvatting van Revisor-auteurs', in: M.A. Schenkeveld-van der Dussen et al. (red.), *Nederlandse literatuur, een geschiedenis*. Groningen: Martinus Nijhoff uitgevers: 853-858.

Moll, M. (2006) (I) 'Een ding is zeker, een man wint de AKO-prijs', in: *Het Parool*, 9 november 2006, 20.

- Moll, M. (2006) (II) ‘Outsider wint de AKO-prijs 2006’, in: *Het Parool*, 11 november 2006: 32.
- Moll, M. (2010) ‘Ook de AKO-prijs gaat naar Vlaming’, in: *Het Parool*, 9 november 2010: 21.
- Moll, M. (2012) ‘Peter Terrin wint AKO-prijs’, in: *Het Parool*, 30 oktober 2012: 20.
- Middelkoop, W. (1994) ‘Presentatrice Sonja Barend tijdens de uitzending van de AKO-literatuurprijs’ [Foto], in: Möring, M. (1994) ‘Songfestival in de derde wereld’, in: *NRC Handelsblad*, 28 oktober 1994: 2.
- Mulder, R. (1991) ‘Het akorakel’, in: *NRC Handelsblad*, 5 april 1991: 2.
- Mulder, R. (1993) ‘Bestuur vreest te veel invloed sponsor. Literatuurprijs zou niet meer in nieuw beleid AKO passen’, in: *NRC Handelsblad*, 11 maart 1993: 6.
- Mulder, R. (1994) ‘Tv-forum bij Sonja kent AKO-prijs toe’, in: *NRC Handelsblad*, 13 september 1994: 7.
- Muus, D. (2009) ‘Hopen op een outsider’, in: *Vrij Nederland*, 7 november 2009: 58.
- Nieuwkerk, M. van (1994) ‘Een literair ongelukje’, in: *Het Parool*, 24 oktober 1994: 7.
- ‘Nominaties bekend van AKO Literatuur Prijs’, in: *Nieuwsblad van het Noorden*, 14 september 1994: 13.
- Oomens, L. (1994) ‘AKO Prijs voor herkenbaarheid’, in: *Algemeen Dagblad*, 24 oktober 1994: 21.
- Pam, M. (1991) ‘AKO-Prijs’, in: *NRC Handelsblad*, 29 maart 1991: 16.
- Peppelenbos, C. (2016) ‘Daniëlle Serdijn weg als recensent voor de Volkskrant’, in: *Tzum*, 4 september 2016. Geraadpleegd via: <http://www.tzum.info/2016/09/nieuws-danielle-serdijn-weg-als-recensent-volkskrant/> (10 maart 2017).
- Peters, A. (2006) ‘Wie nog niets heeft gewonnen krijgt misschien de Libris Literatuur Prijs’, in: *De Volkskrant*, 5 mei 2006: 23.
- Peters, A. (2014) ‘Zes mannen op toplijst AKO-prijs’, in: *De Volkskrant*, 27 september 2014: 15.
- Peters, H. (1997) ‘Ko Kruier op zoek naar zijn stadsgenoot Frits van Egters. Over jeugdliteraire geschiedschrijving’, in: *Literatuur zonder leeftijd*, 11, nr. 43: 423-438.
- ‘Prijs voor ‘Dis’ van Marcel Möring’, in: *NRC Handelsblad*, 14 september 2007: 8.
- Querido (1987) [advertentie voor genomineerde boeken *Publiek geheim* en *Het gevorkte beest*], in: *NRC Handelsblad*, 17 april 1987: 15.

- Raat, G. (1991) 'Verhaal en betoog. De affaire 'Mystiek lichaam'', in: *De Revisor*, 18, nr. 2: 41-49.
- Raskin, B. (1996) 'Onze GALerie', in: J. Anthierens, *GAL: De overspannen jaren. Opgetekend van 1960 tot 1996*. Antwerpen-Berchem/Breda: EPPO/De Geus: 6-11.
- Reijssen, H. van (1994) 'Boeiende Sonja bij uitreiking AKO-Literatuurprijs', in: *Algemeen Dagblad*, 26 oktober 1994: 27.
- Roder, J. de, Boven, E. van & Meinderts, A. (2015) *Jan Campert-stichting Jaarboek 2014*. Den Haag: Oranje van Loon.
- Roer, R. van de (1991) 'De prijs van de meeste weerstand. Kroniek van vijf AKO-jury's', in: *NRC Handelsblad*, 17 mei 1991: 3.
- Rosenberg, H. (2012) 'Haagse prijzen voor schrijvers Godijn, Enter en Lucas Hüsgen', in: *Algemeen Dagblad*, 7 november 2012: 2.
- Ruiter, F. & Smulders, W. (1996) 'Het postmoderne midden: de akoïsering van de literatuur', in: *Literatuur en moderniteit in Nederland 1840-1990*. Amsterdam / Antwerpen: De Arbeiderspers: 335-337.
- Scheepmaker, N. (1986) 'Trijfel: AKO-prijs', in: *Nieuwsblad van het Noorden*, 21 november 1986: 4.
- 'Selectie televisie: Sonja op zaterdag', in: *NRC Handelsblad*, 27 oktober 1994: 25.
- Sitniakowsky, I. (1986) 'Uitgevers dolgelukkig met ako-initiatief. Literaire prijzenregen om publiek aan het lezen te krijgen', in: *De Telegraaf*, 22 november 1986: 25.
- Sitniakowsky, I. (1991) 'Literatuurprijzen overlappen elkaar', in: *De Telegraaf*, 19 april 1991: 21.
- Temme, B. (2016) 'Jury van de ECI Literatuurprijs 2016 stuit op veel kritiek', in: *Tzum*, 17 september 2016. Geraadpleegd via: <http://www.tzum.info/2016/09/nieuws-jury-eci-literatuurprijs-2016-stuit-op-kritiek/> (10 maart 2017).
- 'Uitreiking AKO-prijs 'ontstellend zootje'', in: *NRC Handelsblad*, 24 oktober 1994: 6.
- Vellekoop, C. (1991) 'Overbakken', in: *Nieuwsblad van het Noorden*, 22 mei 1991: 2.
- Vos, M. de (1992), 'Prijzenclubje', in: *NRC Handelsblad*, 18 december: 3.
- Vreeswijk, C. (2002) 'En de winnaar is... een matennaaiër', in: *Passionate*, 9: 42.
- Warren, H. (1991) 'Nominaties AKO-prijs blijven verrassen', in: *Nieuwsblad van het Noorden*, 28 maart 1991: 15.
- 'Weer geen vrouw bij nominaties AKO-prijs', in: *Trouw*, 22 september 2007: 8-9.

Werkman, H. (1987) (I) ‘AKO-prijs’, in: *Nederlands Dagblad: gereformeerd gezinsblad*, 13 januari 1987: 4.

Werkman, H. (1987) (II) ‘AKO-prijs’, in: *Nederlands Dagblad: gereformeerd gezinsblad*, 21 april 1987: 3.

Werkman, H. (1987) (III) ‘AKO-prijs’, in: *Nederlands Dagblad: gereformeerd gezinsblad*, 21 september 1987: 3.

Werkman, H. (1990) ‘AKO-prijs’, in: *Nederlands Dagblad: gereformeerd gezinsblad*, 9 juli 1990: 3.

Wijndelts, W. (2001) (I) ‘Afwezige Jeroen Brouwers wint AKO-prijs’, in: *NRC Handelsblad*, 22 oktober 2001: 9.

Wijndelts, W. (2001) (II) ‘AKO-geld niet voor wegblijvers’, in: *NRC Handelsblad*, 23 november 2001: 32.

Wijndelts, W. (2002) ‘Mededingers AKO-prijs verplicht op tv na weigering Brouwers’, in: *NRC Handelsblad*, 19 februari 2002: 12.

‘Zes genomineerden toplijst Ako Literatuurprijs bekend’, in: *Trouw*, 14 oktober 2006: 9.

Digitale bronnen

Webarchief van de officiële website van de AKO Literatuurprijs:
http://web.archive.org/web/*/www.akoliteratuurprijs.nl (10 maart 2017).

Webarchief van de officiële website van de Jan Campert-stichting:
http://web.archive.org/web/*/http://www.jancampertstichting.nl/ (10 maart 2017).

Regionaal archief Tilburg: http://wiki.regionaalarchieftilburg.nl/Stichting_Jacques_de_Leeuw (10 maart 2017).

Officiële website van AKO: <http://www.ako.nl/> (10 maart 2017).

Officiële website van de ECI Literatuurprijs: <http://www.eciliteratuurprijs.nl/> (10 maart 2017).

Officiële website van de Jan Campert-Stichting: <http://www.jancampertstichting.nl/> (10 maart 2017).

Digitale prijzendatabase van Literatuurmuseum: <http://www.literaireprijzen.nl/> (10 maart 2017).

Subsidieregister gemeente Den Haag 2014. Geraadpleegd via:
http://www.wijkpark.nl/pdf/Subsidieregister_2014.pdf (10 maart 2017).

Video-opname van de uitreiking van de Campert-prijzen in 2012:
<https://www.youtube.com/watch?v=Pbyw--AoFSc> (10 maart 2017).

F. Bordewijk-prijs - juryleden: resultaten

	A	B	C	D	E	F	G	H	I	J	K	L	M	N	O	P	Q	R	S
1	Tab	Min	Max	Prijsjaar	Man	Vrouw	Gem. leeftijd	Nederlands	Belgisch	Zuid-Afrikaans	Journ	Acad	Bestu	Schri	Leraar	Curat	Verta	Bibliothe	caris
2	F. Bord	2	10	1987	7	2	49	8	1	0	8	5	4	6	3	1	0	1	

F. Bordewijk-prijs - laureaten: informatie

	A	B	C	D	E	F	G	H	I	J	K	
1	Prijsjaar	Naam	Titel		D	E	F	G	H	I	J	K
2	1987	Frans Kellendonk	Mystiek lichaam		m	Geboortedatum	Nationaliteit	Uitgeverij	NUR-code	Omvang	Debuutjaar	Genre
						1951	Nederlands	Meulenhoff	Literaire roman - novelle	195	1977	Fictie

F. Bordewijk-prijs - laureaten: resultaten

	A	B	C	D	E	F	G	H	I	J	K	L	M	N	O	P	Q	R	S	T	U
1	Tab	Prijsjaar	Man	Vrouw	Leeftijd	Nederlands	Belgisch	Meu	De B	Quer	Nijgt	G.A.	Cont	L.J.	V Prom	De A	Augu	Coss	Omvang	Tijd	debuut-winst
2	F. Bordew	1987	1	0	36	1	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	195	10

J. Greshoff-prijs - juryleden: informatie

	A	B	C	D	E	F	G	H	I	J	K
1	Prijsjaar	Naam	Sekse	Geboortedatum	Nationaliteit	Functie 1	Functie 2	Functie 3	Functie 4	Functie 5	Functie 6
2	1988	Harry Bekkering	m	1944	Nederlands	Journalist	Academicus	Bestuurder			
3	1988	Margaretha Ferguson	v	1920	Nederlands	Schrijver	Journalist				
4	1988	Han Foppe	m	1939	Nederlands	Schrijver	Journalist				
5	1988	Anton Korteweg	m	1944	Nederlands	Schrijver	Journalist	Academicus	Bestuurder	Leraar	Curator
6	1988	Jan van der Vegt	m	1935	Nederlands	Schrijver	Journalist				
7	1988	Herman Verhaar	m	1944	Nederlands	Journalist	Bestuurder				
8	1988	Paul de Wispelaere	m	1928	Belgisch	Schrijver	Journalist	Academicus	Leraar		
9	1988	Ad Zuiderent	m	1944	Nederlands	Schrijver	Journalist	Academicus	Bestuurder	Leraar	

J. Greshoff-prijs - juryleden: resultaten

	A	B	C	D	E	F	G	H	I	J	K	L	M	N	O	P	Q
1	Tab	Min	Max	Prijsjaar	Man	Vrouw	Gem. leef	Nederlands	Belgisch	Zuid-Afrikaans	Jour	Acad	Bestu	Schri	Lera	Cura	Vertaler
2	J. Greshof	2	9	1988	7	1	51	7	1	0	8	4	4	6	3	1	0

J. Greshoff-prijs - laureaten: informatie

	A	B	C	D	E	F	G	H	I	J	K	
1	Prijsjaar	Naam	Titel		D	E <td>F <td>G <td>H <td>I <td>J</td> <td>K</td> </td></td></td></td>	F <td>G <td>H <td>I <td>J</td> <td>K</td> </td></td></td>	G <td>H <td>I <td>J</td> <td>K</td> </td></td>	H <td>I <td>J</td> <td>K</td> </td>	I <td>J</td> <td>K</td>	J	K
2	1988	S. Dresden	Wat is creativiteit?		m	Geboortedatum	Nationaliteit	Uitgeverij	NUR-code	Omvang	Debuutjaar	Genre
						1914	Nederlands	Meulenhoff		304	1946	Non-fictie

J. Greshoff-prijs - laureaten: resultaten

	A	B	C	D	E	F	G	H	I	J	K	L	M	N	O	P	Q	R
1	Tab	Prijsjaar	Man	Vrouw	Leeftijd	Nederlands	Belgisch	De B	Meu	Quer	Cont	Atlas	Histo	Bert	Het t	Omvang	Tijd	debuut-win
2	J. Greshof	1988	1	0	74	1	0	0	1	0	0	0	0	0	0	304	42	

Bijlage II: schriftelijk interview met Jeroen Dera

Voor mijn masterscriptie onderzoek ik de positie van Nederlandse literatuurprijzen in het literaire veld, en dan specifiek die van de AKO Literatuurprijs, de F. Bordewijk-prijs en de J. Greshoff-prijs. Eén van de vele manieren om de uitgedragen en gerecipieerde positie van deze prijzen te achterhalen, is door te onderzoeken hoe de toekenning hiervan precies verloopt vanaf de keuze van de juryleden via de selectie van de kandidaten tot aan de uitreiking. De AKO Literatuurprijs heeft altijd een schriftelijk reglement gehad, waarin onder andere deze onderdelen aan bod komen. Dit is echter niet het geval bij de Campert-prijzen. Om dit te achterhalen, heb ik de volgende vragenlijst opgesteld voor een jurylid van deze prijzen.

1. De jury van de Campert-prijzen wordt gevormd door het bestuur van de stichting. Is er nog een bepaalde procedure met betrekking tot het samenstellen van dit bestuur? Zo ja, hoe verloopt die procedure?

Een bestuurslid van de Campert-Stichting is in principe aangesteld voor een termijn van vier jaar. Na die vier jaar kan het bestuur besluiten de termijn te verlengen. Er is geen maximum aantal verlengingen, maar in de praktijk blijven leden gemiddeld zo'n drie termijnen aan. Op het moment dat een bestuurslid het bestuur verlaat (en daarmee ook de jury), kiest het bestuur een nieuw lid. Daarbij wordt rekening gehouden met de balans in de jury, bijvoorbeeld op het gebied van geslacht, leeftijd, geografische achtergrond en professionele achtergrond.

2a. Bij de Campert-prijzen is nooit sprake van een longlist, shortlist of een andere lijst met genomineerden. Is er wel sprake van een (al dan niet zichtbaar) selectieproces? Zo ja, hoe verloopt dit proces?

Er is wel degelijk sprake van een longlist en een shortlist, maar die worden niet publiek gemaakt. De jury komt vanaf november van elk jaar (dat is ook de maand waarin de prijswinnaars bekend worden gemaakt) zo'n vijf à zes keer bij elkaar om tot een nieuwe reeks winnaars te komen. Tot en met de zomer wordt voor elke prijs een zogenaamde groslijst aangelegd met daarop de werken die in aanmerking komen voor een nominatie op de shortlist. De jury is verdeeld in een viertal subcommissies: een voor de F. Bordewijk-prijs, een voor de Jan Campertprijs, een voor de J. Greshoff-prijs en een voor de N. van Hichtumprijs. Elk jurylid zit in minimaal twee van deze subcommissies. Taak van die subcommissies is om de voor de groslijst geselecteerde werken te lezen en tegen begin september een shortlist samen te stellen van vier publicaties, die in aanmerking komen voor de prijs. In de septembervergadering worden deze shortlists al dan niet goedgekeurd door de rest van het bestuur. Het kan daarbij voorkomen dat specifieke werken worden verwijderd of juist toegevoegd. In oktober vindt vervolgens een plenair juryberaad plaats waarin de prijzen van dat jaar worden toegekend.

Voor de Constantijn Huygens-prijs loopt deze procedure anders. Deze prijs wordt in september al bekend gemaakt. De jury streeft ernaar voor de zomervakantie een drietal auteurs voor deze prijs te nomineren. Elke vergadering staan we daarom even bij de nominatielijst stil. In de septembervergadering wordt vervolgens een beslissing over de toekenning genomen.

2b. Zijn er bij dit selectieproces nog specifieke voorwaarden waaraan auteurs/werken moeten voldoen? Behalve bijvoorbeeld dat ze Nederlandstalig zijn, gepubliceerd zijn in het afgelopen jaar, et cetera.

Nederlandstalig, inderdaad, en ze moeten zijn gepubliceerd in de periode augustus-juli. Dus de ronde voor de Campert-prijzen 2017 loopt van augustus 2016 tot juli 2017.

3. Kan een boek en/of auteur ook worden aangedragen? Zo ja, hoe gaat dit in zijn werk?

Ik snap niet precies wat je hiermee bedoelt. Als het gaat om het aandragen van een boek of auteur door iemand buiten de stichting: nee, dat kan niet. Het komt wel voor dat een specifiek jurylid een boek inbrengt waarvan hij wil dat de andere leden het lezen. In zekere zin zou je overigens ook kunnen zeggen dat alles binnen de Campert-stichting aangedragen wordt. De jury beslist niet op grond van inzendingen door uitgevers, maar houdt zelf actief de boekenmarkt bij en vraagt die werken bij uitgevers op, die volgens haar in aanmerking komen voor de prijzen.

4. Kan iemand in beroep gaan tegen de beslissing van de jury? Zo ja, hoe gaat dit in zijn werk?

Dat is nog nooit gebeurd. Mocht het wel gebeuren, dan zal het bestuur de kwestie agenderen en bespreken, maar ik vermoed dat er met dat beroep verder niets wordt gedaan.

5a. Zijn er nog voorwaarden, regels of andere zaken waaraan laureaten zich moeten conformeren? Zo ja, wat houden die dan in?

De laureaten zijn niet aan regels gebonden. Wel zijn er wat regels waar de jury zich aan bindt. Zo is het een ongeschreven regel dat een prijswinnaar pas na tien jaar voor een tweede keer onderscheiden mag worden binnen hetzelfde genre. Een andere regel is dat winnaars van de C. Huygens-prijs en de P.C. Hooftprijs niet onderscheiden worden met de F. Bordewijk-, Jan Campert-, J. Greshoff- of N. van Hichtum-prijzen.

5b. Laureaten zijn dus ook niet verplicht om deel te nemen aan de ceremonie? Ook hier geldt namelijk dat dat bij de AKO Literatuurprijs wel het geval is.

Laureaten zijn zeker niet verplicht aan de ceremonie deel te nemen, maar in de praktijk doen ze dat eigenlijk altijd.

Bijlage III: dubbele namen in de prijzendatabase

Naam	AKO nom-win	AKO jurylid	F.B. win	F.B. jurylid	J.G. win	J.G. jurylid
V.d. Heijden	4 (2x nom, 2x win)					
G. Meijsing	3 (2x nom, 1x win)					
Schröder	3 (2x nom, 1x win)					
V.d. Boogaard	2 (2x nom)					
V. Dis	2 (2x nom)					
V. Keulen	2 (2x nom)					
Kousbroek	2 (2x nom)					
Lanoye	2 (2x nom)					
V. Leeuwen	2 (1x nom, 1x win)					
V. Maanen	2 (2x nom)					
M. de Moor	2 (1x nom, 1x win)					
Mulisch	2 (2x nom)					
Note	2 (2x nom)					
V. Oostrom	2 (1x nom, 1x win)					
Otten	2 (2x nom)					
Pfeijffer	2 (2x nom)					
Rosenboom	2 (2x nom)					
Thomése	2 (1x nom, 1x win)					
Verhulst	2 (2x nom)					
Weijts	2 (2x nom)					
De Winter	2 (2x nom)					
Zwagerman	2 (2x nom)					
Bernlef	3 (2x nom, 1x win)	1				
Haasse	2 (2x nom)	1				
Dorrestein	1 (1x nom)	1				
Etty	1 (1x nom)	5				
Otterspeer	1 (1x nom)	4				
Grunberg	6 (4x nom, 2x win)		1			
Hertmans	3 (2x nom, 1x win)		1			
V. Beijnum	2 (2x nom)		1			
J. Brouwers	2 (1x nom, 1x win)		1			
Möring	2 (1x nom, 1x win)		1			
Wieringa	2 (2x nom)		1			
Enter	1 (1x nom)		1			
De Graaf	1 (1x nom)		1			
Te Gussinklo	1 (1x nom)		1			
Kellendonk	1 (1x nom)		1			
Matsier	1 (1x nom)		1			
K. Peeters	1 (1x nom)		1			
Pleysier	1 (1x nom)		1			
Siebelink	1 (1x win)		1			
Westerman	5 (5x nom)				1	
De Martelaere	3 (3x nom)				1	
Schippers	2 (2x nom)				1	
Emmerik	1 (1x nom)				1	

Heijne	1 (1x nom)				1	
Jongstra	1 (1x nom)				1	
Mutsaers	1 (1x nom)				1	
V. Reybrouck	1 (1x nom)				1	
D. Meijsing	2 (1x nom, 1xwin)	1	1			
Vogelaar	2 (2x nom)	1	1			
Ferron	1 (1x win)	1	1			
De Wispelaere	1 (1x nom)	1		7		3
Dresden		1			1	
Luis		5		11		5
Vervaeck		2		6		3
Ruebsamen			1	3		1
Bekkering				19		9
V. Boven				1		1
Brems				5		2
V. Dijk				13		7
Ferguson				3		1
Foppe				11		5
Fortuin				5		1
Groenewegen				6		4
Hilberdink				7		4
Holtrop				20		11
Jansen				10		5
Joosten				15		8
Korteweg				22		11
Leysen				9		5
Meinderts				6		3
Missinne				9		5
V. Prooijen				6		3
De Roder				2		1
Smabers				9		5
De Strycker				3		2
V.d. Vegt				6		3
Verhaar				6		3
Verroen				6		3
Zuiderent				14		7

Bijlage IV: Deelnamereglement AKO Literatuurprijs 2013

1.

De AKO Literatuurprijs wordt beheerd door de Stichting Jaarlijkse Literatuurprijs voor Fictie en Non-fictie (hierna te noemen (de) stichting), welke stichting werd opgericht bij akte d.d. 17 maart 1987, verleden door Mr W.A.J.M. de Nerée tot Babberich te Amsterdam.

2.

De AKO Literatuurprijs bedraagt EUR 50.000 bruto. Jaarlijks wordt met dit bedrag een Nederlands schrijvend auteur bekroond, wiens/wier kwaliteiten hem/haar in staat hebben gesteld in de ogen van een daartoe door het bestuur van de stichting benoemde onafhankelijke jury, het beste van de in aanmerking komende werken te schrijven en welke auteur bereid is de prijs persoonlijk in ontvangst te nemen op de prijsuitreiking. De overige genomineerde auteurs ontvangen een onkostenvergoeding van EUR 500.

3.

De jury stelt uit de aangemelde boeken een Tiplijst op van ten hoogste 25 titels, waaruit door haar niet meer dan 6 en niet minder dan 3 titels worden gekozen voor de Toplijst. De jury kiest uit deze genomineerde titels het winnende boek. 28 oktober 2013 wordt tijdens een feestelijke bijeenkomst bekendgemaakt welk boek door de jury bekroond is met de AKO Literatuurprijs 2013. Na voorlezing van het juryrapport wordt de prijs uitgereikt aan de auteur van het bekreunde boek.

4.

Tegen de beslissing van de jury is geen beroep mogelijk.

5.

Om in aanmerking te komen voor aanmelding dient een boek te voldoen aan de volgende voorwaarden:

a. Het boek dient een werk te zijn van fictie en tot de categorie 'literair verhalend proza voor volwassenen' te behoren, ofwel een werk in de categorie 'literaire non-fictie voor volwassenen' te zijn, waarbij te denken valt aan biografieën, essaybundels of reisverhalen die zich naar de mening van de jury onderscheiden door de literaire kwaliteit van het proza.

b. Het boek dient oorspronkelijk in het Nederlands te zijn geschreven.

c. Het boek dient geschreven te zijn door één auteur, of door een collectief dat als één auteur beschouwd kan worden.

d. Het boek dient in Nederland of België voor de eerste keer te zijn uitgegeven in de periode 1 juli 2012 tot 1 juli 2013. Bij twijfels over de verschijningsdatum geldt als datum van uitgave de vermelding in de weeklijsten van de Nederlandse Bibliografie van de Koninklijke Bibliotheek.

e. Het boek moet algemeen verkrijgbaar zijn.

f. Postuum verschenen uitgaven zijn uitgesloten van deelname; de auteur dient ten tijde van het verschijnen van het boek in leven te zijn.

g. Het boek mag niet eerder in boekvorm in druk verschenen zijn; ook heruitgaven en verzameld werk waarvan het grootste deel eerder in boekvorm werd gepubliceerd, worden uitgesloten van deelname. Een bundeling van verhalen of essays die eerder separaat in krant of tijdschrift verschenen zijn, kan wel in aanmerking komen voor deelname.

h. Voldaan moet zijn aan alle gestelde voorwaarden in dit reglement.

i. De jury heeft het recht het bestuur van de stichting gemotiveerd schriftelijk en bij unaniem besluit te verzoeken in bijzondere gevallen van het gestelde in dit punt 5. af te wijken. Het bestuur beslist in dergelijk geval binnen 4 weken op dit verzoek.

6.

Titels die aan de in .5 genoemde voorwaarden voldoen dienen door de uitgever te worden aangemeld via www.titelbank.nl. Hiermee geeft uitgever Centraal Boekhuis de opdracht om zodra de titel beschikbaar is 7 exemplaren toe te zenden aan de leden van de jury.

De uitgever die niet is aangesloten bij Centraal Boekhuis dient de titel(s) aan te melden d.m.v. een mail aan akoliteratuurprijs@centraal.boekhuis.nl en tegelijkertijd 7 exemplaren van de aangemelde titel(s) met pakbon te sturen aan het Centraal Boekhuis, t.a.v Boeken AKO Literatuurprijs, Textielweg 12, 4104 AM Culemborg.

De kosten voor het samenstellen en verzenden van de boeken aan de juryleden door Centraal Boekhuis zijn voor rekening van de uitgever en worden door Centraal Boekhuis aan de uitgever in rekening gebracht. Titels dienen te zijn aangemeld voor 31 mei 2013.

7.

De uitgever dient verder van de titels die op de Tiplijst staan vermeld 3 exemplaren om niet ter beschikking te stellen aan Stichting en van de titels die op de Toplijst staan vermeld nog eens 15 exemplaren. Deze exemplaren zijn ten behoeve van de media die betrokken zijn bij de bekendmaking van de Tiplijst en de Toplijst alsmede van de prijsuitreiking.

Voor de titels die op de Toplijst staan, wordt uitgever gevraagd om een bijdrage van EUR 2.500 in de promotiekosten.

8.

Het staat de stichting vrij een compleet overzicht van ingezonden boeken te publiceren. Vragen over eventueel ontbrekende titels zullen worden doorverwezen naar de betreffende uitgever.

9.

Door een boek in te (laten) sturen voor de AKO Literatuurprijs dingt de auteur mee naar de AKO Literatuurprijs en geeft daarmee te kennen de doelstelling van de Stichting Jaarlijkse Literatuurprijs (het bij een breed publiek onder de aandacht brengen van moderne Nederlandstalige literatuur) te onderschrijven en mee te werken aan de middelen die de Stichting voor het verwezenlijken van deze doelstelling noodzakelijk acht, bijvoorbeeld een televisie-uitzending. De inzending uitgever staat ervoor in dat hij zich ervan vergewist heeft dat de auteur bereid is deze medewerking te verlenen. De uitreiking zal een voor de genomineerde auteurs en hun uitgevers feestelijk karakter hebben. Over de details zullen betrokken partijen tijdig worden geïnformeerd.

10.

De uitgevers en de auteurs van de voor de AKO Literatuurprijs genomineerde boeken worden tijdig op de hoogte gebracht van de activiteiten die de stichting zich voorneemt rond de prijsuitreiking te organiseren, en van de opzet van een eventuele televisie-uitzending.

Voor meer informatie over dit reglement:

Jurysecretariaat AKO Literatuurprijs

Jeroen Kans, jurysecretaris

Herenweg 233

1934 BB Egmond aan den Hoef

secretaris@akoliteratuurprijs

06 811 53 722

De data in 2013

31 augustus: Tiplijst

27 september: Toplijst

28 oktober: AKO Literatuurprijs

2013